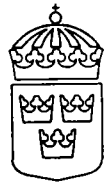

Regeringens proposition

1987/88: 22

om vissa grundlagsfrågor m. m.

Prop.
1987/88: 22

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 8 oktober 1987.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Sten Wickbom

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag på grundval av folkstyrelsekommitténs betänkande (SOU 1987: 6) Folkstyrelsens villkor. Propositionen behandlar ett flertal frågor som rör främst de allmänna valen och riksdagens arbete.

Tiden för genomförande av extra val föreslås förkortad från nuvarande 50 dagar till 35 dagar mellan beslutet om extra val och valdagen. Partier som önskar delta i ett allmänt val skall anmäla sitt deltagande viss tid före valet. Partier som inte har anmält sig får inte delta i mandatfördelningen. Den nuvarande ordningen med registrering av partibeteckningar avskaffas, men skyddet för partibeteckningar upprätthålls i samma omfattning som hittills.

Möjlighet öppnas till offentliga utskottssammanträden i riksdagen för inhämtande av upplysningar. Ljud- eller bildupptagningar skall få göras efter överenskommelse med utskottet. Den minsta tid som enligt huvudregeln skall förflyta mellan den tidpunkt då ett förslag till grundlagsändring första gången anmäls i riksdagens kammare och valet förkortas från tio till nio månader.

Däremot föreslås – på grund av bristande politisk enighet – inte några förändringar av mandatperiodens längd. Den gemensamma valdagen behålls. Inte heller skall tidpunkten för kyrkofullmäktigval ändras. Vikten framhålls av att partierna i sitt uppträdande inför valen slår vakt om de grundläggande förutsättningarna för vårt valsysteem med riksproportionalitet och s. k. småpartispärr.

Folkstyrelsekommittén lade också fram ett antal andra förslag i fråga om riksdagens arbetsformer, bl. a. att finansutskottet och skatteutskottet skall

slås samman till ett utskott. Flertalet av dessa förslag tar regeringen inte ställning till utan de överlämnas endast till riksdagen för övervägande där. Prop. 1987/88: 22

Avsikten är att offentliga utskottssammanträden skall kunna hållas efter den 1 januari 1988. Övriga förslag föreslås träda i kraft den 1 januari 1989.

1 Förslag till Lag om ändring i regeringsformen

Prop. 1987/88: 22

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 7 §, 4 kap. 3 § samt 8 kap. 6 och 15 §§ regeringsformen¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

7 §

Mandaten fördelas mellan parti-
er. *Med parti avses varje samman-
slutning eller grupp av väljare, som
uppträder i val under särskild be-
teckning.*

Mandaten fördelas mellan *de* par-
tier som inom den tid och på det
sätt som angives i lag anmält sitt
deltugande i valet.

Endast parti som har fått minst fyra procent av rösterna i hela riket är berättigat att deltaga i fördelningen av mandaten. Parti som har fått färre röster deltagar dock i fördelningen av de fasta valkretsmandaten i valkrets, där partiet har fått minst tolv procent av rösterna.

4 kap.

3 §

Regeringen och varje riksdagsledamot får i enlighet med vad som närmare angives i riksdagsordningen väcka förslag i fråga om allt som kan komma under riksdagens prövning, om ej annat är bestämt i denna regeringsform.

Riksdagen väljer inom sig utskott, däribland ett konstitutionsutskott, ett finansutskott och ett skatteutskott, enligt bestämmelser i riksdagsordningen. Ärende som väckes av regeringen eller riksdagsledamot beredes före avgörandet av utskott, om ej annat är bestämt i denna regeringsform.

Riksdagen väljer inom sig utskott, däribland ett konstitutionsutskott och ett finansutskott, enligt bestämmelser i riksdagsordningen. Ärende som väckes av regeringen eller riksdagsledamot beredes före avgörandet av utskott, om ej annat är bestämt i denna regeringsform.

8 kap.

6 §

Under tid då riksmöte ej pågår kan finans- och skatteutskotten, efter bemyndigande i lag om annan skatt än skatt på inkomst, förmögenhet, arv eller gåva, på förslag av regeringen bestämma om skattesatsen eller besluta att skatt som avses i lagen skall börja eller upphöra att utgå. Bemyndigande kan innefatta rätt att göra skillnad mellan olika slag av verksamhet och olika delar av riket. *Finans- och skatteutskotten utövar sin beslu-*

Under tid då riksmöte ej pågår kan finansutskottet, efter bemyndigande i lag om annan skatt än skatt på inkomst, förmögenhet, arv eller gåva, på förslag av regeringen bestämma om skattesatsen eller besluta att skatt som avses i lagen skall börja eller upphöra att utgå. Bemyndigande kan innefatta rätt att göra skillnad mellan olika slag av verksamhet och olika delar av riket. Beslut fattas på riksdagens vägnar genom lag.

¹ Regeringsformen omtryckt 1985: 866.

tanderätt vid gemensamt sammanträde. Beslut fattas på riksdagens vägnar genom lag.

Lag som finans- och skatteutskotten har beslutat med stöd av första stycket skall av regeringen underställas riksdagen inom en månad från början av närmast följande riksmöte. Riksdagen prövar lagen inom en månad herefter.

Handläggs ärende om skatt som avses med förslag enligt första stycket av annat utskott än finansutskottet, skall bemyndigandet avse både finansutskottet och detta utskott. Utskotten utövar i så fall sin beslutanderätt vid gemensamt sammanträde.

Lag som har beslutats med stöd av denna paragraf skall av regeringen underställas riksdagen inom en månad från början av närmast följande riksmöte. Riksdagen prövar lagen inom en månad herefter.

15 §

Grundlag stiftas genom två lika lydande beslut. Det andra beslutet får ej fattas, förrän det efter det första beslutet har hållits val till riksdagen i hela riket och den nyvalda riksdagen har samlats. Vidare skall minst tio månader förflyta mellan den tidpunkt då ärendet första gången anmäldes i riksdagens kammare och valet, såvida icke konstitutionsutskottet genom beslut, som fattas senast vid ärendets beredning och varom minst fem sjättedelar av ledamöterna förklarar sig, medgiver undantag härifrån.

Riksdagen får icke såsom vilande antaga ett förslag om stiftande av grundlag, som är oförenligt med annat vilande grundlagsförslag, utan att samtidigt förkasta det först antagna förslaget.

Folkomröstning om vilande grundlagsförslag skall anordnas, om yrkande därom framställs av minst en tiondel av riksdagens ledamöter och minst en tredjedel av ledamöterna röstar för bifall till yrkandet. Sådant yrkande skall framställas inom femton dagar från det att riksdagen antog grundlagsförslaget som vilande. Yrkandet skall ej beredas i utskott.

Folkomröstningen skall hållas samtidigt med det val till riksdagen som avses i första stycket. Vid omröstningen får de som har rösträtt vid valet förklara huruvida de godtar det vilande grundlagsförslaget eller ej. Förslaget är förkastat, om de flesta av dem som deltar i omröstningen röstar mot förslaget och de till antalet är fler än hälften av dem som har avgivit godkända röster vid riksdagsvalet. I annat fall upptager riksdagen förslaget till slutlig prövning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

2 Förslag till Lag om ändring i riksdagsordningen

Prop. 1987/88: 22

Härigenom föreskrivs i fråga om riksdagsordningen¹
dels att tilläggsbestämmelserna 3.11.2 och 3.13.1 skall upphöra att gälla,
dels att 3 kap. 11 och 13 §§, 4 kap. 1, 5, 8 och 10–12 §§ samt tilläggsbestämmelserna 4.2.1, 4.8.1, 4.11.3, 7.2.3 och 8.12.2 skall ha följande lydelse,

dels att i riksdagsordningen skall införas två nya paragrafer, 4 kap. 3 a och 3 b §§, samt tre nya tilläggsbestämmelser, 1.7.4, 4.8.2 och 4.12.1, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1.7.4

Ärenden i talmanskonferensen bereds av en delegation bestående av talmannen och de av parti grupperna utsedda ledamöterna i talmanskonferensen.

3 kap.

11 §

Utöver vad som följer av 10 § får motion med anledning av proposition avlämnas inom femton dagar från den dag då propositionen anmäldes i kammaren. I ärende som måste avgöras skyndsamt kan riksdagen, om den finner synnerliga skäl föreligga, på förslag av regeringen besluta om kortare motionstid. Riksdagen kan besluta att med högst tio dagar förlänga tiden för avlämnande av motion med anledning av proposition i vilken redovisas plan som avses i 2 § tredje stycket.

Motion får i de fall som riksdagen föreskriver väckas med anledning av skrivelse från regeringen med redogörelse för viss verksamhet. Därvid äger bestämmelserna i första stycket motsvarande tillämpning.

Motion får väckas även med anledning av skrivelse från regeringen. Därvid tillämpas bestämmelserna i första stycket, om inte annat följer av 19 §.

Vid beräkning av motionstid enligt denna paragraf kan bortses från dag som infaller under uppehåll i riksdagsarbetet en vecka eller längre tid under riksmöte.

13 §

Bestämmelserna i 11 och 12 §§ äger motsvarande tillämpning på motion med anledning av förslag av sådant riksdagens organ som avses i 8 §. Riksdagen kan föreskriva att motion får väckas också med anledning av redogörelse till riksdagen från sådant organ.

Bestämmelserna i 11 och 12 §§ tillämpas också på motion med anledning av förslag eller redogörelse av sådant riksdagens organ som avses i 8 §.

¹ Riksdagsordningen omtryckt 1985: 1068.

4 kap.

1 §

Proposition, motion samt förslag och redogörelse från riksdagsorgan som sägs i 3 kap. 8 § skall för beredning hänvisas till utskott. Detsamma skall gälla ansökan som åsyftas i 3 kap. 18 § och som talmannen har anmält i kammaren samt skrivelse från regeringen med redogörelse för viss verksamhet.

Proposition, annan skrivelse än som avses i 2 kap. 10 § andra stycket regeringsformen eller som innebär återkallelse av proposition, motion samt förslag och redogörelse från riksdagsorgan som avses i 3 kap. 8 § skall för beredning hänvisas till utskott. Detsamma skall gälla ansökan som åsyftas i 3 kap. 18 § och som talmannen har anmält i kammaren.

Innan ärende hänvisas till utskott skall det bordläggas vid sammanträde med kammaren, om kammaren icke beslutar omedelbar hänvisning.

4.2.1

Riksdagen skall senast på åttonde dagen efter dagen för första sammanträdet med kammaren under riksdagens valperiod tillsätta följande sexton utskott:

1. ett konstitutionsutskott (KU),
2. ett finansutskott (FiU),
3. ett skatteutskott (SkU),
4. ett justitieutskott (JuU),
5. ett lagutskott (LU),
6. ett utrikesutskott (UU),
7. ett försvarsutskott (FöU),
8. ett socialförsäkringsutskott (SfU),
9. ett socialutskott (SoU),
10. ett kulturutskott (KrU),
11. ett utbildningsutskott (UbU),
12. ett trafikutskott (TU),
13. ett jordbruksutskott (JoU),
14. ett näringsutskott (NU),
15. ett arbetsmarknadsutskott (AU) och
16. ett bostadsutskott (BoU).

Utskotten väljs i den ordning de har tagits upp ovan.

3 a §

Vid tillsättning av utskott som avses i 2 § första stycket skall det sammanlagda antalet utskottsplatser fördelas mellan de partigrupper som motsvarar partier med minst fyra procent av rösterna i hela riket vid senaste val till riksdagen. Platserna fördelas mellan partierna genom att de en efter en tilldelas det parti som för varje gång visar det

Föreslagen lydelse
 största jämförelsetalet. Jämförelsetalet är lika med partiets mandatantal i riksdagen, så länge ingen plats har tilldelats partiet, och erhålls därefter genom att partiets mandatantal delas med det tal som motsvarar antalet platser som redan har tilldelats partiet, ökat med ett. Vid lika jämförelsetal skiljs genom lottning.

På valberedningens förslag beslutar riksdagen hur platserna skall fördelas mellan utskotten. Därvid får inget parti i något utskott ges en sådan representation att den med mer än en plats avviker från representationen i övriga utskott.

Inom en vecka från riksmötets öppnande anmäler partigrupperna till talmannen vilka ledamöter som skall inneha partiets platser. Görs ej sådan anmälan utser talmannen ledamöterna. Talmannen meddelar därefter kammaren vilka som blivit utsedda till ledamöter i utskotten.

3 b §

Bestämmelserna i 7 kap. 7–14 §§ med tilläggsbestämmelser tillämpas också på utskotten.

5 §

Finansutskottet skall, utöver sina uppgifter enligt 8 kap. 6 § samt 9 kap. 4 och 11 §§ regeringsformen, bereda ärenden om allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen samt ärenden som rör riksbankens verksamhet.

Skatteutskottet skall, utöver sin uppgift enligt 8 kap. 6 § regeringsformen, bereda ärenden om statliga och kommunala skatter.

Skatteutskottet skall bereda ärenden om statliga och kommunala skatter och har till följd härav dessutom den uppgift som angives i 8 kap. 6 § andra stycket regeringsformen.

8 §

Utskott skall avgiva betänkande i ärende som har hänvisats till utskottet och som ej har återkallats. Utskott kan dock överflytta ärende till annat utskott, om detta samtycker därtill, eller överenskomma med ett eller flera utskott att de skall bereda ärendet gemensamt genom deputerade i sammansatt utskott. Sådant utskott avgiver betänkande till riksdagen.

Betänkande i ärende vars behandling har uppskjutits från en valperiod för riksdagen till nästa skall avgivas av utskott som har tillsatts av den nyvalda riksdagen.

Betänkande i ärende vars behandling har uppskjutits från ett riksmöte till nästa inom samma valperiod skall avgivas före den 1 november. Riksdagen kan dock besluta att betänkande i sådant ärende får avgivas även efter denna tidpunkt.

Utskott skall till anmälan till kammaren av vilande beslut som sägs i 3 kap. 16 § foga yttrande i ärendet.

Har lagförslag vilat enligt 2 kap. 12 § tredje stycket regeringsformen, skall utskottet avgiva nytt betänkande i ärendet.

4.8.1

Beslut av *finans- och skatteutskotten* i fråga som avses i 8 kap. 6 § regeringsformen och av *finansutskottet* i fråga om godkännande enligt 9 kap. 11 § regeringsformen meddelas regeringen genom skrivelse.

Beslut av *utskott* i fråga som avses i 8 kap. 6 § regeringsformen meddelas regeringen genom skrivelse. *Detsamma gäller finansutskottets godkännande enligt 9 kap. 11 § regeringsformen.*

4.8.2

Beslut om att betänkande får avgivas efter utgången av oktober i ärende, vars behandling har uppskjutits från ett riksmöte till nästa inom samma valperiod, fattas på framställning av det utskott till vars handläggning ärendet hör. Utskottet skall inhämta yttrande från talmanskonferensen.

10 §

Statlig myndighet skall lämna upplysningar och avgiva yttrande, då utskott begär det. Sådan skyldighet åligger dock ej regeringen. Myndighet som ej lyder under riksdagen kan hänskjuta begäran från utskott till regeringens avgörande.

Begär minst en tredjedel av ledamöterna i ett utskott vid behandlingen av ett ärende att upplysningar eller yttrande skall inhämtas från myndighet som avses i första stycket, skall utskottet föranstalta om detta, såvida det icke finner att därmed förenat dröjsmål med ärendets behandling skulle leda till avsevärt men.

Statlig myndighet skall lämna upplysningar och avgiva yttrande, då utskott begär det, *om ej annat följer av 12 § andra stycket.* Sådan skyldighet åligger dock ej regeringen. Myndighet som ej lyder under riksdagen kan hänskjuta begäran från utskott till regeringens avgörande.

Begär minst en tredjedel av ledamöterna i ett utskott vid behandlingen av ett ärende att upplysningar eller yttrande skall inhämtas från myndighet som avses i första stycket, skall utskottet föranstalta om detta, såvida det icke finner att därmed förenat dröjsmål med ärendets behandling skulle leda till avsevärt men. *Utskottet skall i sitt betänkande i ärendet redovisa skälen till att*

Konstitutionsutskottet får icke avgiva förklaring, att 2 kap. 12 § tredje stycket regeringsformen icke är tillämpligt i fråga om visst lagförslag, utan att lagrådet har yttrat sig i saken.

11 §

Utskott får sammanträda också under tid då riksmöte icke pågår, om dess uppgifter kräver det.

Utskott skall sammanträda också under tid då riksmöte icke pågår, om riksdagsarbetet kräver det.

4.11.3

Innan ordförande har valts, föres ordet av den av de närvarande ledamöterna som har varit ledamot av riksdagen längst tid. Om två eller flera har tillhört riksdagen lika länge, har den äldste av dem företräde.

Vid gemensamt sammanträde med finans- och skatteutskotten enligt 8 kap. 6 § regeringsformen föres ordet av den av utskottsordförandena som har varit ledamot av riksdagen längst tid. Om de har tillhört riksdagen lika länge, har den äldste av dem företräde.

Vid gemensamt sammanträde med finans- och skatteutskotten för behandling av ärende som avses i 8 kap. 6 § regeringsformen föres ordet av den av utskottsordförandena som har varit ledamot av riksdagen längst tid. Om de har tillhört riksdagen lika länge, har den äldste av dem företräde.

12 §

Utskott skall sammanträda inom stängda dörrar. Om särskilda skäl föreligger, kan utskottet medgiva att även annan än ledamot, suppleant och tjänsteman i utskottet är närvarande.

Utskott skall sammanträda inom stängda dörrar. *Det kan dock besluta att sammanträde för inhämtande av upplysningar helt eller delvis skall vara offentligt.* Om särskilda skäl föreligger, kan utskottet medgiva att även annan än ledamot, suppleant och tjänsteman i utskottet är närvarande vid sammanträde inom stängda dörrar.

Vid offentligt utskottssammanträde är företrädare för statlig myndighet ej skyldig att lämna uppgift för vilken sekretess gäller hos myndigheten.

4.12.1

Ljud- eller bildupptagning vid offentligt utskottssammanträde får äga rum efter överenskommelse med utskottet.

7 kap.

7.2.3

Valberedningen håller på kallelse av talmannen sitt första sammanträde samma dag som den utses. Därefter sammanträder beredningen på kallelse av ordföranden.

Nuvarande lydelse

Bestämmelserna i 4 kap. 12 § samt tilläggsbestämmelserna 4.11.1 andra stycket och 4.11.2–4 *äger motsvarande tillämpning* på valberedningen.

Föreslagen lydelse

Bestämmelserna i 4 kap. 12 § *första stycket första och tredje meningarna* samt tilläggsbestämmelserna 4.11.1 andra stycket och 4.11.2–4 *tillämpas också* på valberedningen.

Prop. 1987/88: 22

8 kap.

8.12.2

Bestämmelserna i 4 kap. 12 § samt tilläggsbestämmelserna 4.11.1 andra stycket och 4.11.2 och 4 *äger motsvarande tillämpning* på krigsdelegationen under tid då delegationen ej är i riksdagens ställe.

Bestämmelserna i 4 kap. 12 § *första stycket första och tredje meningarna* samt tilläggsbestämmelserna 4.11.1 andra stycket och 4.11.2 och 4 *tillämpas också* på krigsdelegationen under tid då delegationen ej är i riksdagens ställe.

Denna lag träder i kraft, i fråga om 4 kap. 12 § samt tilläggsbestämmelserna 4.12.1, 7.2.3 och 8.12.2 den 1 januari 1988, och i övrigt den 1 januari 1989.

3 Förslag till

Lag om ändring i vallagen (1972: 620)

Härigenom föreskrivs i fråga om vallagen (1972: 620)¹

dels att 5 kap. 1–9 §§, 6 kap. 3, 5 och 9 §§, 7 kap. 2 §, 9 kap. 6 §, 10 kap. 1, 7 och 13 §§, 11 kap. 6 a §, 14 kap. 4, 5, 9 och 15 b §§ samt rubriken till 5 kap. skall ha följande lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 6 kap. 7 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

5 kap. *Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater*

Föreslagen lydelse

5 kap. *Anmälan om deltagande i val och av kandidater*

1 §

Parti kan efter ansökan och på de villkor som anges i 2–4 §§ få sin partibeteckning registrerad hos centrala valmyndigheten samt anmäla kandidater i valet enligt 8 §.

Partier som skall delta i ett val skall anmäla sitt deltagande till den centrala valmyndigheten. De kan också anmäla kandidater i valet.

Av 14 kap. 4 § följer att valsedlar för sådana partier som inte har anmält sitt deltagande är ogiltiga.

Om valsedel med registrerad partibeteckning finns bestämmelser i 6 kap. 3 § tredje stycket och 14 kap. 5 §.

I 6 kap. 3 § tredje stycket och 14 kap. 5 § finns bestämmelser om valsedlar för de partier som har anmält kandidater.

¹ Lagen omtryckt 1985: 203.

2 §

Ansökan om registrering av partibeteckning görs skriftligen. I ansökningshandlingen skall anges för vilket slag av val registrering söks och, om ansökningen avser registrering för val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige, för vilken landstingskommun eller kommun som registrering begärs. Till handlingen skall fogas förklaringar enligt 3 § tredje stycket eller intyg av notarius publicus att sådana förklaringar har visats upp för honom.

För att partibeteckning skall åtnjuta skydd vid val skall ansökan om registrering av beteckningen ha kommit in till centrala valmyndigheten, vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige före utgången av februari valåret och vid annat val inom en vecka efter det att beslut om valdagen meddelades.

En anmälan om ett partis deltagande i ett val skall göras skriftligen. Av anmälningen skall framgå vilket slag av val den avser och, om den avser val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige, vilken landstingskommun eller kommun det gäller.

En anmälan skall vid ordinarie val till riksdagen och val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige göras senast en månad före det val den avser. Vid ett annat val skall anmälan göras inom två veckor efter det att beslutet om valdagen meddelades.

För att ett parti skall kunna anmäla kandidater enligt 6 § skall dock dess anmälan om deltagande i valet ha kommit in till den centrala valmyndigheten före utgången av februari månad valåret i fråga om ett ordinarie val till riksdagen och ett val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige. Vid ett annat val skall en anmälan om deltagande ha kommit in till den centrala valmyndigheten inom en vecka efter det att beslutet om valdagen meddelades, om partiet skall anmäla kandidater.

3 §

Partibeteckning får registreras, om

- 1. partibeteckningen består av eller innehåller ord,*
- 2. partiet icke utgör underavdelning av politisk sammanslutning,*
- 3. ansökan biträds, vid registrering för val till riksdagen av minst 1500 röstberättigade medlemmar i hela riket och vid registrering för val av landstingsledamöter och för val av kommunfullmäktige av minst*

Av en anmälan skall framgå under vilken beteckning partiet går till val (partibeteckning).

100 respektive minst 50 röstberättigade medlemmar i den landstingskommun eller kommun för vilken registrering söks.

4. partibeteckningen kan antas ej leda till förväxling med beteckning som redan är registrerad eller som, med anledning av tidigare gjord ansökan, kan komma att registreras med giltighet för det valet eller för annat val för vilket den nya registreringen enligt 4 § första stycket kommer att gälla.

5. partibeteckningen kan antas ej leda till förväxling med beteckning som för högst fem år sedan har avförts ur registret efter namnbyte och vars registrering hade sådan giltighet som avses i punkt 4.

Ifråga om parti som är representerat i riksdagen gäller inte första stycket 3.

De medlemmar som enligt första stycket 3 biträder en ansökan skall lämna egenhändigt undertecknade förklaringar om detta och därvid uppge personnummer och kyrkobokföringsort.

4 § första stycket

Registreras partibeteckning för val till riksdagen, gäller registreringen även för val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige i hela riket. Registreras partibeteckning för val av landstingsledamöter, gäller registreringen val i den landstingskommun som anges i registreringsbeslut samt val av kommunfullmäktige i de kommuner som är belägna inom landstingskommunen. Registreras partibeteckning för val av kommunfullmäktige, gäller registreringen val i den kommun som anges i registreringsbeslutet.

7 §

När partibeteckning registrerats eller avförts ur registret, skall centrala valmyndigheten kungöra detta i Post- och Inrikes Tidningar.

4 §

Anmäls ett parti för val till riksdagen, gäller anmälan även för val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige i hela riket, om sådana val äger rum samtidigt med riksdagsvalet. Anmäls ett parti för val av landstingsledamöter, gäller anmälan valet i den landstingskommun som anmälan avser samt val av kommunfullmäktige i de kommuner som är belägna inom landstingskommunen. Anmäls ett parti för val av kommunfullmäktige, gäller anmälan valet i den kommun anmälan avser.

5 §

När en anmälan om deltagande i val har gjorts, skall den centrala valmyndigheten kungöra detta i Post- och Inrikes Tidningar.

8 §

För att registrerad partibeteckning skall åtnjuta skydd vid val skall partiet som kandidater anmäla

för val till riksdagen i viss valkrets minst fyra och högst femton personer och

för val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige minst fyra och högst tjugo personer i landstingskommunen eller kommunen.

Centrala valmyndigheten bestämmer inför varje val när anmälan av kandidater senast skall göras. Kungörelse härom skall föras in i Post- och Inrikes Tidningar. *Underrättelse om beslutet skall vidare tillställas varje registrerat parti.*

Anmälan av kandidater skall göras hos centrala valmyndigheten eller, i den mån regeringen eller myndighet som bestäms av regeringen föreskriver det, länsstyrelsen. Anmälan skall göras skriftligen av partiets ombud eller av person som ombudet utsett. Till anmälningshandlingen skall fogas skriftlig förklaring från varje kandidat att han givit partiet tillstånd att anmäla honom.

6 §

Ett parti, som har anmält sitt deltagande i ett val inom den tid som anges i 2 § tredje stycket, uppnår skydd för sin partibeteckning, om partiet som kandidater anmäler

för val till riksdagen i en viss valkrets minst fyra och högst femton personer och

för val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige minst fyra och högst tjugo personer i landstingskommunen eller kommunen.

Den centrala valmyndigheten bestämmer inför varje val *en dag efter utgången av den tid som anges i 2 § tredje stycket* när anmälan av kandidater senast skall göras. En kungörelse om beslutet skall föras in i Post- och Inrikes Tidningar. *Vidare skall varje parti som har anmält kandidater vid närmast föregående val underrättas om beslutet.*

En anmälan av kandidater skall göras hos den centrala valmyndigheten. *Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får dock föreskriva att anmälan i stället skall göras till länsstyrelsen.* Anmälan skall göras skriftligen av partiets ombud eller av en person som ombudet har utsett. Till anmälningshandlingen skall fogas en skriftlig förklaring från varje kandidat att han gett partiet tillstånd att anmäla honom.

7 §

Ett parti får inte anmäla kandidater till skydd för sin partibeteckning, om denna kan antas komma att leda till förväxling med beteckningen för något annat parti som redan har anmält sitt deltagande eller som har anmält sitt deltagande i tidigare val och därför kan antas komma att anmäla sitt deltagande i det val anmälan avser eller i något annat val för vilket anmälan kommer att gälla enligt 4 §. Det samma gäller, om partiets beteck-

ning i annat fall kan antas leda till förväxling med en beteckning under vilken något annat parti har anmält sitt deltagande i något av de två närmast föregående motsvarande valen. Därvid bortses från extra val till riksdagen och från sådana val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige som inte omfattar hela landet.

4 § andra stycket

Avser ansökan registrering för val till riksdagen och är partibeteckningen redan registrerad eller är ansökan om dess registrering redan gjord för annat val, får registrering beviljas utan hinder av 3 § första stycket 4, om det parti för vilket registrering sålunda har skett eller söpts har lämnat sitt medgivande. Detsamma gäller om ansökan avser registrering för val av landstingsledamöter och partibeteckningen redan är registrerad eller ansökan om dess registrering tidigare är gjord för val av kommunfullmäktige inom landstingskommunen. Behörig att lämna medgivande är det ombud som partiet har anmält enligt 5 §.

Om ett parti anmäler sitt deltagande i ett val till riksdagen och något annat parti redan har anmält sitt deltagande i något annat val under samma partibeteckning, får trots detta det först angivna partiet anmäla kandidater till skydd för sin partibeteckning under förutsättning att det andra partiet har lämnat sitt medgivande. Detsamma gäller om en anmälan avser ett val av landstingsledamöter och något annat parti redan har anmält sitt deltagande i ett val av kommunfullmäktige inom landstingskommunen under samma partibeteckning. Behörig att lämna medgivande är det ombud som partiet har anmält enligt 8 § eller partiets styrelse.

5 §

För parti som fått sin partibeteckning registrerad skall finnas ombud. Ombud skall anmälas till centrala valmyndigheten inom en månad efter det att registreringen av beteckningen kungjorts enligt 7 §.

8 §

För varje parti som anmäler kandidater skall det finnas ett ombud. Ombudet skall anmälas till den centrala valmyndigheten senast i samband med att partiet anmäler sitt valdeltagande.

9 §

Finner den myndighet hos vilken anmälan görs anledning till anmärkning mot anmälningshandlingen eller handling som åtföljer denna, skall myndigheten genast underrätta den som gjort anmälan. Därvid skall anges tid för ändring och komplettering av anmälningshandlingen. Därefter skall centrala valmyndigheten så snart som möjligt slutligt pröva ärendet.

Finner den myndighet som tar emot en anmälan av kandidater anledning till anmärkning mot anmälningshandlingen eller någon annan handling som har lämnats in tillsammans med denna, skall myndigheten genast underrätta den som har gjort anmälan. Därvid skall myndigheten ange tid för ändring och komplettering av anmälningshandlingen. När den tiden har gått ut skall den centrala valmyndighe-

Har det ej visats att anmäld kandidat givit partiet tillstånd att anmäla honom, skall hans namn på anmälningshandlingen anses obefintligt.

ten så snart som möjligt slutligt pröva ärendet.

Om det inte har visats att en anmäld kandidat har gett partiet tillstånd att anmäla honom, skall hans namn på anmälningshandlingen anses obefintligt.

6 kap.

3 §

Om valsedel upptager mer än ett kandidatnamn, skall namnen upptagas i en följd under varandra och förses med nummer som visar ordningen mellan dem.

Namnen gäller själva valet samt, i den mån de ej därvid tages i anspråk, val av ersättare för riksdagsledamöter och val av suppleanter för landstingsledamöter och kommunfullmäktige.

Upptager valsedel med registrerad partibeteckning namn på kandidater, skall valsedeln, om partiet enligt 5 kap. 8 § anmält kandidater för valet, som första namn upptaga namnet på kandidat som tagits upp på listan över kandidater partiet anmält.

Om en valsedel för ett parti upptar namn på kandidater och partiet enligt 5 kap. 6 § har anmält kandidater för valet, skall valsedeln som första namn ha namnet på någon kandidat som har tagits upp på listan över kandidater partiet anmält.

5 §²

I fråga om ett parti, som *deltar* i riksdagsval och som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar staten för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valkretsen. Detta gäller även ett parti som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir representerat i riksdagen.

I fråga om ett parti, som *har anmält sitt deltagande* i riksdagsval och som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar staten för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valkretsen. Detta gäller även ett parti som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir representerat i riksdagen.

I fråga om parti, som *deltager* i val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige och som är eller genom det förestående valet blir representerat i den församling valet gäller, svarar *statsverket* för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valet.

I fråga om ett parti, som *har anmält sitt deltagande* i val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige och som är eller genom det förestående valet blir representerat i den församling valet gäller, svarar *staten* för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valet.

² Nuvarande lydelse enligt prop. 1987/88: 21.

Vid tillämpning av första och andra styckena beräknas antalet röstberättigade på grundval av stommarna till mantalslängderna för året.

7 a §

Om någon har angetts som kandidat på en valsedelsblankett som tillhandahålls med kandidatnamn vid ett val utan att han har samtyckt till det, kan han anmäla detta till länsstyrelsen. Till anmälingen, som skall göras skriftligen, skall fogas ett exemplar av valsedeln. Länsstyrelsen skall föra en förteckning över de anmälningar som kommer in före valet.

9 §³

I lokal där röstning äger rum skall väljarna för varje val ha tillgång till

1. valsedlar som försetts med parti- och valbeteckning för varje parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet (partimarkerade valsedlar) samt

2. blanketter till valsedlar

Lantbrevbärare som mottager valsedelsförsändelser bör medföra partimarkerade valsedlar och valsedelsblanketter enligt första stycket.

Partimarkerade valsedlar och valsedelsblanketter enligt första stycket tillhandahålls genom centrala valmyndighetens försorg.

7 kap.

2 §

Röstkort upprättas för den som är upptagen i allmän röstlängd av lokala skattemyndigheten och för den som är upptagen i särskild röstlängd av länsstyrelsen.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 20 dagar före valdagen.

För val som äger rum samtidigt upprättas gemensamt röstkort.

I lokaler där röstning äger rum skall väljarna för varje val ha tillgång till

1. valsedlar som har försetts med parti- och valbeteckning för de partier som har anmält sitt deltagande i valen och som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet (partimarkerade valsedlar) samt

2. blanketter till valsedlar.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen.

³ Nuvarande lydelse enligt prop. 1987/88: 21.

9 kap.

6 §⁴

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som deltar i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valförrättaren skall se till att väljarna där har tillgång till blanketter för valsedlar och partimarkerade valsedlar för *varje parti* som vid *något* av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som *efter anmälan* deltar i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valförrättaren skall se till att väljarna där har tillgång till blanketter för valsedlar och partimarkerade valsedlar för *de partier som har anmält sitt deltagande i något av valen och som* vid *ett* av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

10 kap.

1 §⁵

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning ske på varje postkontor inom riket från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid *annat* val får röstning på postkontor ske från och med den *sjuttonde* dagen före valdagen till och med valdagen.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning ske på varje postkontor inom riket från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid *andra* val får röstning på postkontor ske från och med den *tionde* dagen före valdagen till och med valdagen.

Att röstning på postkontor kan begränsas i vissa fall framgår av 2 §.

7 §

När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten efter samråd med utrikesdepartementet hos vilka svenska utlandsmyndigheter röstning skall äga rum. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten bestämma att röstning hos svensk utlandsmyndighet ej skall äga rum.

Röstning hos utlandsmyndighet får börja tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen och pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning hos en utlandsmyndighet börja tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen. Vid *andra* val får röstning hos en utlandsmyndighet börja tidigast den *tjugonde* dagen före valdagen.

Röstningen hos en utlandsmyndighet får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara den

⁴ Nuvarande lydelse enligt prop. 1987/88: 21.

⁵ Nuvarande lydelse enligt prop. 1987/88: 21.

centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

Utlandsmyndighetens chef bestämmer när och var röstning äger rum hos myndigheten samt kungör tid och ställe för röstningen.

Röstmottagare hos utlandsmyndighet är myndighetens chef eller den han utser.

13 §

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning på fartyg börja tidigast den femtiofemte dagen före valdagen. Vid annat val får röstning på fartyg börja tidigast den *fjrtiofemte* dagen före valdagen.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning på *ett* fartyg börja tidigast den femtiofemte dagen före valdagen. Vid *andra* val får röstning på *ett* fartyg börja tidigast den *trettonde* dagen före valdagen.

Röstning på fartyg får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

Fartygets befälhavare bestämmer när och var röstning äger rum samt underrättar dem som befinner sig ombord om tid och ställe för röstningen.

Röstmottagare på fartyg är fartygets befälhavare eller den han utser.

11 kap.

6 a §⁶

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får valsedelsförsändelse vara anordnad tidigast 24 dagar före valdagen. Försändelse som lämnas på fartyg får dock vara anordnad tidigast 55 dagar före valdagen.

Vid *annat* val får valsedelsförsändelse som lämnas i vallokalen eller på postkontor vara anordnad tidigast 17 dagar före valdagen. Försändelse som lämnas hos utlandsmyndighet får vara anordnad tidigast 24 dagar före valdagen och försändelse som lämnas på fartyg tidigast 45 dagar före valdagen.

Vid *andra* val får *en* valsedelsförsändelse som lämnas i vallokalen eller på *ett* postkontor vara anordnad tidigast 10 dagar före valdagen. *En* försändelse som lämnas hos *en* utlandsmyndighet får vara anordnad tidigast 20 dagar före valdagen och *en* försändelse som lämnas på *ett* fartyg tidigast 30 dagar före valdagen.

Dagen för försändelsens anordnande anges på ytterkuvertet.

14 kap.

4 §

Valsedel är ogiltig, om den
1. saknar partibeteckning eller
upptager mer än en partibeteckning, eller

En valsedel är ogiltig, om den
1. saknar partibeteckning eller
inte klart utvisar vilket parti den avser,

⁶ Nuvarande lydelse enligt prop. 1987/88: 21.

2. är försedd med kännetecken som uppenbarligen blivit anbragt på valsedeln med avsikt.

2. *upptar beteckningen för ett parti som inte har gjort föreskriven anmälan om sitt deltagande i valet, eller*

3. är försedd med kännetecken som uppenbarligen blivit anbragt på valsedeln med avsikt.

Finns i ett valkuvert mer än en valsedel, är valsedlarna ogiltiga. Innehåller valkuvertet två eller tre valsedlar och bär alla samma partibeteckning, skall dock en valsedel räknas som giltig. Uppvisar i sådant fall valsedlarna olikheter i fråga om kandidatnamn, skall namnen på sedlarna anses obefintliga.

5 §

Utöver vad som gäller enligt 4 § andra stycket skall namn på valsedel anses obefintligt,

1. om kandidaten ej är valbar eller det ej framgår klart vem som avses,
2. om ordningen mellan namnet och annat namn ej framgår klart eller

3. om valsedeln gäller *registrerat* parti, för vilket anmälts kandidater enligt 5 kap. 8 §, och valsedeln *ej* som första namn *upptager* namnet på någon av de anmälda kandidaterna.

3. om valsedeln gäller *ett* parti, för vilket *har* anmälts kandidater enligt 5 kap. 6 §, och valsedeln *inte* som första namn *har* namnet på någon av de anmälda kandidaterna.

Vid bedömning enligt första stycket 3 av vilket namn som är det första skall namn ej anses obefintligt därför att kandidaten har avlidit eller visat sig ej vara valbar.

9 §

Centrala valmyndigheten fördelar mandaten i riksdagen på grundval av protokollen från länsstyrelserna och med tillämpning av 3 kap. 6–8 §§ regeringsformen.

Vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten enligt 3 kap. 8 § första stycket regeringsformen tilldelas mandaten ett efter annat det parti som för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Jämförelsetalet beräknas, så länge partiet ännu ej tilldelats något mandat, genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,4. Därefter erhålles jämförelsetalet genom att partiets röstetal delas med det tal som är 1 högre än dubbla antalet mandat som redan tilldelats partiet i valkretsen.

Vid bestämmandet av det sammanlagda antal mandat i riksdagen som parti skall ha enligt 3 kap. 8 § andra stycket regeringsformen för att bli proportionellt representerat tillämpas fördelningsregeln i andra stycket på hela riket som en valkrets. Varje parti tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att detta antal skall uppnås.

Av de utjämningsmandat som parti erhållit *tillföres* det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat *tillföres* ett efter

Av de utjämningsmandat som *ett* parti *har* erhållit *tillföres* det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat *tillföres* ett efter an-

Nuvarande lydelse

annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i andra stycket på partiets röstetal i valkretsarna.

Föreslagen lydelse

nat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i andra stycket på partiets röstetal i valkretsarna. *I en valkrets där partiet inte har erhållit något fast valkretsmandat är dock jämförelsetalet vid tilldelningen av det första utjämningsmandatet lika med partiets röstetal.*

Har parti i någon valkrets erhållit flera mandat än antalet på partiets valseklar upptagna namn, flyttas överskjutande mandat, med motsvarande tillämpning av fjärde stycket, till annan valkrets där partiet deltagit i fördelningen av fasta valkretsmandat. Kan mandat ej besättas genom tillämpning av detta förfarande, skall det vara obesatt under den tid för vilken valet gäller.

Mellan lika tal avgöres företrädet genom lottning.

15 b §

De fasta valkretsmandaten i landstinget fördelas för varje valkrets proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen. Härvid tilldelas mandaten, ett efter annat, det parti som för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Jämförelsetalet beräknas, så länge partiet ännu ej tilldelats något mandat, genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,4. Därefter erhålles jämförelsetalet genom att partiets röstetal delas med det tal som är 1 högre än det dubbla antalet av de mandat som redan tilldelats partiet i valkretsen.

Utjämningsmandaten fördelas mellan partierna så, att fördelningen av alla mandat i landstinget blir proportionell mot partiernas röstetal i hela landstingskommunen. Vid bestämmandet av det sammanlagda antal mandat i landstinget som parti skall ha för att bli proportionellt representerat tillämpas fördelningsregeln i första stycket på hela landstingskommunen som en valkrets. Varje parti tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att detta antal skall uppnås.

Har parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten erhållit flera mandat än som motsvarar den proportionella representationen i landstinget för partiet enligt andra stycket, bortses vid fördelningen av utjämningsmandaten från partiet och de fasta valkretsmandat det har erhållit.

Av de utjämningsmandat som parti erhållit *tillföres* det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat *tillföres* ett efter annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i första stycket på partiets röstetal i valkretsarna.

Av de utjämningsmandat som *ett* parti *har* erhållit *tillföres* det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat *tillföres* ett efter annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i första stycket på partiets röstetal i valkretsarna. *I en valkrets där partiet inte har erhållit något fast valkretsmandat är dock jämförelsetalet vid tilldelningen av*

Har parti i någon valkrets erhållit flera mandat än antalet på partiets valsedlar upptagna namn, flyttas överskjutande mandat, med motsvarande tillämpning av fjärde stycket, till annan valkrets. Kan mandat ej besättas genom tillämpning av detta förfarande, skall det vara obesatt under den tid för vilken valet gäller.

Mellan lika jämförelsetal avgöres företrädet genom lottning.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.
2. Vid tillämpningen av 5 kap. 7 § i dess nya lydelse skall en registrering av en partibeteckning som har gjorts vid val som ägde rum innan denna lag trädde i kraft jämföras med en anmälan om valdeltagande.
3. Vid tillämpningen av 6 kap. 5 § i dess nya lydelse krävs inte att ett parti som deltog i ett val innan denna lag trädde i kraft gjort anmälan om valdeltagandet.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1972: 704) om kyrkofullmäktigval

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1972: 704) om kyrkofullmäktigval¹

dels att 15, 28, 30 och 37 §§ skall ha följande lydelse,

dels att i lagen skall införas två nya paragrafer, 8 a och 13 a §§, samt närmast före den nya 8 a § en rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Anmälan om deltagande i val 8 a §

Partier som önskar delta i val som avses i denna lag skall senast en månad före valet anmäla sitt deltagande till den centrala valmyndigheten eller någon annan myndighet som regeringen bestämmer. Vid omval skall anmälan dock göras inom två veckor efter det att beslutet om valdagen meddelades. En anmälan skall göras skriftligen. Av anmälan skall framgå vilket eller vilka val den avser och under vilken beteckning partiet går till val (partibeteckning).

När en anmälan om deltagande i val har gjorts, skall den myndighet som har tagit emot anmälan kungöra detta på lämpligt sätt.

¹ Lagen omtryckt 1985: 204.

Om någon har angetts som kandidat på en valsedelsblankett som tillhandahålls av någon vid ett val utan att han har samtyckt till det, kan han anmäla detta till länsstyrelsen. Till anmälningen, som skall göras skriftligen, skall fogas ett exemplar av valsedeln. Länsstyrelsen skall föra en förteckning över de anmälningar som kommer in före valet.

15 §

I fråga om röstkort tillämpas 7 kap. 1 § andra stycket, 2 § första stycket och 3 § vallagen (1972: 620). Röstkortet skall sändas till de röstberättigade, *vid val i hela riket* senast 30 dagar och vid annat val senast 20 dagar före valdagen.

I fråga om röstkort tillämpas 7 kap. 1 § andra stycket, 2 § första stycket och 3 § vallagen (1972: 620). Röstkortet skall *vid val i hela landet* sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkortet sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen.

28 §

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som *deltager* i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valförrättaren skall *tillse* att väljarna där har tillgång till blanketter för valsedlar.

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som *efter anmälan deltar* i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valförrättaren skall *se till* att väljarna där har tillgång till blanketter för valsedlar.

30 §²

Röstning får ske på varje postkontor inom riket, vid val i hela riket från och med den tjugofjärde dagen och vid annat val från och med den *sjuttonde* dagen före valdagen till och med torsdagen före valdagen, om *ej* annat följer av andra eller tredje stycket.

Röstning får ske på varje postkontor inom riket, vid val i hela landet från och med den tjugofjärde dagen och vid annat val från och med den *tionde* dagen före valdagen till och med torsdagen före valdagen, om *inte* annat följer av andra eller tredje stycket.

Röstning på postkontor äger rum under tid då postkontor är öppet för allmänheten. På förslag av postverket får centrala valmyndigheten begränsa den tid då röstning får ske på postkontor. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då postkontoret är öppet för allmänheten.

Finns det särskilda skäl, får centrala valmyndigheten på förslag av postverket bestämma att röstmottagning skall anordnas endast på vissa postkontor. Vid val som omfattar hela riket skall röstning dock alltid kunna äga rum på minst ett postkontor i varje kommun.

² Nuvarande lydelse enligt prop. 1987/88: 21.

Inrättas med anledning av valet postkontor vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som postverket bestämmer efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen. Postverket skall samråda med valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning om hur röstningen skall genomföras. På begäran av postverket skall valnämnden utse erforderligt antal personer att biträda röstmottagare på postkontoret.

37 §

I fråga om anordnande av *valsedelsförsändelse* tillämpas 11 kap. 1 § andra stycket, 3 § andra stycket, 5 § andra stycket samt 6 a § tredje stycket vallagen (1972:620). Valsedelsförsändelse får vara anordnad, vid val i hela riket tidigast 24 dagar och vid annat val tidigast 17 dagar före valdagen. I fråga om avlämnande av *valsedelsförsändelse* till lantbrevbärare tillämpas vidare 11 kap. 5 § tredje stycket vallagen.

I fråga om anordnande av *valsedelsförsändelser* tillämpas 11 kap. 1 § andra stycket, 3 § andra stycket, 5 § andra stycket samt 6 a § tredje stycket vallagen (1972:620). En *valsedelsförsändelse* får vara anordnad, vid val i hela landet tidigast 24 dagar och vid annat val tidigast 10 dagar före valdagen. I fråga om avlämnande av *valsedelsförsändelser* till lantbrevbärare tillämpas vidare 11 kap. 5 § tredje stycket vallagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1987:000) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1987:000) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Brevröstning skall gå till på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett innerkuvert. I närvaro av två vittnen lägger han sedan in iordningställda innerkuvert i ett ytterkuvert för brevröstningsförsändelse och tillsluter detta. Därefter skriver väljaren på ytterkuvertet en försäkran på heder och samvete att han gjort på detta sätt och att försändelsen har ställts i ordning i Förbundsrepubliken Tyskland. Vidare anger han på ytterkuvertet dels den dag då brevröstningsförsändelsen har gjorts i ordning, dels sitt personnummer. Vittnena intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran samt att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter väljaren lämnat på ytterkuvertet. Vittnenas adresser anges på ytterkuvertet. Vittnena skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne.

¹ Lydelse enligt prop. 1987/88: 21.

Sedan brevröstningsförsändelsen har gjorts i ordning enligt andra stycket lägger väljaren in försändelsen tillsammans med sitt röstkort i ett omslagskuvert och tillsluter detta. Därefter lämnas försändelsen för postbefordran till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun inom vilken den vallokal är belägen där den särskilda röstlängden enligt 4 kap. 20 § vallagen (1972: 620) skall finnas tillgänglig.

Brevröstningsförsändelsen får vara iordninggjord tidigast 24 dagar före valdagen och skall avges senast dagen före valdagen. Försändelsen skall anses avgiven den dag då den är poststämplad. Brevröstningsförsändelsen bör lämnas för postbefordran i så god tid att den kan beräknas vara valnämnden till handa senast andra dagen efter valdagen.

Vid val till riksdagen, vid val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige och vid en folkomröstning får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 24 dagar före valdagen och skall avges senast dagen före valdagen. Vid extra val till riksdagen och vid folkomröstning samtidigt med sådana val får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 20 dagar före valdagen. Försändelsen skall anses avgiven den dag då den är poststämplad. Brevröstningsförsändelsen bör lämnas för postbefordran i så god tid att den kan beräknas vara valnämnden till handa senast andra dagen efter valdagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

6 Förslag till

Lag om ändring i folkomröstningslagen (1979: 369)

Härigenom föreskrivs att 6 § folkomröstningslagen (1979: 369) skall ha följande lydelse.

6 §¹

När folkomröstning skall förrättas, skall, i den mån centrala valmyndigheten inte förordnar annat, för var och en som enligt gällande röstlängd är röstberättigad vid omröstningen upprättas röstkort med uppgifter om den röstberättigade. Röstkortet skall dessutom innehålla uppgifter om omröstningen till ledning för den röstberättigade. För folkomröstning och val till riksdagen som äger rum samtidigt upprät-

När en folkomröstning skall förrättas, skall, i den mån den centrala valmyndigheten inte bestämmer annat, för var och en som enligt gällande röstlängd är röstberättigad vid omröstningen upprättas ett röstkort med uppgifter om den röstberättigade. Röstkortet skall dessutom innehålla uppgifter om omröstningen till ledning för den röstberättigade. För folkomröstning och val till riksdagen som äger rum

¹ Senaste lydelse 1982: 148.

Nuvarande lydelse

tas gemensamt röstkort. I fråga om röstkort tillämpas i övrigt 7 kap. 1 § andra stycket, 2 § första och tredje styckena samt 3 § vallagen (1972: 620). Röstkorten skall sändas till de röstberättigade senast 30 dagar eller, om omröstningen äger rum i samband med extra val till riksdagen eller om den inte omfattar hela riket, senast 20 dagar före valdagen.

Föreslagen lydelse

samtidigt upprättas gemensamt röstkort. I fråga om röstkort tillämpas i övrigt 7 kap. 1 § andra stycket, 2 § första och tredje styckena samt 3 § vallagen (1972: 620). Röstkorten skall sändas till de röstberättigade senast 30 dagar eller, om omröstningen äger rum i samband med extra val till riksdag eller om den inte omfattar hela riket, senast 16 dagar före valdagen.

Centrala valmyndigheten bör på lämpligt sätt sprida kännedom bland allmänheten om tid och sätt för röstning och om de bestämmelser i övrigt som gäller för folkomröstningen. Myndigheten bör vidare inför folkomröstning i grundlagsfråga på lämpligt sätt sprida kännedom bland allmänheten om lydelsen av det förslag som omröstningen avser.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

7 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1972: 625) om statligt stöd till politiska partier

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1972: 625) om statligt stöd till politiska partier¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Till politiskt parti som deltagit i val till riksdagen utgår statligt stöd enligt denna lag. Stödformerna är partistöd och kanslistöd.

Föreslagen lydelse

1 §

Till ett politiskt parti som efter föreskriven anmälan har deltagit i ett val till riksdagen utgår statligt stöd enligt denna lag. Stödformerna är partistöd och kanslistöd.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

2. Vid tillämpningen av 1 § i dess nya lydelse krävs inte att ett parti som deltog i ett val innan denna lag trädde i kraft har gjort anmälan om valdeltagandet.

¹ Lagen omtryckt 1987: 876.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 oktober 1987.

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Peterson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist

Föredragande: statsrådet Wickbom

Proposition om vissa grundlagsfrågor m. m.

1 Inledning

Folkstyrelsekommittén tillkallades år 1984 för att föreslå åtgärder för att förbättra folkstyrelsens villkor.

Kommittén bestod vid arbetets avslutande av fil. dr Hilding Johansson, ordförande, riksdagsledamöterna Nils Berndtson och Anders Björck, förbundsordföranden Lars Eric Ericsson, tredje vice talmannen Bertil Fiske-sjö, landshövdingen Björn Molin, riksdagsledamöterna Mona Sahlin och Olle Svensson samt partisekreteraren Bo Toresson.

Kommittén överlämnade i början av år 1985 delbetänkandet Försök med nya arbetsformer i riksdagen. Förslaget har lett till lagstiftning (prop. 1984/85: 190, KU 36, rskr. 397, SFS 1985: 517).

Vidare har kommittén överlämnat delbetänkandet (SOU 1986: 28) Folkstyrelsen under krig och krigsfara. En proposition på grundval av det förslaget har nyligen överlämnats till riksdagen (prop. 1987/88: 6).

På kommitténs initiativ har också givits ut uppsatssamlingen Makten från folket, rapporten (Ds Ju 1986: 1) Valsystemet i 20 länder och undersökningarna (SOU 1986: 27) Folkets främsta företrädare. Dessa utgör en del av underlaget för kommitténs huvudbetänkande (SOU 1987: 6) Folkstyrelsens villkor, vilket avgavs i februari 1987.

Jag avser att i avsnitt 2–8 ta upp de frågor som kommittén behandlar i huvudbetänkandet.

Av folkstyrelsekommitténs förslag i huvudbetänkandet har två delar behandlats i en nyligen beslutad proposition (1987/88: 21) om ändring i vallagen m. m. Det gäller utläggning av valsedlar och brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland. Dessa delar tar jag därför inte upp i detta sammanhang.

Kommitténs sammanfattning av innehållet i betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*. De av kommittén framlagda lagförslagen bör fogas som *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstan-serna bör fogas som *bilaga 3* till protokollet i detta ärende. En sammanställning av remissyttrandena har upprättats inom justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 87–560).

Kommittén överlämnade samtidigt med huvudbetänkandet promemorian (Ds Ju 1987: 2) Offentlighet och sekretess i utrikesnämnden. Efter remissbehandling bereds detta ärende för närvarande i regeringskansliet.

Miljöpartiet de gröna har i en framställning den 24 juni 1987 begärt att gränsen för att ett parti skall få del av det statliga stödet till politiska partier skall sänkas från nuvarande 2,5 procent till 1 procent av antalet röster vid riksdagsval (dnr 87-1836). Jag tar upp framställningen i avsnitt 9.

2 Det författningspolitiska reformarbetet

2.1 Allmänna utgångspunkter för reformarbetet

Folkstyrelsekommitténs arbete utgör den senaste – men förmodligen inte den sista – etappen av det omfattande författningspolitiska reformarbete som har bedrivits sedan lång tid tillbaka i Sverige.

En viktig milstolpe i detta arbete utgörs av den partiella författningsreform som beslutades av riksdagen åren 1968 och 1969. Två huvudinslag i denna reform var införandet av enkammarriksdagen och ett nytt valsystem. Valen till enkammarriksdagen skulle hållas vart tredje år samtidigt med de kommunala valen. De 350 (numera 349) mandatena i den nya riksdagen skulle fördelas enligt ett rikspportionellt valsystem med en småpartispärr på fyra procent. Reformen innebar vidare att parlamentarismen skrevs in i grundlagen genom att riksdagen fick möjlighet att rikta misstroendeförklaring mot statsråden.

I samband med övergången till enkammarriksdagen skedde även vissa förändringar av riksdagens arbetsformer. Bl. a. fick riksdagen en ny utskottsorganisation.

Åren 1973 och 1974 beslutade riksdagen en total författningsreform genom att den antog en ny regeringsform (RF, omtryckt 1985: 866). Den nya regeringsformen medförde inga ändringar av betydelse i de frågor som hade reglerats genom de tidigare reformerna. Bland nyheterna i RF kan nämnas regler om proceduren vid regeringsbildning och bestämmelser om skydd för de grundläggande fri- och rättigheterna. Samtidigt antogs en ny riksdagsordning (RO, omtryckt 1985: 1068), som dock inte fick ställning som grundlag.

Efter antagandet av den nya regeringsformen har utredningsarbetet på författningsområdet fortsatt på två huvudområden.

På det ena av dessa, fri- och rättighetsområdet har riksdagen i två omgångar, åren 1976 och 1979, beslutat om ändringar i RF i syfte att förstärka och bygga ut grundlagsskyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna. Det särskilda skyddet för tryckfriheten har likaså varit föremål för reformarbete (se prop. 1986/87: 151). Det arbetet fortsätter.

Utmärkande för arbetet med RF och de konstitutionella reformer som därefter genomförts har varit att det har byggt på en bred anslutning i grundläggande frågor. Det har i vårt land ansetts ligga ett särskilt värde i politisk enighet kring konstitutionella och andra frågor av central betydelse för demokratins och parlamentarismens funktionssätt.

En sådan bred enighet har dock inte alltid kunnat uppnås. Detta är förklaringen till att det författningspolitiska utredningsarbetet inte har varit lika fruktbarande på sitt andra huvudområde, nämligen de centrala frågorna i 1968–1969 års partiella reform: den gemensamma valdagen, mandatperiodens längd, valsättet och riksdagens arbetsformer.

I samband med att den nya regeringsformen antogs tillkom en utredning om ändrad valkretsindelning och ökat inslag av personval samt en av talmanskonferensen tillkallad utredning för en allmän översyn av riksdagens arbetsformer.

De förslag som lades fram av personvals- och valkretsutredningen i betänkandet (SOU 1977: 94) Personval och valkretsindelning saknade bred anslutning och har inte lett till lagstiftning.

Riksdagens arbetsformsutredning som var verksam åren 1974–1979 lämnade under dessa år förslag i en rad mer avgränsade frågor som bl. a. berörde riksdagens arbetsplanering samt års- och veckorytmen i riksdagsarbetet. Förslagen har i huvudsak antagits av riksdagen. Efter det att arbetsformsutredningen avslutade sitt arbete har arbetsförhållandena i riksdagen behandlats i en arbetsgrupp inom konstitutionsutskottet.

År 1980 tillsatte regeringen en kommitté som antog namnet grundlagskommittén. De frågor som kommittén skulle behandla var främst den gemensamma valdagen, mandatperiodens längd, nyvalsinstitutet, regeringsbildningsproceduren och regeringens beslutsformer.

I det betänkande (SOU 1981: 15) Grundlagsfrågor som kommittén lade fram föreslog fem av de nio ledamöterna att skilda valdagar för riksdagsval och kommunala val skulle införas samt att mandatperioden skulle förlängas till fyra år. Någon ändring i möjligheterna att anordna nyval eller av regeringsbildningsproceduren föreslogs inte av dessa ledamöter. De ansåg vidare att frågan om regeringens beslutsformer borde övervägas ytterligare.

Tre av de andra ledamöterna reserverade sig gemensamt. De ansåg att kritiken mot den gemensamma valdagen var överdriven och missriktad. Enligt deras mening krävdes det ytterligare utredning innan tiden var mogen för ett definitivt ställningstagande. I avvaktan härpå var dessa ledamöter dock beredda att medverka till en effektivisering av nyvalsinstitutet. De önskade också avskaffa omröstningarna om talmannens förslag till statsminister. Även den återstående ledamoten reserverade sig. Han förordade att ordningen med gemensam valdag och treårig mandatperiod skulle behållas.

Sedan betänkandet remissbehandlats hölls på hösten 1981 överläggningar mellan riksdagspartierna för att diskutera den fortsatta behandlingen av frågorna. Vid överläggningarna enades man om att det arbete som grundlagskommittén hade inlett skulle fortsätta med sikte på en reform som riksdagen kunde ta ställning till i samband med 1985 års val. Beredningen skulle ske i justitiedepartementet under ledning av justitieministern och tillsammans med företrädare för de fem riksdagspartierna. De frågor som i första hand skulle tas upp var desamma som de som grundlagskommittén hade behandlat.

I början av år 1984 stod det emellertid klart att det inte fanns förutsätt-

ningar för att uppnå enighet i huvudfrågorna i tid för att ett förslag till grundlagsändringar skulle kunna läggas fram för riksdagsbehandling i samband med 1985 års val. Arbetsgruppen var emellertid enig om att de frågor som hade behandlats av gruppen borde utredas ytterligare med sikte på att en författningsreform skulle kunna beslutas i bred parlamentarisk enighet. Det fortsatta arbetet borde enligt arbetsgruppen bedrivas i en parlamentarisk kommitté.

Även konstitutionsutskottet framhöll i ett betänkande våren 1984 att det var angeläget att utredningsarbetet på författningsområdet fortsatte på det sätt som arbetsgruppen föreslagit. Konstitutionsutskottet uttalade vissa önskemål om vilka frågor som skulle tas upp i det kommande utredningsarbetet. Riksdagen ställde sig bakom utskottet (KU 1983/84: 26, rskr. 246).

Det är mot denna bakgrund som man skall se tillkallandet av folkstyrelsekommittén och det arbete som nu har redovisats av kommittén.

Kommitténs arbete har syftat till att förbättra medborgarnas möjligheter att göra sitt inflytande gällande i politiken, att stärka riksdagens ställning som centralt politiskt forum och att skapa ökade förutsättningar för handlingskraftiga regeringar. Som grund för övervägandena har kommittén i enlighet med sina direktiv gjort en bred analys av folkstyrelsens villkor i dagens och morgondagens samhälle.

För min del anser jag att kommitténs analys av folkstyrelsen och de förändrade villkor som den har att verka under är värdefull, och jag ansluter mig till de bedömningar som görs där.

Som kommittén pekar på har olika faktorer medfört ändrade villkor för folkstyrelsen. En sådan faktor är förändringen av den kommunala självstyrelsen som inneburit bl. a. att en omfattande förvaltningsapparat har vuxit fram och ersatt den tidigare lekmannaförvaltningen. En konsekvens av den kommunala utvecklingen är att riksdagsledamöterna i allt mindre utsträckning har kvar förtroendeuppdrag i landstings- och primärkommuner.

Jag anser i likhet med kommittén att det är viktigt att riksdagsledamöterna ges tid och möjlighet att informera sig om den kommunala verksamheten i valkretsarna och att fungera som kontaktlänkar mellan den lokala verksamheten och rikspolitiken. Flera av de framlagda förslagen tar sikte på att förbättra förutsättningarna för detta.

Man kan vidare som kommittén konstatera att, även om en rad nya organ och kanaler för information och påverkan tillkommit, de politiska partierna fortfarande spelar en ledande roll. Partierna är ett fundamentalt element i vår demokrati. Jag vill i likhet med kommittén betona det viktiga i att partierna bevarar sin folkrörelsekaraktär och samlar många medborgare till politisk aktivitet inte endast vid valrörelserna utan även mellan dessa.

Olika organisationer har också en viktig roll i detta sammanhang. Som framhölls vid förarbetena till 1974 års RF fördjupar organisationerna demokratin genom att verka som opinionsbildare vid sidan av partierna. Detta gäller fortfarande. Organisationerna ger möjligheter för ett stort antal människor att mellan valen påverka samhällsutvecklingen och vidgar därmed den representativa demokratin.

Det har under de senaste årtiondena förts en mera omfattande debatt än

tidigare om organisationernas, särskilt intresseorganisationernas, ställning i samhället. Debatten har gällt deras maktställning i förhållande till de folkvalda organen, organisationernas och organisationsföreträdarnas representativitet för medlemsopinioner i skilda frågor, samt formerna för den opinionsbildningsverksamhet organisationerna bedriver.

Maktutredningen (Ju 1985: 02) har fått i uppdrag att studera bl. a. intresseorganisationernas ställning i samhället. Innan resultatet av detta arbete föreligger är det svårt att dra bestämda slutsatser om vilka förändringar som kan ha inträffat eller kan komma att inträffa i den roll intresseorganisationerna spelar i den offentliga beslutsprocessen och i opinionsbildningen.

Jag är liksom kommittén övertygad om organisationernas värde och betydelse för den fria opinionsbildningen. Kommittén har samtidigt pekat på den fara som kan ligga i ett stort inflytande för organisationerna över den offentliga beslutsprocessen. Staten bör dock iakttä stor varsamhet när det gäller lagreglering av partiernas och organisationernas verksamhet.

Det är glädjande att konstatera att vi i Sverige har ett mycket högt valdeltagande. Högt valdeltagande är ett mycket viktigt inslag i ett fungerande representativt demokratiskt system. Därutöver krävs det också att de politiska budskapen presenteras för väljarna i sådana former att dessa har möjlighet och förmåga att värdera dem. Det kan med fog hävdas att förutsättningarna för detta aldrig har varit så goda som nu. Den allmänna utbildningsnivån är hög och informationsutbudet rikt. De studier som utförts visar också att väljarnas information om politiska sakfrågor och om kandidater i valen har ökat. Speciellt gäller det för kunskaperna om de kommunala valen.

Möjligheterna för människorna här i landet att delta i den politiska beslutsprocessen har ökat också på annat sätt. Jag tänker då på att utländska medborgare sedan år 1976 har rösträtt i de kommunala valen, om de har varit bosatta i Sverige i mer än tre år. Tyvärr kan det konstateras att valdeltagandet inom gruppen sjunker. Första gången deltog nästan 60 % av de röstberättigade utländska medborgarna medan valdeltagandet sedan sjunkit så att det i det senaste valet var 48 %.

I syfte att förbättra möjligheterna till politisk påverkan för de utlänningar här i landet som av olika skäl inte önskar bli svenska medborgare föreslog en majoritet i 1983 års rösträttskommitté i betänkandet (SOU 1984: 11 och 12) Rösträtt och medborgarskap att i en första etapp medborgare i de nordiska länderna skulle ges rösträtt i svenska riksdagsval under samma förutsättningar som gäller i de kommunala valen. Fyra av kommitténs ledamöter reserverade sig mot förslaget.

Remissutfallet över förslaget var övervägande negativt, och det visade sig att det inte skulle gå att uppnå tillräcklig enighet i riksdagen kring förslaget. Detta får därför för närvarande anses sakna aktualitet.

I stället utreder medborgarskapskommittén (A 1985: 01) bl. a. i vilken mån man kan öka möjligheterna för medborgare i andra stater att samtidigt vara medborgare i Sverige. Om möjligheterna att tillåta dubbla medborgarskap ökar, skulle flera invånare här i landet kunna få fullständiga politiska rättigheter. Starka skäl talar nämligen för att invånare från annat

land skall kunna bli svenska medborgare utan att ge upp sitt ursprungliga medborgarskap.

Det är min förhoppning att det den vägen skall gå att förbättra de i Sverige bosatta utländska medborgarnas möjligheter till aktivt deltagande i folkstyrelsen. Det är också viktigt att den politiska informationen når fram till dessa grupper.

Vid en analys av folkstyrelsens villkor är också massmediernas roll i den politiska debatten av intresse. Som folkstyrelsekommittén konstaterar har det blivit svårare för partierna och riksdagen att i konkurrens med etermedierna verka som aktuella politiska fora.

Den analys av folkstyrelsens villkor som folkstyrelsekommittén har gjort har inte lett till några meningsskillnader inom kommittén, och den har i allt väsentligt vunnit anslutning bland de remissinstanser som har behandlat den. Jag ser det som värdefullt att kunna konstatera att det alltså föreligger en gemensam grund för den författningspolitiska diskussionen.

Med utgångspunkt i analysen har kommittén tagit upp ett stort antal frågor och lagt fram en rad förslag i syfte att förbättra folkstyrelsens villkor. Huvuddelen av övervägandena avser valfrågor i vid bemärkelse och frågor beträffande riksdagens arbetsformer. Rent allmänt kan man om kommitténs arbete säga att detta har tagit sikte på en vidareutveckling på den grundval som vår nya författning vilar på och inte har avsett sådana förändringar som skulle innebära avsteg från den författningspolitiska utvecklingen hittills i vårt land. Så t.ex. har kommittén inte ansett att möjligheterna att anordna folkomröstningar skall vidgas genom någon regel om beslutanderätt för en riksdagsminoritet eller genom s. k. folkinitiativ eller att det bör införas någon författningsdomstol i vårt land. Jag delar kommitténs uppfattning i dessa frågor. Ett ökat inslag av folkomröstningar skulle försvaga det representativa styrelseskicket i vårt land och motverka strävandena att stärka riksdagens ställning. Konstruktionen med en författningsdomstol är främmande för vårt samhällsskick.

De förslag som folkstyrelsekommittén har lagt fram är enligt min mening väl underbyggda, och jag anser att de skulle förbättra folkstyrelsens villkor på en rad punkter. Sammantagna skulle de med all sannolikhet förstärka medborgarnas möjligheter att göra sitt inflytande gällande i politiken, stärka riksdagens ställning som centralt politiskt forum och skapa bättre förutsättningar för handlingskraftiga regeringar, allt i enlighet med syftet med utredningsarbetet.

En förutsättning för att sådana författningspolitiska reformer skall kunna genomföras är dock som framgått att de har en tillräckligt stor anslutning. I kommitténs direktiv framhölls också det angelägna i att de förslag som skulle läggas fram hade en bred politisk förankring. Tyvärr måste man konstatera att någon tillräcklig bred politisk enighet inte har kunnat uppnås i en del av de frågor som kommittén har behandlat och där förslag har lagts fram. Remissbehandlingen och kontakter som senare tagits med riksdagspartierna tyder inte på någon åsiktsförändring av betydelse. Förutsättningarna för en författningspolitisk reform får därför anses brista i motsvarande mån. Detta är att beklaga. Min förhoppning är dock att ett gemensamt ställningstagande i de huvudfrågor som kommittén har tagit upp eller i varje fall en del av dessa, ändå bör kunna åstadkommas på sikt.

2.2 Valfrågor

De kanske viktigaste av valfrågorna är de som avser *mandatperiodens längd* och *den gemensamma valdagen*, närmare bestämt förutsättningarna för en förlängning av mandatperioden för riksdagen, landstingen och kommunfullmäktige från tre till fyra år samt frågan om gemensamma eller skilda valdagar för riksdagsval, landstingsval och kommunfullmäktigval.

Jag noterar med tillfredsställelse att de fyra största riksdagspartierna i och för sig är ense om att mandatperioden bör förlängas. I detta avseende är enigheten också hos remissinstanserna nästan total. Det är endast i frågan om valdagarna skall vara gemensamma eller ej som det råder delade meningar. Kommitténs majoritet förordar sålunda att den gemensamma valdagen skall bevaras. För att det politiska intresset inte skall minska i avsaknad av allmänna val under en period av fyra år kopplas till förslaget vissa åtgärder och rekommendationer. Tre ledamöter föreslår däremot att val till riksdagen skall hållas för sig och val till kommunfullmäktige och landsting för sig. Med fyraåriga mandatperioder innebär detta att allmänna val kommer att hållas vartannat år. En ledamot i kommittén föreslår att förhållandena skall förbli som de är, dvs. treåriga mandatperioder och bevarad gemensam valdag.

Mot denna bakgrund vill jag inte nu lägga fram något förslag i frågan, men som jag redan har antytt är det min förhoppning att det förr eller senare skall gå att få en tillräcklig enighet, så att mandatperioderna kan förlängas.

En annan fråga där det inte har gått att uppnå politisk enighet av tillräcklig grad är kommitténs förslag om ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigvalen. I denna fråga är också remissutfallet alltför splittrat för att man enligt min mening skall kunna lägga fram några förslag till förändringar. Frågan om sambandet mellan kyrkan och staten är inte heller slutligt löst. Jag anser inte att några förslag skall läggas fram som skulle kunna försvåra möjligheterna till en lösning av detta spörsmål. Härtill kommer att frågan har sådant samband med spörsmålet om mandatperiodens längd och den gemensamma valdagen att den inte bör behandlas separat från detta.

Av övriga valfrågor som folkstyrelsekommittén har behandlat står frågan om *valsättet* i centrum. Den gäller främst det riksproportionella valsättet med spärr mot småpartier.

Frågan har aktualiserats bl. a. därför att två partier under hösten 1984 slöt avtal med varandra om samarbete i 1985 års val, ett avtal som enligt min uppfattning stred mot den överenskommelse i författningsfrågan som ett av dessa båda partier träffade med tre av de andra riksdagspartierna år 1967 och som var grundvalen för den partiella författningsreformen åren 1968 och 1969. Överenskommelsen innebär bl. a. att partier som får färre än fyra procent av rösterna inte skall erhålla någon tilldelning av mandat. Genom avtalet kan ett av de partier som ingått denna författningspolitiska överenskommelse sägas ha ensidigt ändrat de politiska spelreglerna i en fråga där bred enighet har utgjort grundvalen för utformningen av regleringen.

Efter en genomgång av frågan kommer kommittén till slutsatsen att man

bör slå vakt om det nuvarande valsättet. Den föreslår därför inte några förändringar av de grundlagsregler som gäller valsystemet. Samtidigt ställer den sig helt bakom de riktpunkter för konstruktionen av valsystemet som antogs vid 1967 års fyrpartiuppställning.

Jag ansluter mig också helt till den uppställning (SOU 1967: 26 s. 149), som innebär att valsystemet bör vara så utformat

1. att man med det undantag som anges i punkt 5 får en fördelning av riksdagsmandaten mellan partierna som är rättvisande med hänsyn till valresultatet i hela landet (riksproportionalitet),
2. att riksproportionaliteten inte kan rubbas genom konstlade partibildningar eller andra valtaktiska manövrer,
3. att riksproportionaliteten inte kan rubbas genom ändringar i valkretsindelningen,
4. att systemet leder till en tillfredsställande regional representation som också är så stabil som möjligt med hänsyn till kravet på riksproportionalitet,
5. att det försvarar för mycket små partier att vinna representation i riksdagen.

Däremot är jag i likhet med folkstyrelsekommittén inte för närvarande beredd att föreslå någon ytterligare författningsreglering av vårt valsätt eller någon förändring av grundlagsreglerna om detta. Att förbjuda valteknisk samverkan av den typ som förekom i 1985 års val skulle kräva att man i RF inför ett nytt partibegrepp, som ställer upp ett absolut hinder mot att olika former av konstlade partibildningar kan uppträda i valen och rubba proportionaliteten mellan övriga partier. Det är svårt att se att detta skulle låta sig göra utan att andra demokratiska värden sätts åsido. Såvitt kan bedömas skulle sålunda en sådan reglering bl. a. strida mot traditionen i vårt land att inte reglera partiernas interna förhållanden.

Det riksproportionella valsättet skall skapa styrkeförhållanden mellan partierna i riksdagen som rättvist återspeglar opinionen i väljarkåren. Det har därigenom ett stort demokratiskt egenvärde. Erfarenheterna från andra länder visar att det för demokratins funktionsduglighet är väsentligt att valsättet inte leder till en långtgående partisplittring i parlamentet. Regeln om att partier som inte har stöd hos minst fyra procent av hela väljarkåren inte skall kunna erhålla representation i riksdagen syftar till att förhindra sådan splittring. Då tanken att förhindra kringgående av dessa regler genom lagstiftning inte innebär någon bra utväg, är det desto viktigare att partierna i enlighet med de nyss angivna riktpunkterna handlar på ett sådant sätt att fyraprocentsspärren upprätthålls och att proportionaliteten inte rubbas mellan de partier som har ett röstetal som överstiger denna gräns. Jag vill inte utesluta att en annan utveckling kan framtvinga förnyade överväganden om lagstiftning i ämnet trots de nackdelar som enligt det förut anförda är förenade med en sådan utväg.

Avslutningsvis vill jag i denna del liksom kommittén framhålla att de politiska partierna är ett bärande element i den svenska folkstyrelsen och att deras kamp om väljarnas förtroende utgör demokratins livsnerv. Det måste därför ankomma på partierna att i sitt uppträdande inför valen slå vakt om de grundläggande förutsättningar på vilka vårt valsystem vilar.

Flertalet av de övriga förslag i valfrågor som folkstyrelsekommittén har lagt fram skall jag behandla i följande tre avsnitt. Jag vill bara här anmäla att jag avser att förorda dessa förslag, som i allt väsentligt har godtagits av remissinstanserna. I detta sammanhang finns det därför anledning att ta upp endast ett förslag som har fått mera blandad remisskritik. Det gäller en *förstärkning av personvalsmomentet*.

De svenska valen är i allt väsentligt ett val mellan partier. Vissa möjligheter till personval finns emellertid i nuvarande system: val mellan alternativa listor med samma partibeteckning, strykning av namn på kandidater på valsedlar, ändring av rangordningen mellan kandidaterna eller uppförande av nya kandidater med stöd av den fria nomineringsrätten. Personvalsmomentet är dock i praktiken ganska litet.

Folkstyrelsekommittén har ansett att man bör underlätta för väljarna att inom ramen för sitt partival påverka vilka kandidater som väljs för ett parti. Ökade kontakter mellan väljare och valda skulle bli följden av en sådan förändring. Kommittén har därför föreslagit att väljarna genom en siffermarkering i en särskild ruta på valsedeln får ange om något annat än listans första namn skall placeras överst på valsedeln. Det översta namnet skulle i så fall inte behöva vara en kandidat som partiet har anmält till skydd för sin partibeteckning, något som innebär ett undantag från vad som nu gäller om första namn på valsedlar.

Kommitténs förslag är dock inte enhälligt; en ledamot har reserverat sig och en annan anmält tveksamhet i ett särskilt yttrande.

Ett flertal remissinstanser har invändningar mot kommitténs förslag. Så har t. ex. nästan alla länsstyrelser som yttrat sig ansett att sammanräkningen skulle försvåras och att det skulle behövas resursförstärkningar. Också valprovsnämnden har haft invändningar mot förslaget.

För min del kan jag vara ense med kommittén om att det är bra om kontakterna mellan väljare och valda förbättras på olika sätt. Jag hyser dock en viss tvekan om det förstärkta personvalsmomentet verkligen kan leda till sådana förbättringar och om fördelarna med det uppväger de nackdelar som kan vara förenade med förslaget.

Jag tror att det blir ganska svårt att utan omfattande informationsinsatser få väljarna att förstå hur ett sådant system skall fungera. Risk finns att man komplicerar röstningen så att antalet underkända valsedlar ökar. I praktiken kan markeringar tänkas bli gjorda på ett sådant sätt att det blir svårt att fastställa gränsen gentemot sådana ändringar av valsedlar som gör dessa ogiltiga. Man kan också tvivla på att det föreslagna systemet skulle få ett sådant genomslag i valen att det får någon praktisk betydelse.

Skulle emellertid möjligheten att flytta upp olika kandidatnamn på en valsedel verkligen få praktisk betydelse, finns det, å andra sidan risk för att sammanräkningsförfarandet kompliceras så att det kan bli svårt att få fram valresultaten i rätt tid. Redan i dag är det ett ganska ansträngt tidsschema för denna procedur. Enligt min mening är det inte acceptabelt, om man skapar ett system som kan befaras innebära att resultatet av ett val inte är färdigt i rätt tid. Risken för att valresultatet blir behäftat med fel kan också öka. Till detta kommer de kostnader som ett förstärkt personvalsmoment

skulle föra med sig och som skulle avse såväl information till väljare som ökade behov av valadministrativa resurser för valmyndigheterna.

Jag noterar också den tveksamhet som kommer till uttryck i valprovsnämndens enhälliga yttrande.

Härtill kommer att det under beredningen av ärendet i regeringskansliet med företrädare för riksdagspartierna visat sig att någon tillräcklig uppslutning kring förslaget inte finns.

Mot den nu angivna bakgrunden är jag inte beredd att tillstyrka kommitténs förslag i denna del.

2.3 Riksdagsfrågor

Riksdagens ställning i den politiska debatten

Som har framgått av min tidigare redogörelse har det varit en viktig uppgift för folkstyrelsekommittén att föreslå åtgärder i syfte att stärka riksdagens ställning som centralt politiskt forum.

Kommitténs bedömning är att riksdagens ställning i detta hänseende har försvagats under senare tid, ett förhållande som framför allt torde hänga samman med konkurrensen från massmedierna. Riksdagen bör därför enligt kommittén hävda sin ställning genom att ändra sina arbetsformer på flera sätt.

Kommittén anser för det första att det är nödvändigt att viktiga och intressanta debattärenden sprids ut bättre över året. För det andra måste aktualiteten i riksdagsarbetet förbättras. För det tredje är det viktigt att själva formerna för debatterna i riksdagen förändras med sikte på förkortning av inläggen och ökad livaktighet. Några förslag med den inriktningen lägger kommittén dock inte fram i sitt huvudbetänkande. I stället hänvisar den till att riksdagen under våren 1985 efter förslag av kommittén beslutade (prop. 1984/85: 190, KU 36, rskr. 397, SFS 1985: 517) att på försök införa vissa ändrade regler som skulle skapa möjligheter att åstadkomma mer aktuella debatter.

Reformen innebar att det som en försöksverksamhet skulle prövas ett nytt frågeinstitut där frågorna skulle besvaras snabbare än tidigare. Vidare ändrades debattreglerna för bl. a. fråge- och interpellationssvar. Vid reformen framhölls också andra möjligheter att få till stånd aktuella debatter i riksdagen, vilka däremot inte krävde författningsändring. Debatter i aktuella ämnen kunde vid behov anordnas på förslag av regeringen eller en partigrupp, remissdebatter – dvs. debatter i anslutning till att en proposition hänvisas till utskott – skulle kunna anordnas i större utsträckning och det skulle kunna införas informationsstunder på torsdageftermiddagarna där regeringen redovisade viktigare regeringsbeslut.

Försöksverksamheten med det förändrade frågeinstitutet avsåg ursprungligen 1985/86 års riksmöte. Verksamheten har därefter, med vissa justeringar, förlängts vid ett par tillfällen så att de nu gäller vid 1987/88 års riksmöte (KU 1986/87: 34, rskr. 321, SFS 1987: 723).

I samband med det senaste beslutet om förlängning uttalade utskottet att det måste prövas ytterligare hur förbättringar skall kunna uppnås. Vid en

sådan prövning borde även vägas in hur olika lösningar inverkar på regeringens och regeringskansliets arbetsrutiner. Ett förslag skulle kunna föreligga under hösten 1987 (KU 1986/87: 34 s. 5). Det finns därför enligt min mening inte någon anledning för regeringen att nu lägga fram några förslag i denna fråga. Min bedömning stämmer överens med kommitténs.

Liksom kommittén konstaterar jag vidare att förändringar på dessa områden inte kan åstadkommas enbart genom lagstiftningsåtgärder och rekommendationer. Alla goda krafter måste samverka.

En annan fråga som kommittén har berört och där det heller inte finns någon anledning för regeringen att nu föreslå några förändringar gäller spörsmålsinstitutets innebörd såvitt avser förhållandet mellan regeringen och de statliga myndigheterna. Denna fråga behandlades av verksledningskommittén i betänkandet (SOU 1985: 40) Regeringen, myndigheterna och myndigheternas ledning. Den kommittén ansåg att det förelåg oklarheter om institutets rätta innebörd när det gäller förhållandet mellan regeringen och de statliga myndigheterna. Enligt verksledningskommittén borde folkstyrelsekommittén söka undanröja dessa oklarheter.

Frågan diskuterades i riksdagen i samband med behandlingen av propositionen om ledning av den statliga förvaltningen (prop. 1986/87: 99). Konstitutionsutskottet förklarade att frågan skulle komma att behandlas inom utskottets arbetsgrupp för riksdagsfrågor (KU 1986/87: 29 s. 14 f.). Riksdagen hade ingen annan uppfattning i frågan (prot. 1986/87: 122).

Jag återkommer i det följande till andra frågor som rör arbetsformerna i riksdagen.

Innan jag gör det vill jag emellertid understryka det i och för sig självklara förhållandet att riksdagens ställning som centralt politiskt forum inte endast beror på riksdagens arbetsformer utan främst är en spegling av vilken betydelse riksdagens verksamhet i praktiken har i den politiska beslutsprocessen. Olika tendenser gör sig här gällande såsom framgår av folkstyrelsekommitténs analys av folkstyrelsens villkor. Enligt min mening måste man vara på vakt mot eventuella tendenser till en utveckling som skulle innebära att riksdagens ställning försvagas.

Det kan i detta sammanhang finnas anledning att beröra en särskild fråga som har behandlats både av verksledningskommittén och folkstyrelsekommittén, nämligen bruket av s. k. ramlagstiftning och denna lagstiftningsstekniks betydelse för fördelning av det politiska beslutsfattandet mellan riksdagen, regeringen och myndigheterna. Frågan har också tagits upp av bl. a. Svenska arbetsgivareföreningen i dess remissyttrande. Arbetsgivareföreningen varnar för utvecklingen mot ökad användning av ramlagstiftning och betonar vikten av att arbetet med avreglering drivs med kraft.

Kritiken mot användningen av ramlagstiftning går bl. a. ut på att riksdagen avhänder sig sin normgivningsmakt till förmån för regeringen och dess myndigheter och att det blir svårt att överblicka regelbeståndet och dess effekter.

Konstitutionsutskottet anförde i sitt betänkande med anledning av den s. k. verksledningspropositionen (KU 1986/87: 29 s. 18 f.) att det var angeläget att statsmakterna bättre följde upp de materiella, ekonomiska och administrativa effekterna av beslutade föreskrifter. Ett första steg i denna

strävan skulle enligt utskottet vara att statsmakterna skaffade sig en bättre överblick av författningsbeståndet. Ett led i detta utgjordes av myndigheternas förteckningar över föreskrifter och allmänna råd som gällde den 1 juli 1986 samt den sammanställning över givna normgivningsbemyndiganden som hade gjorts inom statsrådsberedningen. Dessa redskap underlättade enligt utskottet för departementen att i samarbete med berörda myndigheter verka för att obehövliga och oklara bemyndiganden inom såväl riksdagens som regeringens primärområde skulle bli upphävda och oklara bemyndiganden i förekommande fall ersatta av tydligare delegeringsföreskrifter. Ett andra led i strävandena att förbättra normgivningskontrollen skulle vara att skapa en effektiv organisation för utövandet av kontrollen. Utskottet pekade på flera möjligheter till detta.

Jag har i dessa delar ingen annan uppfattning än utskottet utan instämmer helt i vad detta har anfört om kontroll av normgivningsmakten. Detta arbete pågår också kontinuerligt i regeringskansliet.

Jag noterar också att frågan om behovet av ramlagstiftningstekniken för närvarande är föremål för riksdagens behandling med anledning av en motion (1986/87:K232) och att den också tidigare har varit aktuell där (se KU 1983/84: 24 s. 13 ff. och 1986/87: 13 s. 4 ff.).

För egen del vill jag avslutningsvis bara framhålla att regeringen givetvis fortlöpande prövar frågan om hur författningar lämpligen bör vara utformade och därvid beaktar sådana omständigheter som har åberopats som skäl mot användning av ramlagstiftning. Jag vill tillägga att jag är tveksam till bruket av själva termen, eftersom denna i debatten används som beteckning på olika företeelser som man vill kritisera utan att man alltid gör klart för sig vad man avser. Varje lagstiftning som lämnar ett spelrum för tillämparen att göra olika bedömningar kan ju f.ö. betraktas som ramlagstiftning i vid bemärkelse. I själva verket torde praktiskt taget all normgivning ha inslag av denna karaktär. Vad saken snarare gäller är – som jag ser det – vilken detaljeringsnivå som bör tillämpas i lagstiftningen. All lagstiftning kan ju utformas mer eller mindre detaljerat. I den mån förutsebara fall ingående regleras ökar naturligtvis de lagstiftande organens inflytande samtidigt som den tillämpande myndighetens eller domstolens blir mera begränsat.

En sådan ordning kan ha fördelar från förutsebarhetssynpunkt men kan även vara förenad med nackdelar. Verkligheten låter sig inte alltid beskrivas och regleras i detalj och ett visst utrymme för anpassning i tillämpningen bör ofta finnas. Frågan om hur detaljerat en lag bör utformas måste därför prövas noggrant utifrån de förutsättningar som föreligger i det särskilda fallet.

Jämnare arbetsrytm och effektivare budgetarbete i riksdagen

Kommittén har lagt fram flera förslag som avser att åstadkomma en jämnare arbetsrytm och effektivare budgetarbete i riksdagen. Syftet med förslagen är att stärka riksdagens möjligheter att skaffa sig ett samlat grepp om budgetfrågorna, att få till stånd en jämnare arbetsbelastning i riksdagen och att åstadkomma en fördjupning av budgetarbetet med jämna mellanrum.

Förslagen innebär i korthet följande.

Finans- och skatteutskotten slås samman till ett utskott, finansutskottet. Härigenom uppnås ett närmare institutionellt samarbete mellan beredningen av statsinkomsterna och riktlinjerna för utgiftspolitiken.

Behandlingen av budgetpropositionen och senare framlagda anslagspropositioner tidigareläggs så att den i huvudsak är avslutad senast den 30 april. En förutsättning för detta anser kommittén vara att propositioner som rör ur budgetpropositionen utbrutna punkter läggs fram senast den 25 februari i stället för som nu den 10 mars. Vidare anser kommittén det nödvändigt att utskotten i större utsträckning än för närvarande avstår från att i samband med budgeten behandla motioner utan direkt koppling till anslag för kommande budgetår. Organisationens av utskottsbehandlingen bör också förändras. För att kunna slutföra budgetarbetet vid den föreslagna tidpunkten måste alla utskott engageras i budgetarbetet på ett mer likvärdigt sätt än nu.

För att åstadkomma den ökade koncentrationen av budgetprocessen föreslår kommittén att riksdagen tar initiativ till en översyn av utskottsorganisationen med sikte på att åstadkomma en jämnare fördelning av budgetärendena.

Kommittén föreslår också att systemet med fördjupad budgetprövning vart tredje år av myndigheternas förvaltningsanslag utvidgas till att gälla också sakanslag.

För att åstadkomma att utskotten i större utsträckning än för närvarande sammanträder under sommaruppehållet och tidigt under riksmötet förordar kommittén som huvudregel att betänkanden i ärenden som uppskjutits från ett riksmöte till nästa inom samma valperiod skall avges av utskotten före den 1 november.

Slutligen föreslår kommittén att en beredningsdelegation till talmanskonferensen skall inrättas för att förstärka talmannens och partigruppernas inflytande över arbetsplaneringen.

Remissutfallet på dessa delar av betänkandet är genomgående positivt.

Inledningsvis vill jag för egen del framhålla att frågor om riksdagens arbetsformer av tradition behandlas internt inom riksdagen och utan sådana initiativ från regeringens sida som annars är det vanliga i lagstiftningsarbetet. Om en sådan fråga har beretts i en av regeringen tillsatt utredning, ligger det i princip närmast till hands att regeringen överlämnar utredningsförslagen till riksdagen utan något eget ställningstagande. Vissa arbetsformsfrågor som gäller riksdagen kan emellertid ha mera generell räckvidd och även t. ex. inverka på regeringens eget arbete, och det är då naturligt att regeringen behandlar dem som det stora flertalet ärenden men med beaktande av att det kanske ändå primärt är en fråga som rör riksdagens interna förhållanden.

Bland de förslag från folkstyrelsekommittén som jag nyss har redovisat finns både sådana som enbart avser riksdagens interna arbetsformer och sådana som får anses ha betydelse både från allmän synpunkt och för regeringens verksamhet. Till den första kategorin hör förslagen om en översyn av utskottsorganisationen, tidsfristen för utskottsbetänkanden i uppskjutna ärenden och en beredningsdelegation till talmanskonferensen. Jag förordar därför att regeringen i dessa delar bara överlämnar förslagen till riksdagen för överväganden där. Av praktiska skäl bör detta lämpligen

ske på det sättet att kommitténs förslag till lagändringar tas in i det förslag till ändring i RO som skall föreläggas riksdagen i detta ärende.

Beträffande övriga här behandlade förslag av kommittén vill jag göra den allmänna kommentaren att jag anser att de i huvudsak förefaller väl avvägda och bör kunna leda till förbättringar i riksdagsarbetet. Vissa av dem behöver dock övervägas ytterligare.

En central fråga i sammanhanget är förslaget att skapa en ökad samordning i budgetarbetet bl. a. genom en sammanslagning av finans- och skatteutskotten. Efter samråd med chefen för finansdepartementet vill jag i princip ställa mig bakom kommitténs förslag i denna del med den helt självklara utgångspunkten att en sammanslagning av utskotten inte får leda till att förutsättningarna för beredningen av skatteärenden försämrats. Jag är också beredd att godta den föreslagna ändringen av tiden för avgivande av anslagspropositioner. Dessa frågor hänger dock så nära samman med förslaget om en allmän översyn av utskottsorganisationen att jag inte anser att det nu finns underlag för att gå fram med något förslag.

För egen del vill jag därför – efter kontakter med företrädare för de andra partierna – förorda att genomförandet av de förslag som senast har berörts och som har med budgetprocessen att göra får anstå till dess översynen av utskottsorganisationen är genomförd.

Samtliga dessa frågor med anknytning till budgetprocessen är av primärt intresse för riksdagen. Det ligger därför enligt min mening närmast till hands att det fortsatta arbetet i frågorna bedrivs i anslutning till det angivna översynsarbetet. Jag utgår från att man vid de fortsatta övervägandena i så fall tar del av vissa av de erfarenheter som har gjorts i samband med budgetberedningen i regeringskansliet.

För att ett genomförande av de förslag kommittén har lagt fram inte skall försenas i avvaktan på att en grundlagsändring kan genomföras, föreslår jag emellertid att de grundlagsbestämmelser som gäller finans- och skatteutskotten ändras så att riksdagen har valfrihet i frågan om dessa bör slås samman eller ej. I RO bör göras de följdändringar som föranleds av detta.

Däremot bör andra ändringar i RO som kommittén har föreslagit och som avser här behandlade frågor alltså inte genomföras förrän riksdagen har tagit ställning i huvudfrågan. De förslag som jag då avser är de som gäller tidpunkten för anslagspropositioner och ändrad utskottsorganisation.

Till slut vill jag i frågan om fördjupad budgetprövning vart tredje år erinra om att det i propositionen (1986/87:99) om ledning av den statliga förvaltningen föreslogs att den försöksverksamhet som bedrevs med fördjupade anslagsframställningar och treåriga budgetramar borde fortsätta och att ytterligare utvecklingsarbete borde ske.

Frågan diskuterades våren 1987 i konstitutionsutskottet (KU 1986/87: 29 s. 41) i samband med behandlingen av verksledningspropositionen. Utskottet uttalade då att eftersom regeringen hade uppmärksamheten riktad på denna fråga det inte fanns anledning för riksdagen att göra något uttalande i ärendet. Riksdagen anslöt sig till denna uppfattning (rskr. 1986/87: 226).

För min del anser jag att det i detta sammanhang inte finns anledning för regeringen eller riksdagen att på nytt behandla denna fråga.

Av de övriga förslag som kommittén lagt fram gäller vissa enbart riksdagens egna arbetsformer. Sådana förslag finns det som nämnts inte någon anledning för regeringen att ta egen ställning till. Jag tänker då på förslagen om proportionell fördelning av samtliga utskottsplatser, om krav på att utskotten i sina betänkanden skall redovisa skälen till att en begäran om upplysning eller yttrande har avslagits och om sammanträden i utskott när riksmöte inte pågår. Jag förordar därför att förslagen överlämnas till riksdagen för övervägande.

Andra av kommitténs förslag är av intresse för både riksdagen och regeringen, nämligen förslagen om offentliga utskottsutfrågningar, utökad motionsrätt och tidsfristen vid grundlagsändringar. Jag återkommer till dessa frågor i avsnitt 6–8.

2.4 Vissa frågor som rör regeringen

Två frågor som har ingått i utredningsarbetet på det konstitutionella området gäller proceduren för regeringsbildning och regeringens beslutsformer. Folkstyrelsekommittén har inte föreslagit några förändringar såvitt avser dessa frågor.

Kommittén har diskuterat om talmannens förslagsfunktion vid statsministervalet skulle kunna ersättas med en rätt för honom att utse statsminister. Kommittén har enhälligt stannat för att inte föreslå några förändringar i detta avseende. Även om jag har kvar den uppfattning som jag uttalade i kommitténs direktiv – att den obligatoriska omröstningen om talmannens statsministerkandidat borde kunna avskaffas – vill jag i detta läge inte driva frågan vidare.

I likhet med folkstyrelsekommittén anser jag att det inte i RF bör läggas fast en regel om regeringens beslutsformer. Behovet av och utformningen av beslutsregler kan vara olika för olika regeringar. Att då i RF ha en beslutsregel som blir tillämplig på varje typ av regering kan inte vara lämpligt. Det står ju varje regering fritt att anta en beslutsregel i form av förordning, intern arbetsordning eller på annat sätt. Något behov av lagstiftning i frågan föreligger därför inte.

3 Förkortad tid för extra val

Mitt förslag: Tiden för genomförande av extra val skall förkortas från 50 dagar till 35 dagar mellan beslutet om extra val och själva valet. Vissa tidsfrister för bl. a. förtidsröstning måste till följd härav ändras.

Kommitténs förslag är detsamma som mitt.

Remissinstanserna: I stort sett alla remissinstanser som har yttrat sig i denna del är positiva till förslaget. En del länsstyrelser och kommuner

pekar dock på att det kan uppkomma vissa praktiska svårigheter med att t. ex. rekrytera valförrättare och få fram valsedlar i tid. Några remissinstanser instämmer i en kommittéledamots reservation som går ut på att rätten att besluta om extraval och riksdagsupplösning bör ligga hos riksdagen.

Skälen för mitt förslag: Enligt 3 kap. 4 § RF skall extra val till riksdagen hållas inom tre månader från det att regeringen har förordnat om ett sådant val. Efter ett extra val löper valperioden under den tid som återstår till nästa ordinarie val.

I ett parlamentariskt system kan detta institut i vissa fall vara ett verkningfullt medel för regeringen att genomföra sin politik i en situation när den inte har någon egen majoritet i riksdagen. Det är därför angeläget att söka effektivisera detta s. k. upplösninginstitut. Detta gäller oavsett vilken längd mandatperioden har.

Mot denna bakgrund har kommittén diskuterat olika möjligheter att effektivisera upplösninginstitutet men stannat för att inte förorda några ändrade grundlagsregler men väl en förkortning av tiden mellan ett beslut om extra val och valet genom ändringar i vallagen (1972: 620, omtryckt 1985: 203).

Jag delar kommitténs och de flesta remissinstansers uppfattning att de nuvarande reglerna om extra val och riksdagsupplösning i stort bör bibehållas och att tiden för genomförande av extra val bör förkortas. För att ett extra val skall ha den avsedda funktionen att snabbt lösa en parlamentarisk krissituation är det enligt min mening nödvändigt att tiden mellan beslutet om extra val och själva valet blir så kort som möjligt. Annars är det svårt att utnyttja möjligheten till extra val i en parlamentarisk krissituation. En förtroendekonflikt kan väntas ha bättre förutsättningar att bli löst, om regeringen har effektiva möjligheter att snabbt hänskjuta frågan till väljarnas avgörande i ett allmänt val.

Vad gäller tanken att riksdagen skall kunna upplösa sig själv vill jag, i likhet med kommittén, hänvisa till den möjlighet som riksdagen redan i dag har att efter misstroendeförklaring rösta emot talmannens fyra förslag till ny statsminister med ett extra val som följd. Dessa regler i 6 kap. 3 och 5 §§ RF innebär att en riksdagsmajoritet kan framtvinga ett extra val mot regeringens vilja. Med hänsyn härtill anser jag att det inte finns skäl att ändra lagstiftningen på denna punkt.

Den i grundlagen angivna tidsfristen för extra val är en maximitid. Andra tidsfrister t. ex. för förtidsröstning, utsändning av röstkort m. m. finns i vallagen. Genom de ändringar i vallagen som genomfördes år 1982 (prop. 1981/82: 83, KU 19, rskr. 137, SFS 1982: 146) gjordes det möjligt att hålla ett extra val inom ca 50 dagar i stället för som tidigare 80 dagar. Bl. a. begränsades perioden för förtidsröstning vid sådana val.

Folkstyrelsekommittén har nu visat att det är möjligt att förkorta tiden ytterligare, till 35 dagar. Remissinstanserna har inte gjort några avgörande invändningar mot förslaget även om vissa praktiska problem har påtalats.

Jag delar kommitténs och remissinstansernas uppfattning att tiden för genomförande av extra val bör förkortas från 50 till 35 dagar.

En sådan förkortning av tidsfristen för extra val förutsätter emellertid

ändringar i flera delar av valförfarandet, främst i fråga om nomineringen av kandidater, framställningen och distributionen av valsedlar och röstkort samt röstningen på postkontor, hos utlandsmyndigheter och på fartyg. Jag kommer i det följande att närmare kommentera den översiktliga tidsplan för extra val till riksdagen som kommittén presenterar och till vilken jag för egen del kan ansluta mig.

Vad gäller själva valförberedelserna har flera remissinstanser pekat på problemet med rekryteringen av valförrättare. Detta problem är särskilt stort i Stockholm, Göteborg och Malmö, där man vid ett extra val snabbt måste kunna föfoga över en mycket stor personalstyrka för att kunna bemanna alla vallokaler. Med den nya datorbaserade valorganisationen, som bl. a. valnämnderna i dessa tre städer numera föfogar över bör det emellertid kunna bli lättare att hålla sig underrättad om vilka som är beredda att på nytt åta sig uppdrag som valförrättare, att löpande föra in nya valförrättare i organisationen och att kalla dessa till valen. Förberedelserna inför ett extra val torde bl. a. härigenom och genom en även i övrigt ökad beredskap kunna genomföras inom kortare tid än som för närvarande gäller.

Med anledning av vad Stockholms valnämnd har anfört under remissbehandlingen vill jag vidare framhålla att det enligt min mening inte finns något behov av att vidta sådana åtgärder som att slå samman valdistrikt vid extra val eller att generellt begränsa vallokalers öppethållande.

Även i övrigt anser jag att det bör vara fullt möjligt att bemästra de praktiska svårigheter som en förkortning av tidsfristerna vid extra val kan medföra.

I fråga om partiernas nomineringar av kandidater kommer den föreslagna förkortade tiden för extra val att innebära en hård tidspress för de politiska partierna. Det är en hävdvunnen princip att partiernas nomineringsförfarande inte skall regleras i vallagstiftningen. I praktiken innebär dock förslaget att den tid som kan avsättas för nomineringsförfarandet kommer att inskränkas från 17 till 12 dagar. Enligt tidsplanen skall nämligen anmälan av kandidater och beställning av valsedlar vara länsstyrelsen till handa senast 12 dagar efter beslutet om extra val. Denna tidsgräns beror på att ett grundläggande önskemål har varit att namnvalsedlarna skall vara tryckta och levererade till partierna när poströstningen inleds.

Den korta tiden för nomineringsproceduren kan förstås innebära svårigheter för partierna. Den har emellertid godtagits av samtliga ledamöter i kommittén och får därför bedömas vara realistisk. Som kommittén har anfört bör man kunna räkna med att partierna har haft möjlighet att i någon mån förbereda sig, eftersom ett extra val knappast utlyses utan att det politiska läget sedan viss tid har gett tydliga signaler om att ett sådant val kan bli aktuellt.

Ett snabbare anordnande av extra val påverkar också tidsfristen för förhandsanmälan av partier som avser att delta i extra valet. Mitt förslag om obligatorisk förhandsanmälan behandlas i avsnitt 4. Jag föreslår där att tidsfristen för anmälan skall vara en månad vid ordinarie val. Vid extra val bör emellertid denna anmälan göras inom två veckor efter det att beslutet om valdag har meddelats.

Enligt tidsplanen skall valsedelproduktionen kunna ske på 11 dagar. Marginalen för att man skall hinna leverera valsedlar innan poströstningen börjar är visserligen knapp om partiernas nomineringar försenas. I likhet med kommittén anser jag att detta är något som emellertid borde kunna undvikas.

Eftersom det tar ca 15 dagar för tryckning av röstkort bör det inte föreligga något problem att följa den föreslagna tidsplanen att röstkortet skall sändas ut 16 dagar före valdagen jämfört med 20 dagar enligt gällande regler. I och med att poströstningsperioden, som jag föreslår nedan, skall förkortas till 10 dagar före valet finns ändå några dagars marginal så att de röstberättigade verkligen hinner få röstkorten innan poströstningen börjar.

För att ett extra val skall kunna genomföras inom den föreslagna kortare tiden krävs också förutom nu nämnda åtgärder att tidsfristerna för förtidsröstningen förkortas.

Jag ansluter mig till kommitténs uppfattning att poströstningsperioden bör förkortas från 17 till 10 dagar vid ett extra val. Vid de ordinarie valen inleds poströstningen redan 24 dagar före valdagen. Förslaget att tiden för poströstning skall förkortas betydligt vid ett extra val beror på önskemålet att namnvalsedlarna skall vara levererade till partierna när poströstningen inleds. Detta önskemål kan inte uppfyllas med nuvarande poströstningsperiod, om tiden för extra val förkortas till 35 dagar, eftersom nomineringen av kandidater och tryckningen av valsedlar beräknas ta ca 25 dagar i anspråk. Det finns skäl att anta att poströstningen vid ett extra val i ännu högre grad än vid de ordinarie valen kommer att koncentreras till poströstningsperiodens senare del. Väljarnas möjligheter att delta i valet kan därför anses endast i ringa grad bli begränsade genom den föreslagna förkortningen.

Vad sedan gäller röstningen hos utlandsmyndigheterna vid ett extra val bör enligt kommittén tidsfristen förkortas från 24 dagar, som för närvarande gäller både vid ordinarie och extra val, till 20 dagar. Häremot har Utlandssvenskarnas förening i sitt remissyttrande gjort invändningar och begärt att tiden för röstmottagning hos utlandsmyndigheterna utsträcks till 30 dagar, en frist som motsvarar vad kommittén har föreslagit för röstmottagningen på fartyg.

Jag har inhämtat att redan den föreslagna tidsperioden för röstning om 20 dagar innebär att tiden blir knapp för det förberedelsearbete som krävs för att välja ut de utlandsmyndigheter där röstmottagning skall äga rum. Tid behövs också för utlandsmyndigheterna så att de hinner arrangera särskild röstmottagning på vissa platser som saknar stationerad utlandsmyndighet men där antalet väljare motiverar att röstmottagning ordnas. Enligt gällande regler har utrikesförvaltningen ca 25 dagar på sig för arbetet med att förbereda ett val. Kommittéförslaget innebär att denna tid minskar till 15 dagar. Att förkorta tiden ytterligare skulle innebära avsevärda problem. Med hänsyn härtill ansluter jag mig till kommitténs uppfattning, vilken också majoriteten av remissinstanserna instämmer i, att röstningsperioden för utlandsröstning vid ett extra val bör vara 20 dagar. Enligt min mening kan den begränsade förkortningen av röstningsperioden med fyra dagar inte anses äventyra utlandssvenskarnas möjligheter att delta i valet.

Regeringen har i en nyligen avlämnad proposition (prop. 1987/88: 21) föreslagit att förfarandet med brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland skall komma till användning såväl vid 1988 års val som vid eventuella extra val som infaller under valperioden. Frågan uppkommer då om den period under vilken brevröstning får ske skall förkortas vid extra val. Enligt nuvarande regler får en brevröstningsförsändelse inte göras i ordning tidigare än den dag då röstmottagningen hos utlandsmyndigheterna får börja, alltså tidigast 24 dagar före valdagen. Eftersom brevröstningsförfarandet i tidshänseende bör jämföras med röstningen hos utlandsmyndigheterna anser jag att tidsfristen bör förkortas till 20 dagar också i dessa fall. Ytterligare ett skäl till denna kortare tidsfrist är att RSV behöver viss tid för att distribuera erforderligt brevröstningsmaterial.

Beträffande fartygsröstningen är förberedelserna inte lika omfattande som vid utlandsröstningen. Eftersom hemsändningen av röster kan ta lång tid bör röstningen på fartyg börja så fort som möjligt efter det att beslutet om extra val har fattats. Jag föreslår därför, i likhet med kommittén, att tidsfristen förkortas från 45 till 30 dagar.

En förkortning av dessa tidsfrister för förtidsröstning medför självfallet också en motsvarande begränsning av den tid under vilken valsefelsförsändelser får anordnas.

4 Krav införs på förhandsanmälan av partier inför val

Mitt förslag: Partier som skall delta i något allmänt val skall anmäla sitt deltagande viss tid före valet. Partier som inte har anmält sig får inte delta i mandatfördelningen. Den nuvarande ordningen med registrering av partibeteckningar avskaffas, men skyddet för partibeteckningar upprätthålls i samma omfattning som hittills.

Kommitténs förslag överensstämmer i allt väsentligt med mitt.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Några remissinstanser har satt i fråga om det behövs några ändringar i den nu gällande ordningen. Ett mindre antal har avstyrkt förslaget.

Skälen för mitt förslag: Valen till riksdagen och till de beslutande kommunala församlingarna är självfallet av central betydelse i vår representativa demokrati. Det är också självklart att valen bör ske i former som ger så goda förutsättningar som möjligt för att väljaropinionen skall få ett rättvisande utslag i valresultatet. Väljarna måste inför ett val kunna ta ställning till olika alternativ på ett så bra beslutsunderlag som möjligt. Från den synpunkten är det av vikt att det inför ett val står fullt klart vilka partier som deltar i detta. Det ligger i sakens natur att valen i vårt system sker mellan partier som uppträder före dessa och som i egentlig mening deltar i dem.

Denna verklighet återspeglas emellertid ganska ofullständigt i valbestämmelserna.

Den grundläggande definitionen av vad som avses med ett parti (3 kap. 7 § RF) är tillkommen för att reglera fördelningen av mandat i riksdagen efter ett val. Vallagens bestämmelser om registrering av partibeteckningar och anmälan av kandidater (5 kap.) kan ur denna synvinkel te sig mera verklighetsnära.

I syfte att ge väljarna möjlighet att veta vilka partier som deltar i ett val har folkstyrelsekommittén föreslagit att deltagandet skall föregås av en anmälan. Tre av kommitténs ledamöter har i särskilda yttranden uttalat viss tvekan i fråga om förslaget.

Förutom fördelen att väljarna på förhand får veta vilka alternativ som presenteras i valet skulle en vinst med kommitténs förslag vara att man slipper den partidefinition i grundlagen som får sägas mindre väl återspegla realiteterna i den politiska processen.

Förhandsanmälan innebär också att den nuvarande registreringen av partibeteckningar kan avvaras. Som kommittén har pekat på får de namnunderskrifter som nu lämnas till centrala valmyndigheten av personer som biträder en ansökan om registrering en karaktär av åsiktsregister. Möjligheten att komma ifrån denna hantering är otvivelaktigt en fördel med förslaget om förhandsanmälan av partier som önskar delta i val.

En annan fördel, som har anknytning till redovisningen efter ett val, har framhållits både av folkstyrelsekommittén och av flera remissinstanser. Den består i att sådana enstaka röster som i dag avges under mer eller mindre parodiska partibeteckningar inte längre kommer att godkännas. Dessa röster avser regelmässigt påhittade partibeteckningar utan motsvarighet i någon sammanslutning eller grupp av väljare.

En ordning med förhandsanmälan som förutsättning för att ett parti skall få delta i mandatfördelningen är emellertid också förenad med vissa nackdelar. Onekligen innebär en ordning med obligatorisk förhandsanmälan av partier som skall delta i ett val en viss inskränkning i den hos oss sedan länge rådande fria nomineringsrätten. Det blir inte längre möjligt för nya politiska formationer som utkristalliserar sig under slutet av en valrörelse att göra sig gällande i valet. Den nackdelen torde erfarenhetsmässigt kunna uppfattas som mest besvärande vid kyrkliga val och val till kommunfullmäktige. Men det är också just vid sådana val som svårigheter att överblicka vilka partier som deltar oftast ger sig till känna. Man bör inte heller överbetona denna nackdel eftersom de nuvarande reglerna om registrering av partibeteckning i praktiken innebär en form av förhandsanmälan av partier, låt vara att denna inte är ett formellt villkor för valdeltagande.

Förutom denna mera principiella invändning som sålunda kan göras har kommittéförslagets utformning vissa mera praktiska svagheter.

En har påpekats av ett par remissinstanser. Man kan inte utesluta att ett parti av misstag försitter tiden för anmälan. Enligt min mening bör det dock vara möjligt att förebygga sådant genom en lämplig information inför varje val. Särskilt inför det första valet där förhandsanmälan är ett krav måste särskilda informationsinsatser göras.

En annan svaghet har framhållits i valprovsningsnämndens remissyttran-

de. Nämnden har pekat på att en partibeteckning kan förhandsanmälas av vem som helst. Det går därför att beröva andra partier möjligheten att anmäla kandidater till skydd för samma partibeteckning. Det hinder som lagen enligt kommittéförslaget skulle resa mot sådana illojala förfaranden består i att det inte skulle vara tillåtet att anmäla kandidater till skydd för en partibeteckning som något annat parti har anmält i tidigare val. Men det saknas i kommitténs förslag en regel som hindrar att någon efter den nya lagens ikraftträdande anmäler ett parti under en beteckning som dessförinnan har använts av ett parti. Detta bör enligt min mening kunna rättas till genom en övergångsbestämmelse som jämställer nuvarande registrering med en anmälan i den nya ordningen.

En olägenhet som också måste kunna förebyggas är som kommittén själv har framhållit risken för att partibeteckningar som kan förväxlas kommer till användning i ett val. Kommittén anser att samma skydd mot sådana förfaranden som föreligger i dag kan uppnås i ett system med förhandsanmälningar. Det kan ske i huvudsak genom att man inte får anmäla kandidater till skydd för en partibeteckning som kan förväxlas med beteckningen för något annat parti som redan anmält sitt deltagande eller som med anledning av en tidigare gjord anmälan kan förväntas komma att anmäla sitt deltagande.

Den ordningen ger en godtagbar garanti mot att ett parti som har för avsikt att för egen del söka vinna representation i den församling som valet avser skulle gå fram under en förväxlingsbar beteckning. I så måtto upprätthålls det skydd som den nu gällande ordningen med registrering av partibeteckningar erbjuder. Men den reglering som kommittén har föreslagit innebär inte något skydd mot att listor utan kandidatnamn upptar en förväxlingsbar partibeteckning. Det kan inte uteslutas att sådana listor skulle kunna tillhandahållas väljarna i syfte att minska väljarandelen för ett parti vars beteckning efterliknats på valsedlarna.

Visserligen kan ett förfarande av det slaget tänkas vara straffbart som otillbörligt verkande vid röstning (17 kap. 8 § brottsbalken). Men detta kan knappast anses tillräckligt som skydd. En fällande dom mot gärningsmannen påverkar inte valresultatet. Det enda sättet att reparera skadan är att valet görs om, något som rimligen inte kan ske annat än i undantagsfall.

Enligt min mening skulle det därför vara bra om kommitténs förslag kunde kompletteras med en regel som hindrar anmälan av förväxlingsbara partinamn. En sådan reglering skulle emellertid i viss utsträckning strida mot en viktig grundtanke bakom kommittéförslaget, nämligen att systemet med anmälan av partier inte skall ha något inslag av statlig kontroll av partierna. En mindre ingripande utväg skulle vara att centrala valmyndigheten försöker motverka förväxlingsrisker genom information till partier och väljare. Information är dock inte verkningfullt, om avsikten är att förvanska valresultatet så att vissa röster inte kommer något riktigt parti till del. Jag tror dock att risken för detta är ganska liten.

Jag har också noterat att valprövningsnämnden har anfört önskemålet att partibeteckningar skall vara uttydbara i klartext på svenska språket. Min inställning till denna fråga är dock ungefär densamma som beträffande

förväxlingsbara partibeteckningar, nämligen att intresset av att lämna partiverksamheten oreglerad gör att man får inrikta sig på att genom information komma åt avarter.

Även om jag således är medveten om att kommitténs förslag är behäftat med vissa nackdelar anser jag att fördelarna väger över jämfört med nuvarande ordning.

Möjligen skulle det kunna vara lämpligt att undanta kyrkofullmäktigvalen från kravet på förhandsanmälan; registrering av partibeteckningar förekommer inte i de valen. Jag anser dock att det skulle bli krångligt att ha olika regler för olika val. Dessutom måste beaktas att behovet av förhandsinformation till väljarna om vilka partier som deltar får bedömas vara störst i de kommunala valen.

Min samlade bedömning är alltså att jag – fastän med viss tvekan – vill tillstyrka det förslag som kommittén enhälligt har lagt fram. Jag förordar i konsekvens med detta i allt väsentligt de följändringar i fråga om kandidatanmälan m. m. som kommittén också har föreslagit.

5 Vissa andra valfrågor

Mitt förslag: Personer, vilkas namn förekommer på valsedlar utan att de har samtyckt till detta, skall ges möjlighet att till länsstyrelsen anmäla att de inte önskar kandidera på dessa valsedlar.

Den nuvarande regeln att en valsedel är ogiltig, om den upptar mer än en partibeteckning, skall ersättas av en bestämmelse om att en valsedel är ogiltig, om det inte av den klart framgår vilket parti den avser.

Den s. k. jämkade uddatalsmetoden skall inte användas vid fördelningen inom ett parti av utjämningsmandat vid val till riksdagen och landsting.

Kommitténs förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: De remissinstanser som har yttrat sig över förslaget tillstyrker eller lämnar detta utan erinran.

Skälen för mitt förslag:

Ovilliga kandidater

Som kommittén har anfört förekommer det ibland att en person mot sin vilja eller utan att bli tillfrågad sätts upp som kandidat på ett partis tryckta valsedlar. I likhet med kommittén och remissinstanserna anser jag att man bör försöka komma till rätta med detta problem. Väljarna bör få veta vilka personer som har avböjt inval på en valsedel innan de avger sin röst. Att mot sin vilja tas upp på en valsedel kan ju också anses utgöra ett intrång i den vederbörande kandidatens personliga integritet. Den som inte över huvud taget önskar kandidera kan å ena sidan känna att hans valhemlighet har blivit avslöjad, om hans namn förekommer på en valsedel för det parti som han sympatiserar med, och å andra sidan känna sig kränkt, om han har

satts upp på något annat partis valsedel. Det är således angeläget att den som mot sin vilja har tagits upp på en valsedel ges en möjlighet att offentligt manifesteras att han inte önskar kandidera.

Jag ansluter mig därför till kommitténs förslag att den som inte önskar kandidera skall ges möjlighet att anmäla förhållandet till länsstyrelsen. Denna skall diarieföra skrivelsen och göra en förteckning av de anmälningar som har kommit in men i övrigt inte vidta någon åtgärd. Jag anser alltså inte, i motsats till vad några remissinstanser föreslår, att länsstyrelsen skall behöva kungöra en sådan anmälan. Den som mot sin vilja har satts upp på en valsedel har ju själv möjlighet att på olika sätt, t. ex. genom att ta kontakt med massmedia, låta väljarna få kännedom om att han inte kandiderar. En hänvisning kan då samtidigt göras till att en officiell anmälan har gjorts.

Flera remissinstanser anser att en anmälan till länsstyrelsen borde medföra någon form av rättsverkan. Det kan i och för sig diskuteras, om man inte vid röstsammanräkningen borde bortse från namnen på de personer som har förklarat att de inte önskar kandidera. För min del vill jag dock instämma i kommitténs bedömning att en sådan ordning skulle vara ägnad att komplicera röstsammanräkningen utan att för den skull några verkliga fördelar kan uppnås. Enligt min mening finns det således inte tillräckliga skäl för att vederbörandes namn skall anses obcfintligt på valsedeln. Om den ovillige kandidaten skulle få så högt röstetal att han blir invalid, vilket dock i praktiken får anses vara rätt osannolikt, kan han emellertid avsäga sig uppdraget och ställa sin plats till förfogande för den som enligt suppleantordningen står i tur att träda till.

Det kan också inträffa att personer som önskar kandidera för ett visst parti sätts upp på valsedlar för detta parti men tillsammans med personer som de inte önskar kandidera i sällskap med. Som också kommittén har funnit går det inte att med bibehållande av väljarnas fria nomineringsrätt komma åt denna form av missbruk. Vad partierna kan göra är att försöka uppmärksamma sina väljare på att det cirkulerar valsedlar som är förvillande lika de "officiella".

Valsedlar med mer än en partibeteckning

Jag vill här också ta upp frågan om när en valsedel skall anses ogiltig. Enligt 14 kap. 4 § vallagen är en valsedel ogiltig, om den saknar partibeteckning, upptar mer än en partibeteckning eller avsiktligt har märkts. Av 43 § lagen om kyrkofullmäktigval följer att samma ogiltighetsgrunder gäller vid kyrkofullmäktigval som vid övriga allmänna val.

I fråga om valsedlar som upptar mer än en partibeteckning har emellertid en sådan praxis utvecklats att länsstyrelserna vid bedömningen av valsedlars giltighet har betraktat en valsedel som giltig fastän den egentligen har innehållit beteckningar för flera partier. I dessa fall har länsstyrelserna nämligen ansett att valsedeln i stället upptagit en helt ny partibeteckning bestående av samtliga förekommande namn. Detta har varit särskilt vanligt vid valen till kyrkofullmäktige.

Av reglerna om sammanräkning i 14 kap. vallagen framgår att valsedlar-

na för ett parti sorteras i undergrupper efter det kandidatnamn som står överst på dem. Tidigare var det ganska vanligt att valsedlar förutom partibeteckningen upptog t. ex. kartellbeteckning. När detta system avskaffades år 1952 infördes förbudet mot att på valsedlar uppta mer än en partibeteckning för att förtydliga att man inte längre fick använda sig av andra beteckningar än partibeteckningen på valsedeln. Eftersom valsedlarna för ett parti inte längre sorteras efter olika beteckningar på dem fyller förbudet inte längre samma behov. Det kan emellertid uppstå problem i fråga om sådana valsedlar med att fastställa vilket parti väljaren egentligen har velat stödja med sin röst.

Jag vill i detta sammanhang också nämna att valprövningsnämnden i ett beslut från år 1986 (Dnr 61-1985) beträffande valsedlar, som under valbeteckningen hade texten "HEMBYGDENS KYRKA" i versaler och därunder i mindre, gemena tecken "Centerpartiet Folkpartiet Moderata Samlingspartiet", inte ansåg namnen på de tre partiorganisationerna som en del av partibeteckningen utan som en upplysning till väljaren om vilken gruppering som stod bakom listan. Grunden för detta beslut var enligt nämnden den typografiska utformningen.

Att valsedlar kan läsas på olika sätt beroende på deras typografiska utformning finner jag inte vara någon fullt tillfredsställande ordning. Ett sätt att lösa problemet skulle kunna vara att, vilket också har skett i praxis, betrakta valsedlar som upptar namnen på flera partier som röster på ett särskilt parti med den sammansatta partibeteckningen. Den nuvarande bestämmelsen att en valsedel är ogiltig om den upptar mer än en partibeteckning skulle då kunna upphävas helt. Denna lösning förutsätter dock att man använder sig av det nuvarande partibegreppet i regeringsformen, dvs. att med ett parti anses varje sammanslutning som uppträder i val under en särskild beteckning.

Genom en obligatorisk förhandsanmälan av de partier som skall delta i ett visst val, vilket jag har föreslagit i avsnitt 4, kommer emellertid saken i ett annat läge. Problemet med att kunna konstatera vilket parti som rösten avser blir nämligen mindre i och med detta förslag, eftersom endast röster på partier som i förväg har anmält sitt deltagande i valet skall godkännas. Om det av en valsedel framgår vilket parti den avser, bör väljarens röst tillfalla detta parti oberoende av valsedelns utformning. Om en valsedel däremot upptar partibeteckningarna för flera partier som har anmält sitt deltagande och det av valsedeln inte framgår vilket parti rösten avser, bör valsedeln ogiltigförklaras.

Mot bakgrund av mitt förslag om obligatorisk förhandsanmälan anser jag, i likhet med kommittén och remissinstanserna, att den ogiltighetsregel som för närvarande finns vad gäller valsedlar som saknar partibeteckning eller som upptar mer än en partibeteckning bör ersättas med en bestämmelse om att en valsedel är ogiltig, om den saknar partibeteckning eller om det inte klart framgår vilket parti den avser.

Fördelningen av utjämningsmandat mellan valkretsar

En annan fråga som jag här vill behandla är fördelningen inom partierna av utjämningsmandat på valkretsar.

Den mandatfördelningsmetod som används i Sverige är den s. k. jämkade uddatalsmetoden. För varje parti räknar man fram ett antal successiva jämförelsetal. Mandaten fördelas ett och ett till det parti som vid varje tillfälle har det högsta jämförelsetalet, varpå ett nytt jämförelsetal beräknas för detta parti. Jämförelsetalet får man fram genom att partiernas röstetal successivt divideras med ett tal som motsvarar dubbla antalet erhållna mandat plus 1. Liksom i det valsysteem som gällde vid andrakammarvalet före den partiella författningsreformen åren 1968 och 1969 är den första divisorn, så länge ett parti ännu inte har tilldelats något mandat, satt vid 1,4. Det är denna jämkning till 1,4 som har givit metoden dess namn. Vid en icke jämkad uddatalsmetod är första divisorn 1.

Den här beskrivna jämkade uddatalsmetoden tillämpas också vid fördelningen inom ett parti när de utjämningsmandat som partiet har erhållit skall tillföras valkretsar.

Den jämkade uddatalsmetoden är grundlagsfäst när det gäller fördelningen av mandat i riksdagsval *mellan* partier (3 kap. 8 § RF) men inte vid fördelningen *inom* ett parti av utjämningsmandat på olika valkretsar. I 14 kap. 9 § vallagen föreskrivs emellertid att av de utjämningsmandat som ett parti har erhållit vid riksdagsvalet det första, med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden, skall tillföras den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat tillförs ett efter annat den valkrets där partiet varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden. Av 14 kap. 15 b § vallagen framgår att liknande bestämmelser finns i fråga om fördelningen av utjämningsmandat vid landstingsvalet.

Som kommittén har konstaterat har jämkningsregeln den effekten att den systematiskt missgynnar små valkretsar vid utläggningen av utjämningsmandat på valkretsar. Detta hänger samman med att det för ett parti, som inte har erhållit fasta mandat i alla valkretsar, genom jämkningen blir svårare att få utjämningsmandaten förlagda till de valkretsar där partiet inte har fått något mandat. De största valkretsarna, främst Stockholms kommun och län, favoriseras därför av jämkningsregeln.

I likhet med kommittén och remissinstanserna anser jag att man vid fördelningen av utjämningsmandaten bör använda uddatalsmetoden utan jämkning i fråga om de valkretsar där partiet ännu inte har tilldelats något mandat, om partiet inte har fått fasta valkretsmandat i samtliga valkretsar. Det betyder att divisorn 1,4 inte kommer till användning vid fördelningen av utjämningsmandaten inom ett parti.

Om jämkningen av uddatalsmetoden slopas i dessa situationer bör fördelningen av utjämningsmandat bli mera rättvis och möjligheterna bli större att få en riksdags- eller landstingsledamot med önskad lokal anknytning. Över huvud taget torde förslaget ge en bättre regional fördelning. Det får anses ligga ett stort värde i att väljarna i en valkrets har någon som de

kan betrakta som "sin" riksdags- resp. landstingsledamot. Förslaget bör vara ägnat att minska förekomsten av fall där ett av de stora riksdagspartierna saknar representation från någon eller några valkretsar.

Valkretsindelningen

Enligt sina direktiv har folkstyrelsekommittén haft till uppgift också att utreda bl. a. valkretsindelningen vid riksdagsvalen. Folkstyrelsekommittén anser dock att det inte finns förutsättningar för några ändringar av valkretsindelningen vid dessa val. Jag delar denna bedömning, som inte har mött någon gensaga vid remissbehandlingen.

Förtidsröstning

Kommittén har också diskuterat väljarnas möjligheter till förtidsröstning men har inte föreslagit några andra lagändringar än dem som föranleds av det snabbare förfarandet vid extra val (se avsnitt 3). I likhet med kommittén anser jag att det inte finns skäl att nu föreslå ytterligare förändringar beträffande förtidsröstningen. Jag erinrar om att frågan om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland har behandlats i prop. 1987/88: 21.

Vissa kyrkliga valfrågor

Folkstyrelsekommittén har tagit upp frågan om de *överskottsroster* som uppkommer vid val till kyrkofullmäktige i större kyrkliga samfälligheter till följd av att sådana samfälligheter ofta består av många valkretsar och att ett relativt stort antal röster kan komma att bli outnyttjade vid mandatfördelningen. Jag delar kommitténs bedömning att man inte nu bör införa ett system med utjämningsmandat vid dessa val. För att ett system med fasta mandat och utjämningsmandat skall fungera krävs nämligen att valkretsindelningen ändras så att valkretsarna i samfälligheten blir färre och mer jämnstora. Regeringskansliets beredning av 1982 års kyrkokommittés förslag om ändrad församlingsindelning (SOU 1986: 17) *Framtid i samverkan* bör därför avvaktas. Jag instämmer i kommitténs uppfattning att man bör välja att tills vidare i ökad omfattning utnyttja den möjlighet som redan finns att sammanföra flera församlingar till en valkrets. Regeringen har nyligen meddelat ett beslut om sådan sammanföring (dnr 87-825).

Beträffande *valedlar vid kyrkofullmäktigvalen* svarar partierna själva för produktionen. Kommittén har föreslagit att man i stället skall låta länsstyrelserna medverka i valedelsproduktionen på samma sätt som vid de övriga allmänna valen. Förslaget är emellertid avhängigt av att kyrkofullmäktigvalen förläggs till året före valen till kommunfullmäktige. Med mitt förslag att man skall behålla den nuvarande ordningen med kyrkofullmäktigval samma år som övriga allmänna val finns det inga praktiska möjligheter att låta länsstyrelserna medverka i valedelsframställningen på det sätt som kommittén har förordat. Jag är därför inte beredd att tillstyrka kommitténs förslag i denna del.

Vad slutligen gäller frågan om att införa *direkta val till kyrkomötet* har

kommittén konstaterat att direkta val från demokratisk synpunkt rent allmänt anses vara att föredra framför indirekta val men att de skulle medföra ett antal problem beträffande proportionalitet och representativitet. Enligt kommittén bör man tillämpa det nu gällande indirekta valsyste- met ytterligare någon tid innan slutlig ställning tas i direktvalsfrågan. Jag gör ingen annan bedömning. Motsvarande uppfattning har jag beträffande frågan om *direktval* till fullmäktige i stiftsamfälligheter.

6 Offentliga utskottsutfrågningar möjliggörs

Mitt förslag: Möjlighet öppnas till offentliga utskottssammanträden för inhämtande av upplysningar. Sammanträden för överläggningar och beslutsfattande skall fortfarande hållas inom stängda dörrar. Ljud- eller bildupptagningar skall få göras efter överenskommelse med utskottet.

Kommitténs förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Remissutfallet är mycket positivt. Samtliga remissinstanser som tar upp frågan tillstyrker förslaget. En remissinstans uttrycker dock en viss tvekan eftersom man befarar att agerandet från utskottsleda- möterna kommer att bedömas efter deras underhållningsvärde i TV. En annan instans anser att det alltid bör finnas möjlighet att göra ljud- och bildupptagningar vid offentliga sammanträden.

Skälen för mitt förslag: Enligt 4 kap. 12 § RO skall riksdagens utskott sammanträda inom stängda dörrar. Om särskilda skäl föreligger, kan utskottet medge att även andra än ledamöter, tjänstemän och suppleanter är närvarande. En bestämmelse av motsvarande lydelse infördes i riksdags- stadgan i samband med 1968–69 års partiella författningsreform. Regeln att utskotten i den svenska riksdagen sammanträder inom stängda dörrar har dock gammal hävd.

Redan för 20 år sedan aktualiserades frågan om offentliga utskottsutfrå- gningar. Det skedde i anslutning till det utredningsarbete i grundlagbered- ningen som sedermera ledde fram till vår nya författning. Frågan togs upp av grundlagberedningen. Den diskussion som fördes i saken i beredningens huvudbetänkande (SOU 1972: 15 s. 276 f., 332 f.) illustrerar väl de för- och nackdelar som är förenade med en ordning där det är möjligt att hålla offentliga utskottsutfrågningar.

Beredningen var enig om att utskotten skulle överlägga och fatta beslut inom stängda dörrar, en ståndpunkt som senare knappast har satts i fråga. När det gällde möjligheten för utskotten att inhämta upplysningar och yttranden vid utskottssammanträden som var offentliga hade som stöd för en sådan ordning åberopats att offentligheten kunde ge stoff och stimulans åt den offentliga debatten utanför riksdagen och att den ökade intresset för riksdagens arbete, särskilt det lätt förbisedda arbetet i utskotten. Bered- ningens majoritet (fem ledamöter) såg dock en risk för att partigrupperna i vissa lägen skulle vilja ta till vara de offentliga utskottsutfrågningarnas

publicitetsmässiga fördelar. Detta skulle kunna leda till störningar av den förtroendefulla atmosfär som brukade prägla riksdagsutskotten. Det kunde också befaras att beredningsarbetet kom att bedrivas mindre effektivt och att kortare tid kom att stå till buds för sakliga diskussioner. Majoriteten ansåg därför att utskottssammanträdena fortfarande alltid borde vara slutna. Två av beredningens ledamöter framhöll värdet av ökad offentlighet och reserverade sig till förmån för en ordning där en tredjedel av ett utskotts ledamöter skulle kunna få till stånd en offentlig utskottsutfrågning.

De olika ståndpunkterna vidhölls under riksdagsbehandlingen av förslaget till ny regeringsform (prop. 1973: 90, se KU 1973: 26 s. 84 f., 134 f.) och de har även därefter regelbundet kommit till uttryck i riksdagen (se senast KU 1984/85: 36, rskr. 397).

Det är mot denna bakgrund man skall se att offentliga utskottsutfrågningar i direktiven till folkstyrelsekommittén nämndes som en fråga som kommittén kunde behandla.

Folkstyrelsekommittén har nu enats om ett förslag som innebär att ett utskott med s. k. enkel majoritet kan besluta att ett sammanträde för inhämtande av upplysningar helt eller delvis skall vara offentligt. Detta förslag har bemötts mycket positivt under remissbehandlingen.

Enligt min mening är det värdefullt att enighet har nåtts om lösningen på en gammal författningspolitisk stridsfråga. I och för sig har motsättningarna inte varit principiella utan mera gällt hur man skall väga för- och nackdelar mot varandra. Jag kan nu konstatera att kommittén har anlagt ett nyanserat synsätt på frågan och enligt min mening kommit fram till en godtagbar lösning.

Vid min bedömning har jag tagit hänsyn till att förhållandena delvis har ändrats sedan diskussionen om offentliga utskottsutfrågningar startade i samband med arbetet på 1974 års RF. I praktiken förekommer det redan att utskott håller hearings eller liknande offentliga sammankomster i syfte att bredda sitt beslutsunderlag. Numera är det regelmässigt också så att t. ex. konstitutionsutskottet i sitt årliga granskningsbetänkande återger vad olika personer som har uttalat sig inför utskottet har sagt. Ofta har detta material redan dessförinnan åtminstone till en del kommit till massmediernas kännedom och fått en omfattande publicitet och därigenom en allmän spridning. Man kan därför säga att ett införande av offentliga utskottsutfrågningar inte i dag ter sig som ett lika stort steg som för 15–20 år sedan.

Allmän enighet torde råda om att utskottens överläggningar och beslutsfattande fortfarande bör ske inom stängda dörrar. Inte heller alla utfrågningar kan gärna vara offentliga. Den förtroliga karaktären hos viss information kan vara ett viktigt skäl till att den inhämtas vid slutna utfrågningar. Denna form bör alltså användas då uppgifter av förtroligt slag lämnas.

Som kommittén framhåller kan uppgifter vara förtroliga på grund av sitt ämne men också därför att de ingår som ett led i en politisk förhandlingsprocess.

Ämnesinnehållets betydelse för att avgöra frågan om en utfrågning skall vara offentlig eller inte lämpar sig inte för lagreglering. Jag instämmer i kommitténs uppfattning att riktlinjer för bedömningen kan hämtas från

sekretessgrunderna, dvs. de sju punkter som i 2 kap. 2 § tryckfrihetsförordningen anges för begränsningar i rätten att ta del av allmänna handlingar. I detta sammanhang skall erinras om att tystnadsplikt för uppgift som lämnas i ett utskott endast kan åläggas av regeringen eller utskottet med hänvisning till "rikets säkerhet eller av annat synnerligen viktigt skäl, som betingas av förhållandet till främmande stat eller mellanfolklig organisation" (4 kap. 15 § RO, jfr dock 11 kap. 2 § sekretesslagen 1980: 100, omtryckt 1985: 1059).

Om ett utskott trots allt skulle bestämma sig för att hålla en öppen utfrågning på ett område som är känsligt från sekretessynpunkt, bör det som kommittén framhåller finnas vissa spärrar. Redan enligt nu gällande regler kan en myndighet som lyder under regeringen hänskjuta en begäran om upplysning från ett utskott till regeringens avgörande (4 kap. 10 § RO). Det kan därutöver vara rimligt att en myndighetsföreträdare vid en offentlig utfrågning skall kunna skyddas mot krav att lämna en uppgift för vilken sekretess normalt gäller hos myndigheten. Uppgiften får i stället lämnas vid en sluten utfrågning eller skriftligt. För tydlighets skull vill jag också framhålla att någon uppgiftsskyldighet inte finns för andra än statliga myndigheter. Enskilda fysiska eller juridiska personer eller kommunala organ kan därför över huvud taget inte åläggas av utskotten att lämna uppgifter.

Uppgifter kan också behöva hållas förtroliga av politiska skäl. En utfrågning kan syfta till att utröna de politiska förutsättningarna för olika beslutsalternativ i ett ärende. Av samma karaktär är de utfrågningar som gäller motiven och omständigheterna bakom beslut av olika politiska organ. Öppenhet vid denna typ av utfrågningar skulle kunna försvåra beredningen i utskottet på samma sätt som om själva utskottsöverläggningarna vore offentliga. Det kan också vara olämpligt med offentlighet när t. ex. finansutskottet inhämtar sådana upplysningar om den ekonomiska politiken som kan skapa förväntningar om ränte- eller växelkursförändringar e. d. Som kommittén har funnit är emellertid denna fråga inte lämplig att reglera i RO.

Jag delar kommitténs uppfattning att vanliga beslutsregler, dvs. majoritet bland de röstande med utslagsröst för ordföranden, skall tillämpas även vid beslut om en utfrågning skall vara offentlig eller ej. Enligt min mening skulle en ovillkorlig rätt för en utskottsminoritet att få till stånd en offentlig utskottsutfrågning medföra risker för sådana olägenheter som hittills har ansetts hindra införandet av offentlighet.

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Umeå universitet har uttryckt en viss oro för att offentliga utfrågningar skulle skapa nya och annorlunda förutsättningar för den offentliga debatten, som på sikt skulle medföra att en ny typ av ledamöter tar plats i riksdagen. TV med dess genomslagskraft skulle gynna egenskaper bland de folkvalda som är särskilt attraktiva ur publiksynpunkt och ägnade att skapa popularitet bland tittarna. Man befärar också att, liksom allt annat som sänds i TV har ett underhållningsvärde, agerandet från utskottsledamöterna också kommer att bli skattat efter detta värde.

Jag tror att sådana farhågor är överdrivna. Det är inte offentliga utskotts-

förhör av amerikansk modell som skall införas. Någon motsvarighet till den typen av förhör finns inte i Sverige. Kommitténs förslag har som jag ser det sitt största intresse med avseende på hearings m. m. där utskotten inhämtar sakupplysningar som ett led i beredningen av sina ärenden.

Sammanfattningsvis bör bestämmelsen i 4 kap. 12 § RO ändras så att en möjlighet öppnas att anordna offentliga utskottssammanträden för att inhämta upplysningar. Vidare bör bestämmelsen kompletteras med en bestämmelse om att företrädare för statliga myndigheter, vid sådana sammanträden, inte är skyldiga att lämna uppgifter för vilka sekretess normalt gäller hos myndigheten.

Enligt min mening bör denna ändring av RO träda i kraft så snart som möjligt, dvs. redan den 1 januari 1988.

Att på samma sätt som gäller för offentliga domstolsförhandlingar generellt förbjuda fotografering och TV-inspelning bör enligt min mening inte komma i fråga. Det bör ankomma på utskottet att från fall till fall bedöma om ljud- eller bildupptagning kan befaras inverka störande på sammanträdet och i vad mån lokalmässiga och andra praktiska förutsättningar föreligger. Någon generell rätt att göra sådana upptagningar vid ett offentligt utskottssammanträde bör alltså inte gälla.

7 Motionsrätt införs i fråga om alla skrivelser från regeringen och redogörelser från riksdagsorgan

Mitt förslag: Följdmotioner skall få väckas inte bara med anledning av propositioner och förslag utan också med anledning av så gott som samtliga skrivelser från regeringen och redogörelser från olika riksdagsorgan.

Kommitténs förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: En remissinstans har uttalat sig positivt om förslaget. I övrigt har det inte uppmärksammats.

Skälen för förslaget: Regeringen avger förslag till riksdagen genom proposition (3 kap. 1 § första stycket RO). En proposition innehåller alltid förslag till ett eller flera riksdagsbeslut.

Enligt 3 kap. 6 § RO får regeringen lämna meddelanden till riksdagen genom skrivelser eller också muntligen genom statsråden vid sammanträden med kammaren. Skrivelser används alltså i de fall regeringen önskar meddela riksdagen något utan att påkalla ett riksdagsbeslut.

Skrivelser används i procedurfrågor, t. ex. återkallelser av propositioner, men också för andra typer av meddelanden.

Vissa skrivelser återkommer årligen och innehåller redogörelser för vissa förhållanden. Exempel på sådana skrivelser är bl. a. kommittéberättelsen, redogörelsen för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen, redogörelsen för de statliga företagen och redovisningen av allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelses verksamhet.

Skrivelser används också när regeringen vill presentera sin syn på en fråga, informera eller väcka debatt utan att avsikten är att riksdagen skall fatta något beslut i saken. Exempel på sådana skrivelser är skrivelsen 1984/85:202 om den offentliga sektorns förnyelse och skrivelsen 1986/87:21 om åtgärder mot vålds- och egendomsbrott.

Det föredragande statsrådets hemställan i en skrivelse går normalt ut på att regeringen skall bereda riksdagen tillfälle att ta del av vad han eller hon har anfört. Riksdagens beslut innebär vanligen enbart att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Enligt RO krävs inte att andra skrivelser än sådana som innehåller redogörelser för viss verksamhet bereds i utskott (4 kap. 1 § RO). Med undantag för kommittéberättelsen, redogörelsen för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen och skrivelser med återkallelse av hela eller delar av en proposition remitteras emellertid regelmässigt alla skrivelser till något utskott. De ger därigenom upphov till ett utskottsbetänkande och kan bli föremål för debatt i riksdagens kammare.

Frånsett de årliga skrivelserna med redogörelse för de statliga företagen och redovisning av allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelses verksamhet medför en skrivelse (med ett undantag som strax skall anges) ingen motionsrätt (tilläggsbestämmelse 3.11.2). De nämnda skrivelserna föranleder emellertid mycket sällan några följdmotioner. Däremot sammanförs de vid utskottsbehandlingen och i den följande kammardebatten ofta med motioner väckta under den allmänna motionstiden.

Om en proposition har blivit återkallad, vilket ju sker genom en skrivelse, får dessutom enligt 3 kap. 19 § tredje stycket RO riksdagens ledamöter väcka motioner med anledning av återkallelsen inom sju dagar från det att denna anmälts i kammaren.

Att skrivelser således i de flesta fall inte medför någon motionsrätt för riksdagens ledamöter är som jag ser det en nackdel. Om skrivelsen inte remitteras till något utskott, får riksdagspartierna inte heller någon möjlighet att framföra sina uppfattningar i ett utskottsbetänkande. I direktiven till kommittén anförde jag därför att den borde överväga om det kunde vara ändamålsenligt att införa någon mellanform mellan proposition och skrivelse.

En möjlighet för riksdagsledamöterna att väcka motioner med anledning av sådana skrivelser där regeringen redovisar sin syn på en aktuell politisk fråga skulle bidra till att stärka riksdagens ställning i den politiska debatten. Liknande system förekommer också i flera främmande länder.

Ett sätt är att – som jag angav i direktiven – införa någon mellanform mellan proposition och skrivelse för de fall regeringen t. ex. önskar presentera sin politik för riksdagen utan att detta avses leda till något ställningstagande av riksdagen. Ett sådant dokument skulle medföra motionsrätt och beredas i utskott innan det behandlades i kammaren.

Ett annat sätt är att införa motionsrätt i fråga om skrivelser även i de fall där det nu inte föreligger sådan rätt. Härigenom ges riksdagsledamöterna ökade möjligheter att framföra synpunkter på innehållet i regeringens skrivelser.

Mot båda alternativen kan anföras att de medför en ökning av arbetsbe-

lastningen i riksdagen. Denna nackdel är emellertid ganska liten jämförd med den vinst det innebär vid utskottsbehandlingen att synpunkter är framlagda skriftligen i förväg.

I praktiken tror jag båda lösningarna skulle fungera ganska likartat. Det alternativ kommittén har föreslagit – motionsrätt på samtliga skrivelser – har dock den klara fördelen att det är enkelt och inte skapar några gränsdragningsproblem. Jag föreslår därför att motionsrätt införs på samtliga skrivelser från regeringen. Eventuellt bör det övervägas att ge riksdagen möjlighet att undanta sådana skrivelser som kommittéberättelsen och redogörelsen för behandlingen av riksdagens skrivelser så att man inte onödigtvis belastar utskotten med ärenden. Denna fråga bör det ankomma på riksdagen att ensam ta ställning till, eftersom den får anses som en intern arbetsfråga.

I konsekvens med förslaget att motionsrätt införs med anledning av samtliga regeringens skrivelser bör som kommittén har föreslagit alla redogörelser från riksdagsorgan medföra samma rätt. För närvarande får motioner bara väckas med anledning av redogörelser från riksbanksfullmäktige, fullmäktige i riksgäldskontoret, riksdagens ombudsmän eller riksdagens revisorer (tilläggsbestämmelse 3.13.1 RO).

Kommittén har beträffande tillämpningen av den utvidgade motionsrätten anfört att en motion med anledning av en skrivelse från regeringen skall gå ut på att riksdagen skall som sin mening göra ett uttalande i någon fråga som berörs i skrivelsen. En motion med förslag om ändrad lagstiftning, höjning av anslag e. d. måste däremot anses gå utanför ramen för det ärende regeringen har väckt. En sådan motion bör därför inte få väckas. Jag kan instämma i denna uppfattning.

8 Tidsfristen vid förslag till grundlagsändringar ändras

Mitt förslag: Den minsta tid som enligt huvudregeln skall förflyta mellan den tidpunkt då ett förslag till grundlagsändring första gången anmäls i riksdagens kammare och valet förkortas från tio till nio månader.

Kommitténs förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna har inte kommenterat frågan särskilt.

Skäl för förslaget: Grundlag stiftas genom likalydande beslut vid två riksmöten med val emellan. Vidare gäller att minst tio månader skall förflyta mellan den tidpunkt då ett grundlagsärende anmäls i riksdagens kammare och valet. Konstitutionsutskottet har dock möjlighet att senast vid ärendets beredning i utskottet medge undantag från tiomånadersfristen. Ett sådant beslut förutsätter fem sjättedels majoritet vid omröstning i utskottet (8 kap. 15 § RF).

Den särskilda tiomånadersregeln infördes i RF år 1979 (prop. 1978/79: 195, KU 39, rskr. 359, KU 1979/80: 1, rskr. 2, SFS 1979: 933). Som motiv för förslaget anfördes det angelägna i att grundlagsförslag med stor principiell och praktisk räckvidd inte behandlas i riksdagen mot slutet av riksmötet närmast före valet, något som under de närmast föregående decennierna i praktiken hade varit regel.

Efter motioner i ärendet beslutade riksdagen hösten 1982 att uppdra åt regeringen att se över bl. a. denna fråga och verka för att en ändring skulle kunna genomföras i bred enighet (KU 1982/83: 9, rskr. 65).

Folkstyrelsekommittén har behandlat frågan och enats om att tidsfristen vid grundlagsändringar bör förkortas från tio till nio månader.

Höstmånaderna är en arbetstyngd tid inom regeringskansliet och alla resurser är hårt ansträngda. En förskjutning av tidsfristen med en månad skulle medföra vissa lättnader i detta avseende utan att syftet med bestämmelsen skulle bli nämnvärt mindre väl tillgodosett. Även jag föreslår därför att tiden för att lägga fram förslag till grundlagsändringar förkortas från tio till nio månader före valet. Detta innebär att propositioner med grundlagsförslag skall anmälas i kammaren senast i mitten av december året före valet.

Också beträffande s. k. rättighetsbegränsande lagstiftning gäller, med några undantag, ett särskilt lagstiftningsförfarande. Detta regleras i 2 kap. 12 § tredje stycket RF och innebär att en minoritet i riksdagen – minst tio ledamöter – kan få till stånd att ett lagförslag skall vila i minst tolv månader innan det antas av riksdagen.

Riksdagens uppdrag till regeringen – och därigenom till folkstyrelsekommittén – avsåg även denna fråga. Kommittén har dock enhälligt ansett att det beträffande denna tidsfrist saknas tillräcklig erfarenhet för att bedöma om dess längd är lämplig. Kommittén har därför inte lagt fram något förslag om förkortning av uppskovstiden. Med hänsyn härtill vill jag inte förorda någon förändring på denna punkt, även om det finns ett visst samband mellan längden på de båda tidsfristerna som skulle kunna motivera samma förkortning av dem.

9 Rätten till det statliga stödet till politiska partier utvidgas inte

Min bedömning: Ingen sänkning görs av nuvarande gräns på 2.5 procent i röstandel vid riksdagsval som förutsättning för att statligt stöd skall utgå till ett politiskt parti.

Skälen för min bedömning: Mitt förslag i fråga om förhandsanmälan av partier (avsnitt 4) föranleder en viss jämkning av lagen (1972: 625) om statligt stöd till politiska partier (omtryckt 1987: 876). Jag återkommer till detta i specialmotiveringen men vill här ta upp en annan fråga om ändring i den lagen.

I den framställning från Miljöpartiet de gröna som jag nämnde i inledningsavsnittet begärs att den undre gränsen för den röstandel vid riksdagsval som berättigar till statligt stöd enligt den nyss nämnda lagen sänks från nuvarande 2,5 procent till 1 procent.

Det statliga stödet till politiska partier har enligt lagen två huvudformer: partistöd och kanslistöd (1 §). Partistödet utgår som mandatbidrag (2 §). Mandatbidraget utgörs av ett belopp per vunnet mandat i riksdagen. Det finns vissa upp- och avtrappningsregler i syfte bl. a. att över tid jämna ut bidragssumman vid förändringar i valresultaten. Om ett parti inte har blivit företrätt i riksdagen vid något av de riksdagsval som skall beaktas enligt dessa regler, får partiet i stället för vunna mandat tillgodoräkna sig det antal hela tiondels procentenheter som partiet har fått utöver 2,5 (3 §). Detta betyder att 2,6 procent anses motsvara ett mandat, 2,7 två mandat osv. upp till 3,9 procent som motsvarar fjorton mandat. Denna reglering skall ses i belysning av att ett parti som har 4 procent av rösterna får fjorton mandat i riksdagen. Den regleringen innebär att också ett parti som inte lyckas vinna något riksdagsmandat vid de relevanta valen får stöd, om det uppnår ett valresultat på minst 2,6 procent av rösterna i hela landet.

Kanslistödet utgår som grundstöd och tilläggsstöd (5 §). Varje parti som i ett riksdagsval har fått 4 procent röstandel får ett helt grundstöd (6 §). Ett parti som har blivit företrätt i riksdagen utan att uppnå 4-procentsgränsen får så många fjortondelar av ett helt grundstöd som motsvarar antalet vunna mandat (7 §). Tilläggsstödet beräknas på motsvarande sätt på grundval av antalet vunna mandat (8 §).

Lagens utformning bygger på förslag från en kommitté, i vilken företrädare för de fem riksdagspartierna enhälligt anslöt sig till vissa principer för det statliga partistödet. En av dessa principer var att bidrag borde utgå endast till de partier som hade ett inte obetydligt stöd i väljaropinionen, manifesterad i allmänna val (SOU 1972: 62 s. 45, prop. 1972: 126 s. 8, KU 1972: 55 s. 2). Som har framgått har denna princip kommit till uttryck i lagen på så sätt att statligt stöd förutsätter antingen åtminstone ett vunnet riksdagsmandat eller en minsta röstandel på 2,6 procent.

Denna procentgräns användes sedan i samband med stiftandet av vallagen i fråga om rätten att få kostnadsfria valsedlar i riksdagsval (KU 1972: 49 s. 27). Senare har gränsen för kostnadsfria valsedlar sänkts så att den nu utgör 1 procent röstandel (prop. 1984/85: 119). Därvid torde frågan om en sänkning av gränsen för det statliga stödet till politiska partier inte ha aktualiserats.

För min del anser jag att det inte finns något nödvändigt samband mellan gränsen för statligt stöd till politiska partier och gränsen för den röstandel som berättigar till kostnadsfria valsedlar. Att nu föreslå en sänkning av den förstnämnda gränsen skulle utgöra ett avsteg från den fempartiöverenskommelse som ligger till grund för lagstiftningens utformning. Jag är inte beredd att ta initiativ till något sådant. Jag noterar också i sammanhanget att frågan har väckts direkt i riksdagen av en ledamot i en motion (1986/87:K708) som ännu inte har blivit behandlad av riksdagen.

Kostnaderna för administration av allmänna val täcks i huvudsak via det s. k. valanslaget (H.5) inom justitiedepartementets område samt av kommunerna. Lönekostnader för medverkande personal inom riksskatteverket, länsstyrelserna, de lokala skattemyndigheterna samt vid de svenska utlandsmyndigheterna särredovisas inte utan belastar respektive myndighets anslag.

Av de här presenterade förslagen är det bara förhandsanmälan av partier som beräknas medföra ökade kostnader. Eftersom förslaget förutsätter att alla partier, även nya partibildningar, informeras om anmälningsplikten bör information ges såväl genom TV som i rikstäckande annonsering. Kostnaden härför beräknas uppgå till ca 0,4 milj. kr. per valår, vilket innebär ca 0,13 milj. kr. i genomsnittlig årlig kostnad. Något beslut om valanslag för dessa kostnader bör emellertid inte fattas förrän i samband med att riksdagen tar ställning i frågan. Jag avser därför att senare återkomma i denna del.

11 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i regeringsformen,
2. lag om ändring i riksdagsordningen,
3. lag om ändring i vallagen (1972: 620),
4. lag om ändring i lagen (1972: 704) om kyrkofullmäktigval,
5. lag om ändring i lagen (1987: 000) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland,
6. lag om ändring i folkomröstningslagen (1979: 369),
7. lag om ändring i lagen (1972: 625) om statligt stöd till politiska partier.

12 Specialmotivering

12.1 Förslaget till lag om ändring i regeringsformen

3 kap.

7 §

I enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 4) om att endast partier som i förväg har anmält sitt deltagande i val skall få delta i mandatfördelningen, har i första stycket den nuvarande partidefinitionen ersatts med en föreskrift av sådan innebörd.

4 kap.

3 §

Ändringen har motiverats i avsnitt 2.3.

8 kap.

6 §

Ändringen gör det möjligt att slå samman finans- och skatteutskotten, se avsnitt 2.3. I och för sig möjliggör den också att något annat utskott än skatteutskottet beslutar lag om indirekt skatt tillsammans med finansutskottet, om det andra utskottet är det som handlägger ärenden om den aktuella skatteformen.

15 §

Skälet till denna ändring återfinns i avsnitt 8.

12.2 Förslaget till lag om ändring i riksdagsordningen**1 kap.***Tilläggsbestämmelse 1.7.4*

Bestämmelsen innehåller kommitténs förslag om att en beredningsdelegation skall inrättas till talmanskonferensen.

3 kap.

11 §

Ändringen i andra stycket innebär att riksdagens ledamöter skall ges rätt att motionera med anledning av samtliga skrivelser från regeringen (se avsnitt 7).

Enligt 3 kap. 11 § är följdmotionstiden 15 dagar, räknat från den dag då det ärende som föranlett motionen anmäldes i kammaren. Om en proposition har blivit återkallad, får enligt 3 kap. 19 § tredje stycket motioner väckas med anledning därav inom sju dagar från det att återkallelsen anmäldes i kammaren. Sådan återkallelse sker genom skrivelse och följdmotionstiden på en sådan skrivelse är därför något kortare än på andra skrivelser. En erinran om detta finns sist i andra stycket.

13 §

Ändringen innebär att riksdagens ledamöter ges rätt att motionera med anledning av samtliga redogörelser från riksdagsorgan (se avsnitt 7).

4 kap.

1 §

En rätt för riksdagens ledamöter att motionera med anledning av samtliga skrivelser från regeringen leder till att alla skrivelser skall hänvisas till utskott. Undantag från denna regel görs endast i två fall.

Skrivelser som innebär återkallelse av en proposition leder enligt tilläggsbestämmelse 3.19.1 till att talmannen avskriver det ärende som väckts med anledning av propositionen och underrättar det utskott till

vilket propositionen hänvisats. Något behov av att hänvisa skrivelsen till utskottet föreligger därför inte. Väcks enligt 3 kap. 19 § motioner med anledning av återkallelsen ger dessa upphov till ett nytt ärende, varför de självfallet skall hänvisas för beredning till något utskott.

Enligt 2 kap. 10 § andra stycket regeringsformen kan regeringen genom skrivelse meddela riksdagen att ett förslag om skatt eller statliga avgifter är att vänta. Utskottsberedning av en sådan skrivelse innan förslaget har presenterats i form av en proposition skulle inte fylla någon funktion. Skrivelsen ger visserligen upphov till motionsrätt och eventuella motioner hänvisas till det berörda utskottet, men utskottsbehandlingen av sådana motioner borde normalt böra anstå till dess regeringens proposition och de motioner som den har gett upphov till har hänvisats till utskottet.

Tilläggsbestämmelse 4.2.1

Upphävandet av andra stycket föränleds av kommitténs förslag om tillsättande av utskotten enligt de nya 4 kap. 3 a och 3 b §§.

3 a och b §§

Paragraferna innehåller kommitténs förslag till nya regler om tillsättningen av utskotten.

5 §

Ändringen är redaktionell och har skett med anledning av den nya lydelsen av 8 kap. 6 § RF.

8 §

Det nya tredje stycket innehåller kommitténs förslag om att betänkanden i uppskjutna ärenden i regel skall avges senast i oktober.

Tilläggsbestämmelse 4.8.1

Ändringen är redaktionell. Den är föränledd av ändringarna i 8 kap. 6 § RF.

Tilläggsbestämmelse 4.8.2

Denna nya bestämmelse, som har föreslagits av kommittén, hänger samman med det nya tredje stycket i 4 kap. 8 §.

10 §

I första stycket har tagits in en hänvisning till den regel i 12 § som innebär att en företrädare för en statlig myndighet inte är skyldig att lämna hemliga uppgifter vid ett offentligt utskottssammanträde.

Andra stycket innehåller kommitténs förslag om att utskotten i sina betänkanden skall redovisa skälen till att en begäran om upplysning eller yttrande har avslagits.

11 §

Paragrafen innehåller kommitténs förslag i fråga om utskottssammanträden under den tid då riksmöten inte pågår.

Tilläggsbestämmelse 4.11.3

Ändringen är redaktionell. Den är föranledd av den nya lydelsen av 8 kap. 6 § RF.

12 §

Genom tillägget i första stycket har en möjlighet öppnats för utskotten att anordna offentliga utskottsutfrågningar. Detta har motiverats i avsnitt 6.

För att en myndighetsföreträdare vid en offentlig utfrågning inte skall behöva lämna uppgifter för vilka sekretess normalt gäller hos myndigheten har i det nya andra stycket gjorts ett undantag från huvudregeln om uppgiftsskyldighet i 10 § första stycket. I och för sig omfattas även statsråden och tjänstemännen i regeringskansliet av denna undantagsregel. Att statsråden inte är skyldiga att lämna upplysningar framgår dock redan av 4 kap. 10 § första stycket. Det kan tilläggas att bestämmelsen i 12 kap. 1 § RF om konstitutionsutskottets granskningsrätt endast avser protokoll över regeringsbeslut med tillhörande handlingar och inte gäller muntlig information från statsråden.

Som nämnts i den allmänna motiveringen föreslås att ändringen av denna paragraf skall träda i kraft redan den 1 januari 1988.

Tilläggsbestämmelse 4.12.1

Bestämmelsen är ny. Den har motiverats i avsnitt 6. Också denna bestämmelse föreslås träda i kraft den 1 januari 1988.

7 kap.

Tilläggsbestämmelse 7.2.3

Ändringen är redaktionell.

8 kap.

Tilläggsbestämmelse 8.12.2

Ändringen är redaktionell.

I enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 6) föreslås att offentliga utskottssammanträden skall kunna hållas fr. o. m. den 1 januari 1988. I så fall måste en särskild lag med en sådan ändring i RO beslutas, medan övriga förslag som avser RO får anstå till efter det att det andra beslutet om ändringar i RF har fattats. Det torde ankomma på utskottet att göra den uppdelning som behövs. Det kan påpekas att ändringen i 4 kap. 10 § första stycket hänger samman med förslaget om offentliga utskottssammanträden, medan ändringen i andra stycket ingår bland de förslag som överlämnas till riksdagen utan eget ställningstagande.

12.3 Förslaget till lag om ändring i vallagen (1972: 620)

5 kap.

Ändringarna i kapitlet har motiverats i avsnitt 4. I sak stämmer bestämmelserna nära överens med kommittéförslaget.

1 §

Första meningen i första stycket anger att partier som skall delta i val *skall* anmäla sitt deltagande till den centrala valmyndigheten. Andra stycket erinrar om vad som inträffar om en sådan anmälan inte görs, nämligen att valsedlar som upptar beteckningen för ett parti som inte har anmält sitt deltagande i valet blir ogiltiga.

Andra meningen i första stycket anger att partierna också *kan* anmäla kandidater i valet. En erinran om betydelsen av en sådan anmälan finns i tredje stycket. Där hänvisas till föreskrifterna i 6 kap. 3 § tredje stycket och 14 kap. 5 § om att det första namnet på en valsedel för ett parti som har anmält kandidater skall vara en av de anmälda; i annat fall bortses vid sammanräkningen från alla namn på valsedeln. Den tillgodoräknas då vid röstsammanräkningen endast partiet. Tillsammans bildar dessa regler ett skydd för partibeteckningen.

2 §

Föreskrifterna i paragrafen avser sättet och tiderna för anmälan om deltagande i val.

3 §

Paragrafen innehåller en regel om skyldighet att i en anmälan om valdeltagande uppge partiets beteckning.

4 §

Paragrafen, som motsvarar nuvarande första stycket i paragrafen, reglerar för vilka val en anmälan kommer att gälla. Innehållet motsvarar vad som

nu gäller om verkningarna av ett beslut om registrering av en partibeteckning. Prop. 1987/88: 22

5 §

Paragrafen motsvarar den nu gällande 7 §.

6 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 8 §.

7 §

Första stycket svarar mot nuvarande 3 § första stycket 4 och 5. En övergångsbestämmelse i anslutning till första stycket återfinns efter ikraftträdandebestämmelsen.

Andra stycket motsvarar 4 § andra stycket i gällande lydelse av lagen.

8 §

Paragrafen motsvarar nuvarande 5 §.

9 §

Ändringarna är redaktionella.

6 kap.

3 §

Ändringen beror på att den tidigare ordningen med registrering av partibeteckningar har upphävts.

5 §

I första och andra styckena har en justering gjorts med anledning av de nya reglerna om anmälan om valdeltagande i 5 kap.

7 a §

Paragrafen, som är ny, har behandlats i avsnitt 5.

9 §

Den ändring som föreslås är motiverad av förslaget om förhandsanmälan av partier som önskar delta i val.

7 kap.

2 §

I andra stycket har införts den nya bestämmelsen att fristen för att skicka ut röstkort vid extra val till riksdagen skall vara 16 dagar före valdagen (se avsnitt 3).

En förutsättning för att omval skall ske är att det har förekommit något som kan antas ha inverkat på valutgången. Det är således i omvalsfallen regelmässigt önskvärt med en viss snabbhet i förfarandet, så att man så snart som möjligt kan få ett slutgiltigt avgörande. Bestämmelsen skall därför också tillämpas vid omval av landstingsledamöter och kommunfullmäktige.

9 kap.

6 §

Ändringen föranleds av förslaget om förhandsanmälan av partier som önskar delta i val.

10 kap.

1, 7 och 13 §§

Ändringarna har behandlats i avsnitt 3 och innebär förkortade tidsfrister för förtidsröstning vid extra val och vid omval.

11 kap.

6 a §

Ändringarna i andra stycket av tiderna för anordnande av valsedelsförsändelser vid andra val än de ordinarie valen är en följd av att tiderna för förtidsröstningen vid sådana val har ändrats (jfr 10 kap. 1, 7 och 13 §§).

14 kap.

4 §

Genom ändringen i första stycket 1, som har behandlats i avsnitt 5, ersätts den nuvarande regeln att en valsedel som upptar mer än en partibeteckning skall ogiltigförklaras med en föreskrift om att valsedeln är ogiltig, om det inte klart framgår av den vilket parti den avser.

I punkt 2 i första stycket föreskrivs om ogiltighet av en valsedel som upptar beteckningen för ett parti som inte har anmält sitt deltagande i valet (jfr 5 kap. 1 §).

5 §

Ändringen i första stycket 3 är redaktionell.

14 kap.

9 och 15 b §§

Tillägget i fjärde styckena i de båda paragraferna, har behandlats i avsnitt 5.

Övergångsbestämmelserna

Bestämmelsen i punkt 2 har berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 4) och under 5 kap. 7 § första stycket. Punkt 3 innehåller en motsvarande övergångsbestämmelse i anslutning till 6 kap. 3 §.

12.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972: 704) om kyrkofullmäktigval**8 a §**

Paragrafen är ny. Den innebär att ordningen med förhandsanmälan av partier som önskar delta i val skall tillämpas också vid kyrkofullmäktigval (se avsnitt 4). Regeringen har möjlighet att föreskriva att anmälan skall göras till en annan myndighet än den centrala valmyndigheten. Av praktiska skäl kan nämligen länsstyrelserna vara lämpligare som mottagare av anmälningarna. Det blir i så fall dessa som skall kungöra anmälningarna enligt andra stycket.

13 a §

Denna nya paragraf motsvarar den nya bestämmelsen i 6 kap. 7 a § vallagen.

15, 30 och 37 §§

Ändringarna, som innebär förkortade tidsfrister vid omval, motsvarar de ändringar som har gjorts i 7 kap. 2 §, 10 kap. 1 § och 11 kap. 6 a § vallagen.

28 §

Ändringen svarar mot ändringarna i 6 kap. 5 § vallagen.

12.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1987: 000) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland**2 §**

Ändringen i fjärde stycket motsvarar ändringen i 10 kap. 7 § vallagen.

12.6 Förslaget till lag om ändring i folkomröstningslagen (1979: 369)

Prop. 1987/88: 22

6 §

Eftersom en ändrad tidsfrist för utsändning av röstkort bör gälla också vid folkomröstningar som äger rum i samband med extra val har en ändring gjorts i första stycket som motsvarar den i 7 kap. 2 § vallagen.

De nya tidsfristerna vid förtidsröstning blir tillämpliga i samband med sådana folkomröstningar genom hänvisningarna i 10 § till bestämmelserna om extra val i 8–12 kap. vallagen.

12.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972: 625) om statligt stöd till politiska partier

Såsom aviserats i avsnitt 9 har 1 § ändrats med anledning av de nya reglerna om förhandsanmälan av partier som skall delta i val. För att markera att endast partier som har anmält sitt deltagande i ett riksdagsval har rätt till statligt stöd enligt lagen har ett tillägg gjorts till paragrafen, som justerats också redaktionellt.

Den nya regleringen i vallagen och denna lag får en viss effekt i fråga om stödet när valsamverkan har skett mellan två eller flera partier som deltar i valet under ett av partiernas beteckning. Om en person har valts in i riksdagen därför att han har varit upptagen på detta partis valsedlar och han sedan uppträder i riksdagen som företrädare för ett annat av de samverkande partierna, blir han inte berättigad till grundstöd enligt 7 § i lagen (förutsatt givetvis att inte också hans "rätta" parti har anmält sitt deltagande i valet). Nuvarande bestämmelser har däremot ansetts medföra en sådan rätt (partibidragsnämndens beslut 1987-09-03).

13 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i regeringsformen,
2. lag om ändring i riksdagsordningen,
3. lag om ändring i vallagen (1972: 620),
4. lag om ändring i lagen (1972: 704) om kyrkofullmäktigval,
5. lag om ändring i lagen (1987: 000) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland,
6. lag om ändring i folkomröstningslagen (1979: 369),
7. lag om ändring i lagen (1972: 625) om statligt stöd till politiska partier.

14 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Folkstyrelsekommitténs sammanfattning

Analys av folkstyrelsens villkor

Förutsättningarna för folkstyrelsen har i flera avseenden förändrats radikalt under de senaste decennierna. Den offentliga verksamhetens tillväxt under 1960- och 1970-talen saknar motstycke i modern tid. Speciellt stark har tillväxten varit i kommunerna. Även om tillväxttakten blir lägre i framtiden skapar den utveckling som redan skett stora och betydande styrbarhetsproblem, som ställer nya krav på folkstyrelsen och de folkvalda politikerna.

Den kommunala självstyrelsen har förändrats. Mest genomgripande har förändringarna varit i primärkommunerna. En omfattande förvaltningsapparat har vuxit fram och ersatt den tidigare lekmannaförvaltningen. Den kommunala verksamheten bär på ett annat sätt än tidigare upp politisk aktivitet. Den politisering av den kommunala verksamheten som inträffat kommer att bestå.

En för folkstyrelsen väsentlig konsekvens av den kommunala utvecklingen är att riksdagsledamöterna i allt mindre utsträckning har kvar uppdrag som förtroendevalda i landstings- och primärkommuner. Det är viktigt att den förståelse för och aktuella kunskap om den kommunala verksamheten som uppdragsföreningen gav, kan uppnås genom andra kontaktformer. Riksdagsledamöterna behöver mer tid att informera sig om den kommunala verksamheten i valkretsarna och att fungera som kontaktlänkar mellan den lokala verksamheten och rikspolitiken.

Även om en rad nya organ och kanaler för information och påverkan tillkommit, spelar de politiska partierna fortfarande en ledande roll i den politiska opinionsbildningen. Alltjämt gäller grundlagberedningens förklaring att partierna är ett bärande element i vår demokrati. Det är dock av stor betydelse att partierna bevarar sin folkrörelsekaraktär och samlar många medborgare till politisk aktivitet inte enbart vid valen utan även mellan dessa.

Organisationerna fördjupar demokratin genom att verka som opinionsbildare vid sidan av partierna. De öppnar möjligheter för ett stort antal människor att mellan valen påverka samhällsutvecklingen och vidgar därmed den representativa demokratin. Samtidigt som organisationerna har en stor betydelse för den fria opinionsbildningen kan det ligga en fara i ett stort inflytande för organisationerna över den offentliga beslutsprocessen.

Liksom tidigare författningsutredningen och grundlagberedningen menar kommittén att staten bör iakttäta stor varsamhet när det gäller lagstiftning om partiers och organisationers verksamhet. Detta av hänsyn till den åsiktsbildningens frihet som är en av demokratins grundläggande principer.

Massmediestrukturen befinner sig i stark förändring. Den svenska dagspressen hävdar sig vid en internationell jämförelse väl ur kvalitetssynpunkt. Även dess spridning är mycket god. Den politiska pressen står fortsatt stark. Flera studier visar dock att den partimässiga eller ideologis-

ka anknytningen i nyhets-, debatt- och kulturmaterialen är mindre stark än tidigare.

TV har blivit ett alltmer dominerande medium för nyhetsrapportering på riksplenet. Radion har vid sidan av pressen kommit att spela en allt större roll som nyhetsrapportör på det regionala och lokala planet. Det finns all anledning anta att närradion i långt större utsträckning än hittills kommer att utnyttjas i det lokala politiska arbetet och som lokalt opinionsbildningsorgan. På sikt kan även nya medier, som lokal kabel-TV, komma att ytterligare öka möjligheterna att bedriva lokalt politiskt informations- och kampanjarbete.

Det har blivit svårare för partierna och riksdagen att i konkurrens med etermedierna verka som aktuella politiska forum.

Mandatperiodens längd och den gemensamma valdagen

En grundläggande princip för demokratiska val är att väljarna skall rösta i enlighet med ett rationellt grundat beslut i de frågor som valen gäller. Kommittén konstaterar efter en genomgång av den kommunalforskning som bedrivits att förutsättningarna för rationella partival i kommunfullmäktigvalen starkt förbättrats under senare år. Detta innebär också att ansvar utkrävs av de kommunalt förtroendevalda på grundval av deras program och handlingar. Därmed ökar medborgarinflytandet över de kommunala besluten.

Utvecklingen av den kommunala demokratin är i första hand resultatet av kommunreformen och den ökade betydelse som kommunerna fått genom olika statliga åtgärder. Den gemensamma valdagen har utan tvivel spelat en roll när det gäller det höga valdeltagandet. I övrigt är det svårt att dra några säkra slutsatser om den gemensamma valdagens betydelse för den kommunala demokratin. Det kan dock uppenbarligen inte hävdas att den gemensamma valdagen skulle ha inneburit ett hinder mot en utveckling av den kommunala demokratin.

Förkortningen av valperioden från fyra till tre år tillkom vid uppgörelsen 1967 för att inte alltför lång tid skulle förflyta mellan de allmänna valen. Enligt kommittén har denna förkortning visat sig vara olycklig. Den har försvagat de politiska organens handlingskraft på alla nivåer.

Två huvudalternativ till förändring har diskuterats inom kommittén. Båda innebär en förlängning av mandatperioden till fyra år.

Det ena huvudalternativet går ut på att riksdagsvalen och de kommunala valen skulle äga rum vid skilda tidpunkter med två års mellanrum. Kommittén anser att den kommunala demokratin snarare skulle förlora än vinna på en övergång till denna ordning. De rikspolitiska frågorna skulle alltjämt spela en betydande roll i de kommunala valrörelserna. Därav följer att många, kanske fler än f. n., kommer att ta ställning i de kommunala valen på rikspolitiska grunder. Vidare skulle resultaten av fristående kommunalval tolkas som opinionsmätningar i regeringsfrågan. En annan, ur kommunaldemokratisk synpunkt negativ effekt är att valdeltagandet med största sannolikhet skulle sjunka.

Det andra huvudalternativet innebär en förlängning av mandatperioden

med ett år med bevarad gemensam valdag. Därmed bibehålls det höga valdeltagandet. Den utveckling mot en vitalare kommunal demokrati som inletts kommer att fortsätta. Det starka sambandet mellan rikspolitik och kommunalpolitik motiverar också att partierna lägger fram sina program på de olika nivåerna för väljarnas samtidiga bedömning.

Huvudinvändningen mot detta alternativ är att den stimulans av det politiska intresset som ett allmänt val innebär endast kommer att inträffa vart fjärde år. Kommittén anser att man genom olika åtgärder bör eftersträva en ökning av medborgarnas intresse mellan valen för främst partiernas verksamhet. På det rikspolitiska planet är den viktigaste åtgärden att återge riksdagen dess ställning som nationellt politiskt forum.

Kommittén förordar således att mandatperioderna till riksdag, landsting, kommunfullmäktige och kyrkofullmäktige förlängs till fyra år. Den gemensamma valdagen bevaras. Anders Björck, Bertil Fiskesjö och Björn Molin har reserverat sig till förmån för fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar. Nils Berndtson anser att nuvarande ordning med treåriga mandatperioder och gemensamma valdagar bör bibehållas.

Valsättet

Vårt nuvarande valsystem är i allt väsentligt utformat efter de principer som grundlagberedningen 1967 presenterade i sitt förslag till partiell författningsreform. Grundlagberedningens ledamöter hade enats om fem riktpunkter för konstruktionen av det nya valsystemet. Kommittén ställer sig helt bakom dessa riktpunkter. Det innebär att vårt valsystem bör vara så utformat

1. att man med undantag för effekterna av småpartispärren (punkt 5) får en fördelning av riksdagsmandaten mellan partierna som är rättvisande med hänsyn till valresultatet i hela landet (riksproportionalitet),
2. att riksproportionaliteten inte kan rubbas genom konstlade partibildningar eller andra valtaktiska manövrer,
3. att riksproportionaliteten inte kan rubbas genom ändringar i valkretsindelningen,
4. att systemet leder till en tillfredsställande regional representation som är så stabil som möjligt med hänsyn till kravet på riksproportionalitet,
5. att det försvårar för mycket små partier att vinna representation i riksdagen.

Det riksproportionella valsättet har ett stort demokratiskt egenvärde. För demokratins funktionsduglighet är det emellertid väsentligt att valsättet inte leder till en långtgående partisplittring i riksdagen. Partier som inte har stöd hos minst 4 % av hela väljarkåren bör därför inte kunna erhålla representation i riksdagen om det inte är fråga om ett parti som i en viss valkrets erhållit minst 12 % av rösterna.

Vid 1985 års riksdagsval visade det sig att en valteknisk samverkan mellan två partier kunde leda både till att en partiorganisation fick representation i riksdagen utan att ha stöd av minst 4 % av väljarna och att proportionaliteten mellan de partiorganisationer som åtnjutit ett större väljarstöd kunde rubbas. Det har emellertid inte visat sig möjligt att genom

lagstiftning förhindra detta utan att ingående reglera partiernas interna förhållanden. En sådan reglering skulle för att vara effektiv leda till att andra demokratiska värden sattes åsido och kommittén kan därför inte förorda en sådan. Det är därför desto viktigare att partierna i enlighet med de nyss angivna riktningarna handlar på ett sådant sätt att fyraprocentsspärren upprätthålls och att proportionaliteten över denna inte rubbas. Partierna måste i sitt uppträdande inför valen slå vakt om de grundläggande förutsättningar på vilka vårt valsysteem vilar.

Nils Berndtson har reserverat sig mot kommitténs ställningstagande att behålla de nuvarande spärreglerna.

Bertil Fiskesjö har i reservation förklarat att kommittén, eftersom den inte föreslagit någon lagändring, bort avstå från att göra uttalanden som kan ge intryck av att rättsläget förändrats.

Extra val

För att ett extra val skall ha den avsedda funktionen att snabbt lösa en parlamentarisk krissituation är det nödvändigt att förkorta tiden mellan beslutet om extravalet och själva valet. Kommittén föreslår att det skall bli möjligt att anordna ett extra val 35 dagar efter beslutet. Detta förutsätter förkortade tidsfrister för partiernas nomineringar och för förtidsröstning jämfört med vad som nu gäller vid extra val.

I övrigt föreslår kommittén inte några förändringar i reglerna för extra val. Bertil Fiskesjö förespråkar i en reservation att rätten att besluta om extra val och riksdagsupplösning – om institutet över huvud taget skall finnas kvar – skall ligga hos riksdagen och inte som nu hos regeringen.

Personvalsmomentet

Kommittén har försökt att finna en väg som inom de ramar som valsysteemet anger underlättar för väljaren att påverka personsammansättningen i de beslutande församlingarna. Den metod kommittén stannat för innebär att väljaren genom en siffermarkering i en särskild ruta på valsedeln får ange om någon annan kandidat än listans första namn skall placeras överst på valsedeln. Väljaren får markera vilken kandidat som helst på valsedeln utan hänsyn till vilka kandidater partiet anmält till skydd för sin partibeteckning. Denna möjlighet skall finnas i alla de allmänna valen, dvs. riksdagsval, landstingsval, kommunfullmäktigval och kyrkofullmäktigval.

Rätten att stryka, lägga till namn eller ändra ordningen mellan kandidaterna finns kvar i samma utsträckning som i dag. Dock måste valsedeln efter en sådan förändring toppas av ett anmält namn på samma sätt som gäller i dag.

Reservation har lämnats av Nils Berndtson, som förordar att någon ändring av valsättet i detta avseende inte skall ske. Anders Björck har avgett särskilt yttrande.

Övriga valfrågor

För att väljarna skall ha möjlighet att träffa ett rationellt partival måste de veta vilka partier som ställer upp i valet. Kommittén föreslår därför att de partier som önskar delta i någon form av allmänna val skall anmäla sitt deltagande senast en månad före valet. Partier som inte anmält sig får inte delta i mandatfördelningen. Det föreslagna systemet med förhandsanmälan ersätter den nuvarande ordningen med registrering av partibeteckningar. Nils Berndtson, Anders Björck och Bertil Fiskesjö har i denna del avgett särskilda yttranden.

Personer som utan att i förväg ha tillfrågats har satts upp på en valsedel föreslås kunna anmäla till länsstyrelsen att de inte önskar kandidera på den valsedeln.

Den nuvarande regeln att valsedlar som upptar mer än en partibeteckning skall ogiltigförklaras föreslås ersatt med en föreskrift om att valsedeln är ogiltig om det inte klart framgår av den vilket parti den avser.

Reglerna om utläggning av partimarkerade valsedlar i vallokalerna föreslås ändrade så att sådana valsedlar skall läggas ut för de partier som anmält sitt deltagande i valet och som vid något av de två senaste riksdagsvalen erhållit minst en procent av rösterna i hela riket. Enligt nuvarande regler sker sådan utläggning för samtliga partier som vid det senaste riksdagsvalet uppnådde detta röstetal.

Dessutom föreslås en förändring av reglerna om fördelningen av utjämningsmandat vid riksdags- och landstingsvalen. Förändringen innebär att de valkretsar där ett parti inte fått något fast mandat inte längre systematiskt missgynnas vid fördelningen av de utjämningsmandat partiet erhållit.

Kommittén har även övervägt valkretsindelningen vid riksdagsvalen men funnit att förutsättningar inte föreligger för vare sig en allmän valkretsreform eller en uppdelning av de största valkretsarna.

Kommittén diskuterar också väljarnas möjligheter till förtidsröstning, dvs. poströstningen, röstningen hos utlandsmyndigheter och på fartyg samt den brevröstning som vid valen 1982 och 1985 kunnat ske från Förbundsrepubliken Tyskland. Några andra förslag till förändrad lagstiftning än de som föranleds av det snabbare förfarandet vid extra val läggs dock inte fram.

De kyrkliga valen

Kommittén föreslår att kyrkofullmäktigvalen skall förrättas året före övriga allmänna val. Därmed hoppas kommittén att de kyrkokommunala frågorna kommer att uppmärksammas mer och att valdeltagandet i kyrkofullmäktigvalen kommer att öka. Den nya förläggningen av kyrkofullmäktigvalen ger också möjlighet att låta länsstyrelserna medverka i valsedelsproduktionen på samma sätt som vid de övriga allmänna valen.

Reservation har lämnats av Bertil Fiskesjö och Björn Molin som förordar att kyrkofullmäktigvalen vid skilda valdagar för riksdags- och kommunalvalen skall förrättas tillsammans med kommunfullmäktigvalen. Nils Berndtson har avgett särskilt yttrande.

Riksdagens ställning som centralt, politiskt debattforum har försvagats under senare tid. Det torde framför allt sammanhånga med konkurrensen från massmedierna. För att hävda sin ställning måste riksdagen ändra sina arbetsformer på flera sätt. Viktiga och intressanta debattärenden måste spridas ut bättre över året. Aktualiteten i riksdagsdebatterna måste förbättras. Själva formerna för debatterna måste förändras med sikte på förkortning av inläggen och ökad livaktighet.

Den försöksverksamhet med nya arbetsformer som kommittén tog initiativ till våren 1985 hade ökad aktualitet och livaktighet som huvudsyfte. Några nya förslag lägger inte kommittén fram. Den understryker att det inte enbart är genom lagstiftningsåtgärder och rekommendationer förändringar åstadkoms på detta område. Det beror mer på de inblandade personernas inställning. Det återstår för riksdagsledamöter och statsråd att genom sitt handlande verka för att riksdagen återfår sin ställning i den politiska debatten. Nils Berndtson har avgett ett särskilt yttrande i denna fråga.

Den ojämna *årsrytmen* är ett av de allvarligaste problemen när det gäller riksdagens arbetsförhållanden. Den inverkar negativt på riksdagsledamöternas möjligheter till regelbundna kontakter på hemorten med väljare, kommunala organ, den egna partiorganisationen m. m. Det är också svårt för ledamöterna att kunna tränga in ordentligt i de ärenden som behandlas under de mest arbetstyngda perioderna. Inte bara ledamöterna utan även riksdagens tjänstemän och de journalister som bevakar riksdagsarbetet drabbas av svårigheter på grund av den ojämna arbetsrytmen.

Skall riksdagens årsrytm ändras måste det enligt kommitténs mening ske genom organisatoriska reformer. Dessa organisationsförändringar måste kombineras med en fastare planering av riksdagsarbetet.

Kommittén har funnit vissa brister och problem i *budgetprocessen* i riksdagen. Den starkt splittrade behandlingen av budgetförslaget i kammaren och en ibland onödig uppdelning av huvudtitlarna på olika utskott försämrar överblicken. Den stora anhopningen av ärenden i kammaren mot slutet av våren hänger i hög grad samman med en felaktig rytm i budgetarbetet. Riksdagsbehandlingen av budgeten kännetecknas också av en viss ytlighet och kortsiktighet.

Kommittén föreslår en ökad samordning av budgetarbetet i riksdagen genom att riksdagen i samband med behandlingen av finansplanen fattar riktlinjebeslut om de ekonomiska ramarna för olika områden. Det skall vara möjligt för riksdagen att i efterhand vidta åtgärder som återställer balansen om den rubbats genom ramöverskridanden. För att genomföra denna ordning krävs en sammanläggning av riksdagens finans- och skatteutskott. Nils Berndtson har avgett särskilt yttrande i denna fråga.

Vidare föreslår kommittén att behandlingen av budgetpropositionen och senare framlagda anslagspropositioner (utom kompletteringspropositionen) tidigareläggs så att den i huvudsak är avslutad den 30 april. Denna ordning förutsätter att anslagspropositioner läggs fram senast den 25 februari i stället för som nu den 10 mars. Tidsförkortningen underlättas om

MBL-förhandlingarna rörande propositioner och andra regeringsärenden avskaffas. Vidare förutsätter den nya ordningen en jämnare fördelning av budgetärendena mellan utskotten.

Kommittén föreslår också att en fördjupad budgetprövning sker i riksdagen vart tredje år.

Bertil Fiskesjö föreslår i en reservation en omläggning av budgetåret så att det sammanfaller med kalenderåret.

Enligt kommittén är det angeläget att även *riksdagsarbetet på hösten* utjämnas. För att åstadkomma att utskotten i större utsträckning än f. n. sammanträder under sommaruppehållet och tidigt under hösten föreslås att betänkanden i ärenden som uppskjutits från ett riksmöte till nästa inom samma valperiod skall avges av utskotten före den 1 november (med möjlighet till undantag).

Kommittén har också haft att behandla vissa ytterligare arbetsformsfrågor i riksdagen.

Kommittén föreslår *en utökad motionsrätt* för riksdagens ledamöter. Enligt förslaget skall *följdmotioner* få väckas inte bara med anledning av propositioner och förslag utan också med anledning av samtliga skrivelser från regeringen och redogörelser från olika riksdagsorgan.

Beträffande *utskottens sammansättning* föreslås att det totala antalet ordinarie utskottsplatser fördelas proportionellt mellan de partier som passerat fyraprocentsspärren. På så sätt garanteras att alla dessa partier får delta i utskottsarbetet. Mot detta förslag reserverar sig Anders Björck, Bertil Fiskesjö och Björn Molin.

En utskottsminoritet kan begära att upplysningar eller yttranden inhämtas från statliga myndigheter. Denna begäran skall verkställas om inte utskottsmajoriteten finner att utredningen skulle leda till ett sådant dröjsmål med ärendets behandling att avsevärt men uppstår. Det är enligt kommitténs uppfattning rimligt att lagfästa kravet på att utskottsmajoriteten i betänkandet anger skälen för att avvisa ett minoritetsönskemål.

Enligt kommitténs uppfattning vore det värdefullt om det öppnades möjlighet till *offentlighet vid de utskottsutfrågningar* då upplysningar inhämtas som ett led i ärendeberedningen. Det skulle öka medborgarnas insyn i den politiska beslutsprocessen och berika den allmänna debatten. Den slutna formen av utfrågning bör dock alltjämt användas då uppgifter av förtrolig karaktär lämnas. Bl. a. skall en myndighetsföreträdare inte vid en öppen utfrågning behöva lämna en uppgift för vilken sekretess gäller hos myndigheten. Uppgiften får i stället lämnas vid en sluten utfrågning eller skriftligt. Kommittén förordar att vanliga beslutsregler skall tillämpas vid beslut om offentlighet i samband med en utfrågning, dvs. en majoritet bland de röstande med utslagsröst för ordföranden vid lika röstetal.

Beträffande *tidsfristen vid grundlagsändring* gäller f. n. att minst tio månader skall förflyta mellan den tidpunkt då ett grundlagsärende anmäls i riksdagens kammare och valet. Kommittén föreslår med hänvisning till arbetssituationen i regeringen och regeringskansliet på hösten att denna tidsfrist förkortas till nio månader.

Övriga frågor

Kommittén har även behandlat formerna för *regeringsbildningen*. Någon förändring av grundlagsbestämmelserna i ämnet föreslås inte. Däremot gör kommittén vissa uttalanden om den politiska innebörden av att ett parti avstår från att rösta vid riksdagens omröstning om den statsminister talmannen föreslagit. Partierna måste ha möjlighet att anpassa sitt handlande till det rådande parlamentariska läget. Genom att avge röstförklaring kan partierna vid varje enskild omröstning förklara vad de avsett att uttrycka med sitt ställningstagande. Nils Berndtson har i reservation anført att omröstningen inte bara bör avse statsministerns person och regeringens partimässiga sammansättning utan också dess program i stort.

Någon reglering av *regeringens beslutsformer* är enligt kommittén varken nödvändig eller lämplig. Anders Björck, Bertil Fiskesjö och Björn Molin har reserverat sig i denna fråga och anser att omröstningsregler bör införas.

Kommittén föreslår inga förändringar av *folkomröstningsinstitutet*. Anders Björck och Björn Molin förordar i en reservation ökade möjligheter för en minoritet i riksdagen att påkalla en rådgivande folkomröstning. Bertil Fiskesjö förespråkar i en reservation en översyn av reglerna för folkomröstningar, bl. a. i syfte att öka användningen av sådana.

Kommittén anser inte att en *författningsdomstol* bör införas i vårt land. Anders Björck reserverar sig mot detta beslut.

Folkstyrelsekommitténs lagförslag

1 Förslag till

Lag om ändring i regeringsformen

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 3 och 7 §§, 4 kap. 3 § samt 8 kap. 6 och 15 §§ regeringsformen¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

3 §

Ordinarie val till riksdagen förrättas vart tredje år.

Ordinarie val till riksdagen förrättas vart fjärde år.

7 §

Mandaten fördelas mellan partier. Med parti avses varje sammanslutning eller grupp av väljare, som uppträder i val under särskild beteckning.

Endast parti som har fått minst fyra procent av rösterna i hela riket är berättigat att delta i fördelningen av mandaten. Parti som har fått färre röster deltar dock i fördelningen av de fasta valkretsmandaten i valkrets, där partiet har fått minst tolv procent av rösterna.

Mandaten fördelas mellan de partier som inom den tid och på det sätt som anges i lag anmält sitt deltagande i valet.

Endast partier som har fått minst fyra procent av rösterna i hela riket är berättigade att delta i fördelningen av mandaten. Partier som har fått färre röster deltar dock i fördelningen av de fasta valkretsmandaten i de valkretsar, där partiet har fått minst tolv procent av rösterna.

4 kap.

3 §

Regeringen och varje riksdagsledamot får i enlighet med vad som närmare anges i riksdagsordningen väcka förslag i fråga om allt som kan komma under riksdagens prövning, om ej annat är bestämt i denna regeringsform.

Riksdagen väljer inom sig utskott, däribland ett konstitutionsutskott, ett finansutskott och ett skatteutskott, enligt bestämmelser i riksdagsordningen. Ärende som väckes av regeringen eller riksdagsledamot beredes före avgörandet av utskott, om ej annat är bestämt i denna regeringsform.

Riksdagen väljer inom sig utskott, däribland ett konstitutionsutskott och ett finansutskott, enligt bestämmelser i riksdagsordningen. Ärende som väckes av regeringen eller riksdagsledamot beredes före avgörandet av utskott, om ej annat är bestämt i denna regeringsform.

8 kap.

6 §

Under tid då riksmöte ej pågår

Under tid då riksmöte ej pågår

¹ Regeringsformen omtryckt 1985: 866.

kan finans- och skatteutskotten, efter bemyndigande i lag om annan skatt än skatt på inkomst, förmögenhet, arv eller gåva, på förslag av regeringen bestämma om skattesatsen eller besluta att skatt som avses i lagen skall börja eller upphöra att utgå. Bemyndigande kan innefatta rätt att göra skillnad mellan olika slag av verksamhet och olika delar av riket. *Finans- och skatteutskotten utövar sin beslutanderätt vid gemensamt sammanträde.* Beslut fattas på riksdagens vägnar genom lag.

Lag som finans- och skatteutskotten har beslutat med stöd av första stycket skall av regeringen underställas riksdagen inom en månad från början av närmast följande riksmöte. Riksdagen prövar lagen inom en månad härefter.

kan finansutskottet, efter bemyndigande i lag om annan skatt än skatt på inkomst, förmögenhet, arv eller gåva, på förslag av regeringen bestämma om skattesatsen eller besluta att skatt som avses i lagen skall börja eller upphöra att utgå. Bemyndigande kan innefatta rätt att göra skillnad mellan olika slag av verksamhet och olika delar av riket. Beslut fattas på riksdagens vägnar genom lag.

Lag som finansutskottet har beslutat med stöd av första stycket skall av regeringen underställas riksdagen inom en månad från början av närmast följande riksmöte. Riksdagen prövar lagen inom en månad härefter.

15 §

Grundlag stiftas genom två likalydande beslut. Det andra beslutet får ej fattas, förrän det efter det första beslutet har hållits val till riksdagen i hela riket och den nyvalda riksdagen har samlats. Vidare skall minst *tio* månader förflyta mellan den tidpunkt då ärendet första gången anmäldes i riksdagens kammare och valet, såvida icke konstitutionsutskottet genom beslut, som fattas senast vid ärendets beredning och varom minst fem sjättedelar av ledamöterna för- enar sig, medgiver undantag härifrån.

Riksdagen får icke såsom vilande antaga ett förslag om stiftande av grundlag, som är oförenligt med annat vilande grundlagsförslag, utan att samtidigt förkasta det först antagna förslaget.

Folkomröstning om vilande grundlagsförslag skall anordnas, om yrkande därom framställs av minst en tiondel av riksdagens ledamöter och minst en tredjedel av ledamöterna röstar för bifall till yrkandet. Sådant yrkande skall framställas inom femton dagar från det att riksdagen antog grundlagsförslaget som vilande. Yrkandet skall ej beredas i utskott.

Folkomröstningen skall hållas samtidigt med det val till riksdagen som avses i första stycket. Vid omröstningen får de som har rösträtt vid valet förklara huruvida de godtar det vilande grundlagsförslaget eller ej. Förslaget är förkastat, om de flesta av dem som deltagit i omröstningen röstar mot förslaget och de till antalet är fler än hälften av dem som har avgivit

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

2 Förslag till

Lag om ändring i riksdagsordningen

Härigenom föreskrivs i fråga om riksdagsordningen¹

dels att tilläggsbestämmelserna 3.11.2, 3.13.1 och 4.6.3 skall upphöra att gälla,

dels att 3 kap. 2 och 11–13 §§ samt 4 kap. 1, 2, 5, 8 och 10–12 §§ skall ha följande lydelse,

dels att tilläggsbestämmelserna 3.11.3, 4.2.1, 4.6.2, 4.8.1, 4.11.1, 4.11.3, 7.2.3 och 8.12.2 skall ha följande lydelse,

dels att i riksdagsordningen skall införas två nya paragrafer, 4 kap. 3 a och 3 b §§, av följande lydelse,

dels att i riksdagsordningen skall införas tre nya tilläggsbestämmelser, 1.7.4, 4.8.2 och 4.12.1, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1.7.4

Ärenden i talmanskonferensen bereds av en delegation bestående av talmannen och de av partigrupperna utsedda ledamöterna i talmanskonferensen.

3 kap.

2 §

Budgetåret börjar den 1 juli. Regeringen skall senast den 10 januari eller, om hinder möter till följd av nyligen inträffat regeringsskifte, snarast möjligt därefter avlämna proposition med förslag till statsbudget (budgetproposition) för det närmast följande budgetåret. Propositionen skall innehålla finansplan och nationalbudget. Regeringen skall avgiva särskilt förslag till slutlig reglering av statsbudgeten (kompletteringsproposition). Sådant förslag skall om hinder ej möter avlämnas före utgången av april månad.

Annan proposition angående anslag för det närmast följande budgetåret skall avlämnas senast den 10 mars, såvida regeringen icke finner att propositionens behandling kan uppskjutas till följande riksmöte.

Annan proposition angående anslag för det närmast följande budgetåret skall avlämnas senast den 25 februari, såvida regeringen icke finner att propositionens behandling kan uppskjutas till följande riksmöte.

Proposition med förslag om nytt eller väsentligen höjt anslag eller om sådana riktlinjer för viss statsverksamhet som avses i 9 kap. 7 § regerings-

¹ Riksdagsordningen omtryckt 1985:1068.

formen bör innehålla uppskattning av framtida kostnader för det ändamål som förslaget avser. Om förslag till anslag grundar sig på plan för längre tid än den för vilken anslaget har beräknats i propositionen, bör planen redovisas.

11 §²

Utöver vad som följer av 10 § får motion med anledning av proposition avlämnas inom femton dagar från den dag då propositionen anmäldes i kammaren. I ärende som måste avgöras skyndsamt kan riksdagen, om den finner synnerliga skäl föreligga, på förslag av regeringen besluta om kortare motions-tid. Riksdagen kan besluta att med högst tio dagar förlänga tiden för avlämnande av motion med anledning av proposition i vilken redovisas plan som avses i 2 § tredje stycket.

Motion får i de fall som riksdagen föreskriver väckas med anledning av skrivelse från regeringen med redogörelse för viss verksamhet. Därvid äger bestämmelserna i första stycket motsvarande tillämpning.

Vid beräkning av motionstid enligt denna paragraf kan bortses från dag som infaller under uppehåll i riksdagsarbetet en vecka eller längre tid under riksmöte.

3.11.3

Talmanskonferensen fastställer vilka dagar som med tillämpning av 11 § tredje stycket ej skall inräknas i motionstid enligt paragrafen.

Talmanskonferensen fastställer vilka dagar som med tillämpning av 11 § andra stycket ej skall inräknas i motionstid enligt paragrafen.

12 §³

Har proposition uppskjutits från ett riksmöte till annat, får motion med anledning av propositionen väckas

1. vid första riksmötet i valperiod inom sju dagar från dess början,
2. om propositionen har väckts så sent under riksmöte att den i 11 § föreskrivna motionstiden icke har

Har proposition *eller skrivelse* uppskjutits från ett riksmöte till annat, får motion med anledning av propositionen *eller skrivelsen* väckas

1. vid första riksmötet i valperiod inom sju dagar från dess början,
2. om propositionen *eller skrivelsen* har väckts så sent under riksmöte att den i 11 § föreskrivna mo-

² Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

³ Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

löpt ut när riksmötet upphör, senast på andra dagen av nästa lagtima riksmöte eller, om riksdagen dessförinnan beslutar att behandla propositionen vid urtima riksmöte, inom sju dagar från beslutet.

tionstiden icke har löpt ut när riksmötet upphör, senast på andra dagen av nästa lagtima riksmöte eller, om riksdagen dessförinnan beslutar att behandla propositionen vid urtima riksmöte, inom sju dagar från beslutet.

Vid tillämpningen av första stycket skall med proposition jämsställas skrivelse som avses i 11 § andra stycket.

13 §

Bestämmelserna i 11 och 12 §§ äger motsvarande tillämpning på motion med anledning av förslag av sådant riksdagens organ som avses i 8 §. Riksdagen kan föreskriva att motion får väckas också med anledning av redogörelse till riksdagen från sådant organ.

Bestämmelserna i 11 och 12 §§ tillämpas också på motioner med anledning av förslag och redogörelser från sådana riksdagens organ som avses i 8 §.

4 kap.

1 §

Proposition, motion samt förslag och redogörelse från riksdagsorgan som sägs i 3 kap. 8 § skall för beredning hänvisas till utskott. Detsamma skall gälla ansökan som åsyftas i 3 kap. 18 § och som talmannen har anmält i kammaren samt skrivelse från regeringen med redogörelse för viss verksamhet.

Proposition, annan skrivelse än som avses i 2 kap. 10 § andra stycket regeringsformen eller som innebär återkallelse av proposition, motion samt förslag och redogörelse från riksdagsorgan som sägs i 3 kap. 8 § skall för beredning hänvisas till utskott. Detsamma skall gälla ansökan som åsyftas i 3 kap. 18 § och som talmannen har anmält i kammaren.

Innan ärende hänvisas till utskott skall det bordläggas vid sammanträde med kammaren, om kammaren icke beslutar omedelbar hänvisning.

2 §

Riksdagen tillsätter inom sig för varje valperiod ett konstitutionsutskott, ett finansutskott, ett skatteutskott och minst tolv andra utskott.

Riksdagen tillsätter inom sig för varje valperiod ett konstitutionsutskott, ett finansutskott och minst tolv andra utskott.

Riksdagen kan under riksmöte tillsätta ytterligare utskott för längst den tid som har angivits i första stycket.

4.2.1⁴

Riksdagen skall senast på åttonde dagen efter dagen för första sam-

Riksdagen skall senast på åttonde dagen efter dagen för första sam-

⁴ Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

manträdet med kammaren under riksdagens valperiod tillsätta följande sexton utskott:

1. ett konstitutionsutskott (KU),
2. ett finansutskott (FiU),
3. ett skatteutskott (SkU),
4. ett justitieutskott (JuU),
5. ett lagutskott (LU),
6. ett utrikesutskott (UU),
7. ett försvarsutskott (FöU),
8. ett socialförsäkringsutskott (SfU),
9. ett socialutskott (SoU),
10. ett kulturutskott (KrU),
11. ett utbildningsutskott (UbU),
12. ett trafikutskott (TU),
13. ett jordbruksutskott (JoU),
14. ett näringsutskott (NU),
15. ett arbetsmarknadsutskott (AU) och
16. ett bostadsutskott (BoU).

Utskotten väljs i den ordning de har tagits upp ovan.

manträdet med kammaren under riksdagens valperiod tillsätta följande femton utskott:

1. ett konstitutionsutskott (KU),
2. ett finansutskott (FiU),
3. ett justitieutskott (JuU),
4. ett lagutskott (LU),
5. ett utrikesutskott (UU),
6. ett försvarsutskott (FöU),
7. ett socialförsäkringsutskott (SfU),
8. ett socialutskott (SoU),
9. ett kulturutskott (KrU),
10. ett utbildningsutskott (UbU),
11. ett trafikutskott (TU),
12. ett jordbruksutskott (JoU),
13. ett näringsutskott (NU),
14. ett arbetsmarknadsutskott (AU) och
15. ett bostadsutskott (BoU).

3 a §

Vid tillsättning av utskott som avses i 2 § första stycket skall det sammanlagda antalet utskottsplatser fördelas mellan de partigrupper som motsvarar partier med minst fyra procent av rösterna i hela riket vid senaste val till riksdagen. Platserna fördelas mellan partierna genom att de en efter en tilldelas det parti som för varje gång visar det största jämförelsetalet. Jämförelsetalet är lika med partiets mandatantal i riksdagen, så länge ingen plats har tilldelats partiet, och erhålles därefter genom att partiets mandatantal delas med det tal som motsvarar antalet platser som redan har tilldelats partiet, ökat med ett. Vid lika jämförelsetal skiljs genom lottning.

På valberedningens förslag beslutar riksdagen hur platserna skall fördelas mellan utskotten. Därvid får inget parti i något utskott ges en sådan representation att den med mer än en plats avviker från representationen i övriga utskott.

Inom en vecka från riksmötets

öppnande anmäler partigrupperna till talmannen vilka ledamöter som skall inneha partiets platser. Gör ej sådan anmälan utser talmannen ledamöterna. Talmannen meddelar därefter kammaren vilka som blivit utsedda till ledamöter i utskotten.

3 b §

Bestämmelserna i 7 kap. 7–14 §§ med tilläggsbestämmelser tillämpas också på utskotten.

5 §⁵

Finansutskottet skall, utöver sina uppgifter enligt 8 kap. 6 § samt 9 kap. 4 och 11 §§ regeringsformen, bereda ärenden om allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen samt ärenden som rör riksbankens verksamhet.

Skatteutskottet skall, utöver sin uppgift enligt 8 kap. 6 § regeringsformen, bereda ärenden om statliga och kommunala skatter.

Finansutskottet skall, utöver sina uppgifter enligt 8 kap. 6 § samt 9 kap. 4 och 11 §§ regeringsformen, bereda ärenden om allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen, ärenden om statliga och kommunala skatter samt ärenden som rör riksbankens verksamhet.

4.6.2

Finansutskottet skall, utöver sina uppgifter enligt 5 § första stycket, bereda ärenden om penning-, kredit- och valutapolitiken, om riksgäldskontoret och riksdagens revisorer. Det skall vidare bereda ärenden av allmän betydelse för den kommunala ekonomin samt ärenden om statlig statistik, redovisning, revision och rationalisering, om statens egendom och upphandling i allmänhet och förvaltningsekonomiska ärenden i övrigt som icke rör enbart visst ämnesområde. Utskottet skall även bereda budgettekniska ärenden, granska beräkningen av statens inkomster samt sammanställa statsbudgeten.

Finansutskottet skall, utöver sina uppgifter enligt 5 § bereda ärenden om penning-, kredit- och valutapolitiken, om riksgäldskontoret och riksdagens revisorer, om *taxering, uppbörd och folkhokföring* samt ärenden om *alkoholhaltiga varor*. Det skall vidare bereda ärenden av allmän betydelse för den kommunala ekonomin samt ärenden om statlig statistik, redovisning, revision och rationalisering, om statens egendom och upphandling i allmänhet och förvaltningsekonomiska ärenden i övrigt som icke rör enbart visst ämnesområde. Utskottet skall även bereda budgettekniska ärenden, granska beräkningen av statens inkomster samt sammanställa statsbudgeten.

⁵ Ändringen innebär bl.a. att andra stycket upphävs.

8 §

Utskott skall avgiva betänkande i ärende som har hänvisats till utskottet och som ej har återkallats. Utskott kan dock överflytta ärende till annat utskott, om detta samtycker därtill, eller överenskomma med ett eller flera utskott att de skall bereda ärendet gemensamt genom deputerade i sammansatt utskott. Sådant utskott avgiver betänkande till riksdagen.

Betänkande i ärende vars behandling har uppskjutits från en valperiod för riksdagen till nästa skall avgivas av utskott som har tillsatts av den nyvalda riksdagen.

Betänkande i ärenden vars behandling har uppskjutits från ett riksmöte till nästa inom samma valperiod skall avges före den 1 november. Riksdagen kan besluta att betänkande i ett sådant ärende får avges efter denna tidpunkt.

Utskott skall till anmälan till kammaren av vilande beslut som sägs i 3 kap. 16 § foga yttrande i ärendet.

Har lagförslag vilat enligt 2 kap. 12 § tredje stycket regeringsformen, skall utskottet avgiva nytt betänkande i ärendet.

4.8.1

Beslut av finans- och skatteutskottet i fråga som avses i 8 kap. 6 § regeringsformen och av finansutskottet i fråga om godkännande enligt 9 kap. 11 § regeringsformen meddelas regeringen genom skrivelse.

Beslut av finansutskottet i fråga som avses i 8 kap. 6 § regeringsformen eller i fråga om godkännande enligt 9 kap. 11 § regeringsformen meddelas regeringen genom skrivelse.

4.8.2

Beslut om betänkande får avges efter den 1 november i ett ärende, vars behandling har uppskjutits från ett riksmöte till nästa inom samma valperiod, fattas på framställning av det utskott, till vars handläggning ärendet hör. Utskottet skall inhämta yttrande från talmanskonferensen.

10 §

Statlig myndighet skall lämna upplysningar och avgiva yttrande, då utskott begär det. Sådan skyldighet åligger dock ej regeringen. Myndighet som ej lyder under riksdagen kan hänskjuta begäran från utskott till regeringens avgörande.

Vid ett offentligt utskottssammanträde är en företrädare för en statlig myndighet ej skyldig att lämna uppgifter för vilka sekretess gäller hos myndigheten.

Begär minst en tredjedel av ledamöterna i ett utskott vid behand-

Begär minst en tredjedel av ledamöterna i ett utskott vid behand-

Nuvarande lydelse

lingen av ett ärende att upplysningar eller yttrande skall inhämtas från myndighet som avses i första stycket, skall utskottet föranstalta om detta, såvida det icke finner att därmed förenat dröjsmål med ärendets behandling skulle leda till avsevärt men.

Föreslagen lydelse

lingen av ett ärende att upplysningar eller yttrande skall inhämtas från myndighet som avses i första stycket, skall utskottet föranstalta om detta, såvida det icke finner att därmed förenat dröjsmål med ärendets behandling skulle leda till avsevärt men. *Utskottet skall i sitt betänkande i ärendet redovisa skälen till att en sådan begäran om upplysningar eller yttrande har avslagits.*

Konstitutionsutskottet får icke avgiva förklaring, att 2 kap. 12 § tredje stycket regeringsformen icke är tillämpligt i fråga om visst lagförslag, utan att lagrådet har yttrat sig i saken.

11 §

Utskott får sammanträda också under tid då riksmöte icke pågår, om *dess uppgifter* kräver det.

Utskott skall sammanträda också under tid då riksmöte icke pågår, om *riksdagsarbetet* kräver det.

4.11.1

Utskott sammanträder första gången på kallelse av talmannen inom två dagar efter valet. Därefter sammanträder utskottet på kallelse av ordföranden. För ändamål som sägs i 9 kap. 4 § regeringsformen kan finansutskottet sammankallas också på begäran av regeringen. För ändamål som sägs i 8 kap. 6 § regeringsformen sammankallas *finans- och skatteutskotten* första gången på begäran av regeringen. Skall utskott enligt vad nu sagts sammankallas på regeringens begäran, utfärdas kallelsen av talmannen.

Utskott sammanträder första gången på kallelse av talmannen inom två dagar efter valet. Därefter sammanträder utskottet på kallelse av ordföranden. För ändamål som sägs i 9 kap. 4 § regeringsformen kan finansutskottet sammankallas också på begäran av regeringen. För ändamål som sägs i 8 kap. 6 § regeringsformen sammankallas *finansutskottet* första gången på begäran av regeringen. Skall utskott enligt vad nu sagts sammankallas på regeringens begäran, utfärdas kallelsen av talmannen.

Personlig kallelse skall utgå till samtliga ledamöter och suppleanter. Kallelse bör om möjligt anslås i riksdagens lokaler senast klockan 18 dagen före sammanträdet.

4.11.3⁶

Innan ordförande har valts, föres ordet av den av de närvarande ledamöterna som har varit ledamot av riksdagen längst tid. Om två eller flera har tillhört riksdagen lika länge, har den äldste av dem företräde.

Vid gemensamt sammanträde med finans- och skatteutskotten enligt 8 kap. 6 § regeringsformen föres ordet av den av utskottsordförandena som har varit ledamot av

⁶ Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

riksdagen längst tid. Om de har tillhört riksdagen lika länge, har den äldste av dem företräde.

12 §

Utskott skall sammanträda inom stängda dörrar. Om särskilda skäl föreligger, kan utskottet medgiva att även annan än ledamot, suppleant och tjänsteman i utskottet är närvarande.

Utskott skall sammanträda inom stängda dörrar.

Utskottet kan besluta att sammanträde för inhämtande av upplysningar helt eller delvis skall vara offentligt.

Vid sammanträde inom stängda dörrar kan utskottet, om särskilda skäl föreligger, medge att även annan än ledamot, suppleant och tjänsteman i utskottet är närvarande.

4.12.1

Ljud- eller bildupptagning från offentligt utskottssammanträde får äga rum efter överenskommelse med utskottet.

7 kap.

7.2.3

Valberedningen håller på kallelse av talmannen sitt första sammanträde samma dag som den utses. Därefter sammanträder beredningen på kallelse av ordföranden.

Bestämmelserna i 4 kap. 12 § samt tilläggsbestämmelserna 4.11.1 andra stycket och 4.11.2–4 äger motsvarande tillämpning på valberedningen.

Bestämmelserna i 4 kap. 12 § första och tredje stycket samt tilläggsbestämmelserna 4.11.1 andra stycket och 4.11.2–4 tillämpas också på valberedningen.

8 kap.

8.12.2

Bestämmelserna i 4 kap. 12 § samt tilläggsbestämmelserna 4.11.1 andra stycket och 4.11.2 och 4 äger motsvarande tillämpning på krigsdelegationen under tid då delegationen ej är i riksdagens ställe.

Bestämmelserna i 4 kap. 12 § första och tredje stycket samt tilläggsbestämmelserna 4.11.1 andra stycket och 4.11.2 och 4 tillämpas också på krigsdelegationen under tid då delegationen ej är i riksdagens ställe.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.
2. Utskott som tillsatts enligt äldre bestämmelser skall anses upplösta i och med ikraftträdandet.

Lag om ändring i kommunallagen (1977: 179)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 6 §, 3 kap. 5 och 17 §§ samt 5 kap. 1 § kommunallagen (1977:179) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 kap.

6 §¹

Ledamöter och suppleanter i fullmäktige väljs för *tre* tjänstgöringsår räknat från och med den 1 november det år då valet har skett.

Ledamöter och suppleanter i fullmäktige väljs för *fyra* tjänstgöringsår räknat från och med den 1 november det år då valet har skett.

I Stockholms kommun räknas tjänstgöringstiden från och med den 15 oktober det år då valet har skett.

3 kap.

5 §²

Ledamöter och suppleanter i styrelsen väljs för *tre* år, räknat från och med den 1 januari året efter det år då val i hela riket av fullmäktige har ägt rum.

Ledamöter och suppleanter i styrelsen väljs för *fyra* år, räknat från och med den 1 januari året efter det år då val i hela riket av fullmäktige har ägt rum.

I Stockholms kommun väljs dock ledamöter och suppleanter årligen för tiden intill nästa val vid första sammanträdet med fullmäktige under tjänstgöringsåret.

Om val till fullmäktige har upphävts och omval har ägt rum eller om rättelse har vidtagits genom förnyad sammanräkning och mandatfördelningen mellan partierna därvid har ändrats, upphör uppdragen för ledamöterna och suppleanterna i styrelsen två månader efter det att omvalet eller sammanräkningen har avslutats. När omvalet eller den förnyade sammanräkningen har avslutats, skall fullmäktige förrätta nytt val av ledamöter och suppleanter för återstoden av tjänstgöringstiden. Om ledamot som har utsetts vid proportionellt val avgår under tjänstgöringstiden, inträder suppleant, enligt den ordning mellan suppleanterna som har bestämts vid valet, i ledamotens ställe för återstoden av tjänstgöringstiden. Om annan ledamot avgår, förrättas fyllnadsval för återstoden av tjänstgöringstiden.

17 §³

I Stockholms kommun väljer fullmäktige borgarråd för *tre* år vid första sammanträdet under tjänstgöringsåret det år då val i hela riket av fullmäktige har ägt rum. Beträffande valbarhet till borgarråd och verkan av att valbarheten upphör tillämpas bestämmelserna i 2 kap. 4 § om ledamot i fullmäktige. Vid

I Stockholms kommun väljer fullmäktige borgarråd för *fyra* år vid första sammanträdet under tjänstgöringsåret det år då val i hela riket av fullmäktige har ägt rum. Beträffande valbarhet till borgarråd och verkan av att valbarheten upphör tillämpas bestämmelserna i 2 kap. 4 § om ledamot i fullmäktige. Vid

¹ Senaste lydelse 1979: 414.

² Senaste lydelse 1981: 1105.

³ Senaste lydelse 1981: 1105.

val av borgarråd skall, om det begärs, varje borgarråd väljas särskilt. Om val till fullmäktige har upphävts och omval har ägt rum eller om rättelse har vidtagits genom förnyad sammanräkning och mandatfördelningen mellan partierna därvid har ändrats, upphör uppdrag som borgarråd två månader efter det att omvalet eller sammanräkningen har avslutats. När omvalet eller den förnyade sammanräkningen har avslutats skall fullmäktige förrätta nytt val av borgarråd för återstoden av tjänstgöringstiden.

Om borgarråd avgår under tjänstgöringstiden, skall nytt borgarråd snarast väljas för återstoden av tjänstgöringstiden. För tiden till dess så har skett och vid tjänstledighet för borgarråd får styrelsen förordna vikarie.

Fullmäktige får besluta att till borgarråd skall i skäligen omfattning lämnas ersättning för resekostnader och andra utgifter som föranleds av uppdraget samt arvode, pension och andra ekonomiska förmåner.

5 kap.

1 §⁴

Nyvalda fullmäktige väljer under år då val i hela riket av fullmäktige har ägt rum tre eller flera revisorer samt minst lika många revisorssuppleanter för granskning av de tre följande årens verksamhet. Fullmäktige får därvid välja revisorer och suppleanter för granskning av viss eller vissa nämnders verksamhet. Antalet revisorer, liksom antalet suppleanter, för varje nämnd eller grupp av nämnder skall dock vara minst tre. Om val till fullmäktige har upphävts och omval har ägt rum eller om rättelse har vidtagits genom förnyad sammanräkning och mandatfördelningen mellan partierna därvid har ändrats, upphör uppdragen för revisorerna och revisorssuppleanterna två månader efter det att omvalet eller sammanräkningen har avslutats. När omvalet eller den förnyade sammanräkningen har avslutats, skall fullmäktige förrätta nytt val av revisorer och revisorssuppleanter för återstoden av tjänstgöringstiden.

val av borgarråd skall, om det begärs, varje borgarråd väljas särskilt. Om val till fullmäktige har upphävts och omval har ägt rum eller om rättelse har vidtagits genom förnyad sammanräkning och mandatfördelningen mellan partierna därvid har ändrats, upphör uppdrag som borgarråd två månader efter det att omvalet eller sammanräkningen har avslutats. När omvalet eller den förnyade sammanräkningen har avslutats skall fullmäktige förrätta nytt val av borgarråd för återstoden av tjänstgöringstiden.

Nyvalda fullmäktige väljer under år då val i hela riket av fullmäktige har ägt rum tre eller flera revisorer samt minst lika många revisorssuppleanter för granskning av de fyra följande årens verksamhet. Fullmäktige får därvid välja revisorer och suppleanter för granskning av viss eller vissa nämnders verksamhet. Antalet revisorer, liksom antalet suppleanter, för varje nämnd eller grupp av nämnder skall dock vara minst tre. Om val till fullmäktige har upphävts och omval har ägt rum eller om rättelse har vidtagits genom förnyad sammanräkning och mandatfördelningen mellan partierna därvid har ändrats, upphör uppdragen för revisorerna och revisorssuppleanterna två månader efter det att omvalet eller sammanräkningen har avslutats. När omvalet eller den förnyade sammanräkningen har avslutats, skall fullmäktige förrätta nytt val av revisorer och revisorssuppleanter för återstoden av tjänstgöringstiden.

⁴ Senaste lydelse 1983:563.

Beträffande valbarhet till revisor eller revisorssuppleant, verkan av att valbarheten upphör och rätt till avsägelse skall bestämmelserna i 2 kap. 4 § om ledamot i fullmäktige tillämpas. Den som har uppnått aderton års ålder senast på dagen för valet till revisor eller suppleant är dock valbar.

Om revisor som ej har utsetts vid proportionellt val avgår under tjänstgöringstiden får fullmäktige förrätta fyllnadsval för återstoden av denna tid.

Revisor och revisorssuppleant har rätt till den ledighet från anställning som behövs för uppdraget.

Fullmäktige får besluta att till revisor och revisorssuppleant skall i skälighetsomfattning utgå ersättning för resekostnader och andra utgifter som föranleds av uppdraget, förlorad arbetsförtjänst samt arvode, pension och andra ekonomiska förmåner. Om fullmäktige beslutar att arvode skall utgå, skall arvodet bestämmas till lika belopp för lika uppdrag.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.
2. Val enligt de nya bestämmelserna skall äga rum första gången år 1992.
3. Löpande tjänstgöringstider för de förtroendemän som har valts enligt äldre bestämmelser förlängs med ett år.

4 Förslag till

Lag om ändring i vallagen (1972: 620)

Härigenom föreskrivs i fråga om vallagen (1972:620)¹

dels att nuvarande 6 kap. 10 § skall betecknas 6 kap. 11 §,

dels att 5 kap. 1–9 och 11 §§, 6 kap. 2–5, 9 och nya 11 §§, 7 kap. 2 §, 9 kap. 6 §, 10 kap. 1, 7 och 13 §§, 11 kap. 6 a §, 14 kap. 4, 5, 9 och 15 b §§ samt rubriken till 5 kap. skall ha följande lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 6 kap. 10 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

5 kap. *Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater*

Föreslagen lydelse

5 kap. *Anmälan om deltagande i val och av kandidater*

1 §

Parti kan efter ansökan och på de villkor som anges i 2–4 §§ få sin partibeteckning registrerad hos centrala valmyndigheten samt anmäla kandidater i valet enligt 8 §.

Partier som önskar delta i val skall enligt 2–4 §§ anmäla sitt deltagande till centrala valmyndigheten och kan enligt 6 § anmäla kandidater i valet.

Att valsedlar för partier som inte anmält sitt deltagande är ogiltiga framgår av 14 kap. 4 § första stycket.

Om valsedel med registrerad partibeteckning finns bestämmelser i 6 kap. 3 § tredje stycket och 14 kap. 5 §.

Om valsedlar för partier som anmält kandidater finns bestämmelser i 6 kap. 3 § tredje stycket och 14 kap. 5 §.

¹ Lagen omtryckt 1985: 203.

2 §

Ansökan om registrering av partibeteckning görs skriftligen. I ansökningshandlingen skall anges för vilket slag av val registrering söks och, om ansökningsavser registrering för val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige, för vilken landstingskommun eller kommun som registrering begärs. Till handlingen skall fogas förklaringar enligt 3 § tredje stycket eller intyg av notarius publicus att sådana förklaringar har visats upp för honom.

För att partibeteckning skall åtnjuta skydd vid val skall ansökan om registrering av beteckningen ha kommit in till centrala valmyndigheten, vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige före utgången av februari valåret och vid annat val inom en vecka efter det att beslut om valdagen meddelades.

3 §

Partibeteckning får registreras, om

1. partibeteckningen består av eller innehåller ord,

2. partiet icke utgör underavdelning av politisk sammanslutning,

3. ansökan biträds, vid registrering för val till riksdagen av minst 1500 röstberättigade medlemmar i hela riket och vid registrering för val av landstingsledamöter och för val av kommunfullmäktige av minst 100 respektive minst 50 röstberättigade medlemmar i den landstingskommun eller kommun för vilken registrering söks,

4. partibeteckningen kan antas ej leda till förväxling med beteckning som redan är registrerad eller som, med anledning av tidigare gjord ansökan, kan komma att regi-

Anmälan om deltagande i val skall göras skriftligen. Av anmälan skall framgå vilket slag av val anmälan avser och, om anmälan avser val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige, vilken landstingskommun eller kommun anmälan avser.

Anmälan skall vid ordinarie val göras senast en månad före det val den avser och vid extra val inom två veckor efter det att beslut om valdagen meddelats. Om partiet till skydd för sin partibeteckning önskar anmäla kandidater skall anmälan dock ha kommit in till centrala valmyndigheten, vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige före utgången av februari valåret och vid annat val inom en vecka efter det att beslut om valdagen meddelades.

Av anmälan skall framgå under vilken beteckning partiet går till val (partibeteckning).

Nuvarande lydelse

streras med giltighet för det valet eller för annat val för vilken den nya registreringen enligt 4 § första stycket kommer att gälla,

5. partibeteckningen kan antas ej leda till förväxling med beteckning som för högst fem år sedan har avförts ur registret efter namnbyte och vars registrering hade sådan giltighet som avses i punkt 4.

I fråga om parti som är representerat i riksdagen gäller inte första stycket 3.

De medlemmar som enligt första stycket 3 biträder en ansökan skall lämna egenhändigt undertecknade förklaringar om detta och därvid uppge personnummer och kyrkobokföringsort.

4 § första stycket

Registreras partibeteckning för val till riksdagen, gäller registreringen även för val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige i hela riket. Registreras partibeteckning för val av landstingsledamöter, gäller registreringen val i den landstingskommun som anges i registreringsbeslut samt val av kommunfullmäktige i de kommuner som är belägna inom landstingskommuner. Registreras partibeteckning för val av kommunfullmäktige, gäller registreringen val i den kommun som anges i registreringsbeslutet.

7 §

När partibeteckning registrerats eller avförts ur registret, skall centrala valmyndigheten kungöra detta i Post- och Inrikes Tidningar.

8 §

För att registrerad partibeteckning skall åtnjuta skydd vid val skall partiet som kandidater anmäla

för val till riksdagen i viss valkrets minst fyra och högst femton personer och

för val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige minst fyra

Föreslagen lydelse

4 §

Anmäls ett parti för val till riksdagen, gäller anmälan även för val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige i hela riket om sådana val äger rum samtidigt med riksdagsvalet. Anmäls ett parti för val av landstingsledamöter, gäller anmälan valet i den landstingskommun som anmälan avser samt val av kommunfullmäktige i de kommuner som är belägna inom landstingskommunen. Anmäls ett parti för val av kommunfullmäktige, gäller anmälan valet i den kommun anmälan avser.

5 §

När en anmälan om deltagande i val gjorts, skall centrala valmyndigheten kungöra detta i Post- och Inrikes Tidningar.

6 §

För att partibeteckningen för ett parti som anmält sitt deltagande i val skall skyddas vid valet skall partiet som kandidater anmäla

för val till riksdagen i en viss valkrets minst fyra och högst femton personer och

för val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige minst fyra

Nuvarande lydelse

och högst tjugo personer i lands-
tingskommunen eller kommunen.

Centrala valmyndigheten be-
stämmer inför varje val när anmä-
lan av kandidater senast skall gö-
ras. Kungörelse härom skall föras
in i Post- och Inrikes Tidningar.
Underrättelse om beslutet skall vi-
dare tillställas varje *registrerat* par-
ti.

Anmälan av kandidater skall gö-
ras hos centrala valmyndigheten el-
ler, i den mån regeringen eller myn-
dighet som bestäms av regeringen
föreskriver det, länsstyrelsen. An-
mälan skall göras skriftligen av par-
tiets ombud eller av person som
ombudet utsett. Till anmälnings-
handlingen skall fogas skriftlig för-
klaring från varje kandidat att han
givit partiet tillstånd att anmäla ho-
nom.

Föreslagen lydelse

och högst tjugo personer i lands-
tingskommunen eller kommunen.

Centrala valmyndigheten be-
stämmer inför varje val när anmä-
lan av kandidater senast skall gö-
ras. Kungörelse härom skall föras
in i Post- och Inrikes Tidningar.
Underrättelse om beslutet skall vi-
dare tillställas varje parti *som an-
mält kandidater vid föregående val.*

Anmälan av kandidater skall gö-
ras hos centrala valmyndigheten el-
ler, i den mån regeringen eller den
myndighet som bestäms av rege-
ringen föreskriver det, länsstyrel-
sen. Anmälan skall göras skriftligen
av partiets ombud eller av *den* per-
son som ombudet utsett. Till an-
mälningshandlingen skall fogas
skriftlig förklaring från varje kandi-
dat att han givit partiet tillstånd att
anmäla honom.

7 §

*Ett parti får inte anmäla kandi-
dater till skydd för sin partibeteck-
ning om denna kan antas komma
att leda till förväxling med beteck-
ningen för något annat parti som
redan anmält sitt deltagande eller
som med anledning av tidigare
gjord anmälan kan antas komma
att anmäla sitt deltagande i det val
anmälan avser eller i något annat
val för vilket anmälan enligt 4 §
kommer att gälla. Detsamma gäller
om partiets beteckning kan antas
leda till förväxling med en beteck-
ning under vilken något annat parti
anmält sitt deltagande under något
av de två tidigare ordinarie valen.*

4 § andra stycket

Avser ansökan registrering för
val till riksdagen och är *partibe-
teckningen* redan registrerad eller
är ansökan om dess registrering re-
dan gjord för annat val, får regist-
rering beviljas utan hinder av 3 §
första stycket 4, om det parti för
vilket registrering sålunda har
skett eller sökts har lämnat sitt
medgivande. Detsamma gäller om
ansökan avser registrering för val

Avser en anmälan om deltagan-
de val till riksdagen och har något
annat parti redan anmält sitt delta-
gande i något annat val under sam-
ma partibeteckning får trots detta
kandidater anmälas till skydd för
partibeteckningen om det parti för
vilket anmälan redan skett har läm-
nat sitt medgivande. Detsamma gäl-
ler om anmälan avser val av lands-
tingsledamöter och partiet redan är

Nuvarande lydelse

av landstingsledamöter och *parti-beteckningen* redan är registrerad eller ansökan om dess registrering tidigare är gjord för val av kommunfullmäktige inom landstingskommunen. Behörig att lämna medgivande är det ombud som partiet har anmält enligt 5 §.

5 §

För parti som fått sin *partibeteckning* registrerad skall finnas ombud. Ombud skall anmälas till centrala valmyndigheten inom en månad efter det att registreringen av beteckningen kungjorts enligt 7 §.

Föreslagen lydelse

anmält för val av kommunfullmäktige inom landstingskommunen. Behörig att lämna medgivande är det ombud som partiet har anmält enligt 8 § eller partiets styrelse.

8 §

För varje parti som anmält kandidater skall finnas ett ombud. Ombudet skall anmälas till centrala valmyndigheten senast i samband med partiets anmälan om deltagande i val.

9 §

Finner den myndighet hos vilken anmälan görs anledning till anmärkning mot anmälningshandlingen eller handling som åtföljer denna, skall myndigheten genast underrätta den som gjort anmälan. Därvid skall anges tid för ändring och komplettering av anmälningshandlingen. Därefter skall centrala valmyndigheten så snart som möjligt slutligt pröva ärendet.

Har det ej visats att anmäld kandidat givit partiet tillstånd att anmäla honom, skall hans namn på anmälningshandlingen anses obefintligt.

Finner den myndighet hos vilken anmälan av kandidater görs anledning till anmärkning mot anmälningshandlingen eller handling som åtföljer denna, skall myndigheten genast underrätta den som gjort anmälan. Därvid skall anges tid för ändring och komplettering av anmälningshandlingen. Därefter skall centrala valmyndigheten så snart som möjligt slutligt pröva ärendet.

Har det ej visats att en anmäld kandidat givit partiet tillstånd att anmäla honom, skall hans namn på anmälningshandlingen anses obefintligt.

11 §

Talan mot centrala valmyndighetens beslut i registrerings- eller anmälningsärendet föres hos valprovsnämnden genom besvär.

Beslut av centrala valmyndigheten i ärenden enligt detta kapitel får överklagas hos valprovsnämnden genom besvär.

6 kap.

2 §

Valsedlarna skall vara lika till storlek och material. För val till riksdagen skall användas gula, för val av landstingsledamöter blå och för val av kommunfullmäktige vita valsedlar.

På valsedel skall finnas partibeteckning. Valsedel bör dessutom innehålla

1. namn på en eller flera kandidater,
2. beteckning som visar för vil-

På valsedel skall finnas partibeteckning. Valsedel bör dessutom innehålla

1. namn på en eller flera kandidater,
2. beteckning som visar för vil-

Nuvarande lydelse

ken valkrets sedeln är avsedd (valkretsbezeichnung) samt

3. uppgift om det val för vilket sedeln gäller (valbezeichnung).

Kandidat skall anges på sådant sätt att det klart framgår vem som avses. Vid kandidatnamn bör därför utsättas kandidatens personnummer eller annan identifieringsuppgift.

3 §

Om valsedel upptager mer än ett kandidatnamn, skall namnen upptagas i en följd under varandra och förses med nummer som visar ordningen mellan dem.

Namnen gäller själva valet samt, i den mån de ej därvid tages i anspråk val av ersättare för riksdagsledamöter och val av suppleanter för landstingsledamöter och kommunfullmäktige.

Upptager valsedel med registerad partibezeichnung namn på kandidater, skall valsedeln, om partiet enligt 5 kap. 8 § anmält kandidater för valet, som första namn *upptaga* namnet på kandidat som tagits upp på listan över kandidater partiet anmält.

4 §

Efter beställning av parti, som är representerat i den församling valet gäller eller, i fråga om val till riksdagen, vid *det* senaste valet har fått mer än en procent av rösterna i hela landet, tillhandahåller centrala valmyndigheten partiet blanketter till valsedlar till det antal partiet önskar.

Göres beställning av annat parti än som anges i första stycket eller av annan än den som är behörig företrädare för partiet tillhandahåller centrala valmyndigheten blanketter till valsedlar endast om beställaren betalar blanketterna i förskott.

5 §

I fråga om parti, som *deltagar* i riksdagsval och som vid *det* senaste riksdagsvalet fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar statsverket för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som

Föreslagna lydelse

ken valkrets sedeln är avsedd (valkretsbezeichnung).

3. uppgift om det val för vilket sedeln gäller (valbezeichnung) samt

4. utrymme för väljaren att ange ändrat första namn.

Om en valsedel för ett parti upptar namn på kandidater, skall valsedeln, om partiet enligt 5 kap. 6 § anmält kandidater för valet, som första namn *uppta* namnet på *någon* kandidat som tagits upp på listan över kandidater partiet anmält.

Efter beställning av *ett* parti, som är representerat i den församling valet gäller eller, i fråga om val till riksdagen, vid *något av de två* senaste *valen* har fått mer än en procent av rösterna i hela landet, tillhandahåller centrala valmyndigheten partiet blanketter till valsedlar till det antal partiet önskar.

Göres beställning av *något* annat parti än som anges i första stycket eller av annan än den som är behörig företrädare för partiet tillhandahåller centrala valmyndigheten blanketter till valsedlar endast om beställaren betalar blanketterna i förskott.

I fråga om parti, som *deltar* i riksdagsval och som vid *något av de två* senaste riksdagsvalen fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar statsverket för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal

Nuvarande lydelse

motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valkretsen. Vad som sagts nu gäller även *parti* som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir *representerat* i riksdagen.

I fråga om *parti*, som *deltager* i val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige och som är eller genom det förestående valet blir *representerat* i den församling valet gäller, svarar statsverket för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valet.

Vid tillämpning av första och andra styckena beräknas antalet röstberättigade på grundval av stommarna till mantalslängderna för året.

Föreslagen lydelse

som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valkretsen. Vad som sagts nu gäller även *partier* som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir *representerade* i riksdagen.

I fråga om *partier*, som *deltar* i val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige och som är eller genom det förestående valet blir *representerade* i den församling valet gäller, svarar statsverket för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valet.

9 §

I *lokal* där röstning äger rum skall väljarna för varje val ha tillgång till

1. valsedlar som försetts med parti- och valbeteckning för *parti* som vid *det* senaste *riksdagsvalet* fått mer än en procent av rösterna i hela landet (partimarkerade valsedlar) samt

2. blanketter till valsedlar.

Lantbrevbärare som *mottager* valedelsförsändelser bör medföra partimarkerade valsedlar och valedelsblanketter enligt första stycket.

Partimarkerade valsedlar och valedelsblanketter enligt första stycket *tillhandahålles* genom centrala valmyndighetens försorg.

I *lokaler* där röstning äger rum skall väljarna för varje val ha tillgång till

1. valsedlar som försetts med parti- och valbeteckning för *de partier som anmält sitt deltagande i valen och* som vid *något av de två senaste riksdagsvalen* fått mer än en procent av rösterna i hela landet (partimarkerade valsedlar) samt

2. blanketter till valsedlar.

Lantbrevbärare som *mottar* valedelsförsändelser bör medföra partimarkerade valsedlar och valedelsblanketter enligt första stycket.

Partimarkerade valsedlar och valedelsblanketter enligt första stycket *tillhandahålls* genom centrala valmyndighetens försorg.

10 §

Den vars namn upptagits på en valsedel utan att han givit sitt samtycke därtill kan anmäla detta till länsstyrelsen. Anmälan skall göras skriftligen och till den skall fogas den valsedel på vilken namnet förekommer. Länsstyrelsen skall förteckna de anmälningar som inkommer.

10 §

Talan mot centrala valmyndighetens beslut i ärende som avses i detta kapitel föres hos valprovsningsnämnden genom besvär.

Centrala valmyndigheten har rätt att erhålla biträde av länsstyrelse i ärende som avses i detta kapitel.

11 §

Beslut av centrala valmyndigheten i ärenden enligt detta kapitel får överklagas hos valprovsningsnämnden genom besvär.

Länsstyrelsen skall biträda centrala valmyndigheten i ärenden enligt detta kapitel om myndigheten begär det.

7 kap.

2 §

Röstkort upprättas för den som är upptagen i allmän röstlängd av lokala skattemyndigheten och för den som är upptagen i särskild röstlängd av länsstyrelsen.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige skall röstkortet sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkortet sändas till de röstberättigade senast 20 dagar före valdagen.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige skall röstkortet sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkortet sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen.

För val som äger rum samtidigt upprättas gemensamt röstkort.

9 kap.

6 §

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som deltar i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valförrättaren skall tillse att väljarna där har tillgång till blanketter för valsedlar och partimarkerade valsedlar för parti som vid det senaste riksdagsvalet fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som deltar i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valförrättaren skall tillse att väljarna där har tillgång till blanketter för valsedlar och partimarkerade valsedlar för de partier som anmält sitt deltagande i valen och som vid något av de två senaste riksdagsvalen fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

10 kap.

1 §

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning ske på varje postanstalt inom riket från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid annat val får röstning på postanstalt ske från och med den sjuttonde dagen före valdagen till och med valdagen.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning ske på varje postanstalt inom riket från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid annat val får röstning på postanstalt ske från och med den tionde dagen före valdagen till och med valdagen.

Att röstning på postanstalt kan begränsas i vissa fall framgår av 2 §.

7 §

När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten efter samråd med utrikesdepartementet hos vilka svenska utlandsmyndigheter röstning skall äga rum. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten bestämma att röstning hos svensk utlandsmyndighet ej skall äga rum.

Röstning hos utlandsmyndighet får börja tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen och pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

Röstning hos *en* utlandsmyndighet får börja tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen *vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige och vid annat val tidigast den tjugonde dagen före valdagen* och pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

Utlandsmyndighetens chef bestämmer när och var röstning äger rum hos myndigheten samt kungör tid och ställe för röstningen.

Röstmottagare hos utlandsmyndighet är myndighetens chef eller den han utser.

13 §

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning på fartyg börja tidigast den femtiofemte dagen före valdagen. Vid annat val får röstning på fartyg börja tidigast den *firtiofemte* dagen före valdagen.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning på fartyg börja tidigast den femtiofemte dagen före valdagen. Vid annat val får röstning på fartyg börja tidigast den *trettonde* dagen före valdagen.

Röstning på fartyg får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

Fartygets befälhavare bestämmer när och var röstning äger rum samt underrättar dem som befinner sig ombord om tid och ställe för röstningen.

Röstmottagare på fartyg är fartygets befälhavare eller den han utser.

11 kap.

6 a §

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får valedelsförsändelse vara anordnad tidigast 24 dagar före valdagen. Försändelse som lämnas på fartyg får dock vara anordnad tidigast 55 dagar före valdagen.

Vid annat val får valedelsförsändelse som lämnas i vallokalen eller på postanstalt vara anordnad tidigast 17 dagar före valdagen. Försändelse som lämnas hos utlandsmyndighet får vara anordnad tidigast 24 dagar före valdagen och för-

Vid annat val får valedelsförsändelse som lämnas i vallokalen eller på postanstalt vara anordnad tidigast *tio* dagar före valdagen. Försändelse som lämnas hos utlandsmyndighet får vara anordnad tidigast 20 dagar före valdagen och för-

sändelse som lämnas på fartyg tidigast 45 dagar före valdagen.

Dagen för försändelsens anordnande anges på ytterkuvertet.

sändelse som lämnas på fartyg tidigast 30 dagar före valdagen.

14 kap.

4 §

Valsedel är ogiltig, om den

1. saknar partibeteckning eller upptager mer än en partibeteckning, eller

2. är försedd med kännetecken som uppenbarligen blivit anbragt på valsedeln med avsikt.

Finns i ett valkuvert mer än en valsedel, är valsedlarna ogiltiga. Innehåller valkuvertet två eller tre valsedlar och bär alla samma partibeteckning, skall dock en valsedel räknas som giltig. Uppvisar i sådant fall valsedlarna olikheter i fråga om kandidatnamn, skall namnen på sedlarna anses obefintliga.

5 §

Utöver vad som gäller enligt 4 § andra stycket skall namn på valsedel anses obefintligt,

1. om kandidaten ej är valbar eller det ej framgår klart vem som avses,

2. om ordningen mellan namnet och annat namn ej framgår klart eller

3. om valsedeln gäller registrerat parti, för vilket anmälts kandidater enligt 5 kap. 8 §, och valsedeln ej som första namn upptager namnet på någon av de anmälda kandidaterna.

Vid bedömning enligt första stycket 3 av vilket namn som är det första skall namn ej anses obefintligt därför att kandidaten har avlidit eller visat sig ej vara valbar.

Valsedel är ogiltig om den

1. saknar partibeteckning eller det inte av den klart framgår vilket parti den avser,

2. upptar beteckningen för ett parti som inte enligt 5 kap. anmält sitt deltagande i valet, eller

3. är försedd med kännetecken som uppenbarligen blivit anbragt på valsedeln med avsikt.

Utöver vad som gäller enligt 4 § andra stycket skall namn på valsedel anses obefintligt,

1. om kandidaten ej är valbar eller det ej framgår klart vem som avses,

2. om ordningen mellan namnet och annat namn ej framgår klart eller

3. om valsedeln gäller ett parti, för vilket anmälts kandidater enligt 5 kap. 6 §, och valsedeln ej som första namn upptar namnet på någon av de anmälda kandidaterna.

Vid bedömning enligt första stycket 3 av vilket namn som är det första, skall namn ej anses obefintligt därför att väljaren på det därför avsedda utrymmet angivit någon annan än en anmäld kandidat som första namn. Namnet skall ej heller anses obefintligt därför att kandidaten har avlidit eller visat sig ej vara valbar.

9 §

Centrala valmyndigheten fördelar mandaten i riksdagen på grundval av protokollen från länsstyrelserna och med tillämpning av 3 kap. 6–8 §§ regeringsformen.

Vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten enligt 3 kap. 8 § första stycket regeringsformen tilldelas mandaten ett efter annat det parti som för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Jämförelsetalet beräknas, så länge partiet ännu ej tilldelats något mandat, genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,4. Därefter erhålles jämförelsetalet genom att partiets röstetal delas med ett tal som är 1 högre än dubbla antalet mandat som redan tilldelats partiet i valkretsen.

Vid bestämmandet av det sammanlagda antal mandat i riksdagen som parti skall ha enligt 3 kap. 8 § andra stycket regeringsformen för att bli proportionellt representerat tillämpas fördelningsregeln i andra stycket på hela riket som en valkrets. Varje parti tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att detta antal skall uppnås.

Av de utjämningsmandat som parti erhållit tillföres det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat tillföres ett efter annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i andra stycket på partiets röstetal i valkretsarna.

Av de utjämningsmandat som parti erhållit tillföres det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat tillföres ett efter annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i andra stycket på partiets röstetal i valkretsarna. *Har partiet inte erhållit fasta valkretsmandat i samtliga valkretsar, skall i de valkretsar där partiet inte tilldelats något mandat, partiets röstetal i stället för dess jämförelsetal läggas till grund vid tillämpningen av detta stycke.*

Har parti i någon valkrets erhållit flera mandat än antalet på partiets valsedlar upptagna namn, flyttas överskjutande mandat, med motsvarande tillämpning av fjärde stycket, till annan valkrets där partiet deltagit i fördelningen av fasta valkretsmandat. Kan mandat ej besättas genom tillämpning av detta förfarande, skall det vara obesatt under den tid för vilken valet gäller.

Mellan lika tal avgöres företrädet genom lottning.

15 b §

De fasta valkretsmandaten i landstinget fördelas för varje valkrets proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen. Härvid tilldelas mandaten, ett efter annat, det parti som för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Jämförelsetalet beräknas, så länge partiet ännu ej tilldelats något mandat, genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,4. Därefter erhålles jämförelsetalet genom att partiets röstetal delas med det tal som är 1 högre än det dubbla antalet av de mandat som redan tilldelats partiet i valkretsen.

Utjämningsmandaten fördelas mellan partierna så, att fördelningen av alla mandat i landstinget blir proportionell mot partiernas röstetal i hela landstingskommunen. Vid bestämmandet av det sammanlagda antalet mandat i landstinget som parti skall ha för att bli proportionellt representerat tillämpas fördelningsregeln i första stycket på hela landstingskommu-

nen som en valkrets. Varje parti tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att detta antal skall uppnås.

Har parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten erhållit flera mandat än som motsvarar den proportionella representationen i landstinget för partiet enligt andra stycket, bortses vid fördelningen av utjämningsmandaten från partiet och de fasta valkretsmandat det har erhållit.

Av de utjämningsmandat som parti erhållit tillföres det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat tillföres ett efter annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i första stycket på partiets röstetal i valkretsarna.

Av de utjämningsmandat som parti erhållit tillföres det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten uppvisar större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående utjämningsmandat tillföres ett efter annat den valkrets där partiet för varje gång uppvisar störst jämförelsetal vid fortsatt tillämpning av fördelningsregeln i första stycket på partiets röstetal i valkretsarna. *Har partiet inte erhållit fasta valkretsmandat i samtliga valkretsar, skall i de valkretsar där partiet inte tilldelats något mandat, partiets röstetal i stället för dess jämförelsetal läggas till grund vid tillämpningen av detta stycke.*

Har parti i någon valkrets erhållit flera mandat än antalet på partiets valsedlar upptagna namn, flyttas överskjutande mandat, med motsvarande tillämpning av fjärde stycket, till annan valkrets. Kan mandat ej besättas genom tillämpning av detta förfarande, skall det vara obesatt under den tid för vilken valet gäller.

Mellan lika jämförelsetal avgöres företrädet genom lottning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1982: 942) om svenska kyrkan

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1982: 942) om svenska kyrkan skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Ledamöterna av kyrkomötet och ersättarna för dessa utses genom indirekta val.

Val till kyrkomötet förrättas vart tredje år. Varje val gäller för tiden från det att det nyvalda kyrkomötet har samlats till dess det närmast därefter valda kyrkomötet samlas. Denna tid är kyrkomötets valperiod.

Val till kyrkomötet förrättas vart fjärde år. Varje val gäller för tiden från det att det nyvalda kyrkomötet har samlats till dess det närmast därefter valda kyrkomötet samlas. Denna tid är kyrkomötets valperiod.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.
2. Val enligt de nya bestämmelserna skall äga rum första gången efter kyrkofullmäktigvalet år 1991.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1982: 1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 6 §, 4 kap. 6 §, 5 kap. 8 och 15 §§ samt 7 kap. 1 § lagen (1982: 1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

2 kap.

6 §

Ledamöter och suppleanter i kyrkofullmäktige väljs för *tre* år räknat från och med den 1 januari året efter det år då valet har skett.

Föreslagen lydelse

Ledamöter och suppleanter i kyrkofullmäktige väljs för *fyra* år räknat från och med den 1 januari året efter det år då valet har skett.

4 kap.

6 §

Ledamöter och suppleanter i församlingsdelegerade väljs för *tre* år räknat från och med den 1 januari året efter det år då val i hela riket av kyrkofullmäktige har förrättats. När val som sker första gången inte äger rum under år då val i hela riket av fullmäktige förrättas, skall valet dock inte avse längre tid än till utgången av det år då sådana val av fullmäktige skall äga rum nästa gång.

Ledamöter och suppleanter i församlingsdelegerade väljs för *fyra* år räknat från och med den 1 januari året efter det år då val i hela riket av kyrkofullmäktige har förrättats. När val som sker första gången inte äger rum under år då val i hela riket av fullmäktige förrättas, skall valet dock inte avse längre tid än till utgången av det år då sådana val av fullmäktige skall äga rum nästa gång.

Om val till kyrkofullmäktige, som har utsett ledamöter och suppleanter i församlingsdelegerade, har upphävts och omval har ägt rum eller om rättelse har vidtagits genom förnyad sammanräkning och mandatfördelningen mellan partierna därvid har ändrats, upphör uppdragen för ledamöterna och suppleanterna två månader efter det att omvalet eller sammanräkningen har avslutats. När omvalet eller den förnyade sammanräkningen har avslutats, skall fullmäktige förrätta nytt val av ledamöter och suppleanter för återstoden av tjänstgöringstiden.

Val av ledamöter och suppleanter i församlingsdelegerade förrättas före december månads utgång året före det år då tjänstgöringstiden börjar. Det år då val i hela riket av kyrkofullmäktige har ägt rum förrättas valet i församling med fullmäktige av de nyvalda fullmäktige vid sammanträde som avses i 2 kap. 9 § andra stycket.

Om en ledamot i församlingsdelegerade avgår under tjänstgöringstiden, förrättas fyllnadsval för återstoden av denna tid. I Stockholms kyrkliga samfällighet skall dock för en ledamot som har utsetts vid proportionellt val inkallas den suppleant som bör inträda enligt den för suppleanterna

bestämda ordningen. Den suppleant som har inkallats skall tjänstgöra under den tid som återstår för den som har avgått.

5 kap.

8 §

Sådana ledamöter och suppleanter i kyrkorådet som avses i 4 § väljs för *tre* år, räknat från och med den 1 januari året efter det år då val i hela riket av kyrkofullmäktige har ägt rum.

Sådana ledamöter och suppleanter i kyrkorådet som avses i 4 § väljs för *fyra* år, räknat från och med den 1 januari året efter det år då val i hela riket av kyrkofullmäktige har ägt rum.

Om val till kyrkofullmäktige har upphävts och omval har ägt rum eller rättelse har vidtagits genom förnyad sammanräkning och mandatfördelningen mellan partierna därvid har ändrats, upphör uppdragen för de valda ledamöterna och suppleanterna i kyrkorådet två månader efter det att omvalet eller sammanräkningen har avslutats. När omvalet eller den förnyade sammanräkningen har avslutats, skall kyrkofullmäktige förrätta nytt val av ledamöter och suppleanter för återstoden av tjänstgöringstiden.

Om en ledamot som har utsetts vid proportionellt val avgår under tjänstgöringstiden, inträder en suppleant, enligt den ordning mellan suppleanterna som har bestämts vid valet, i ledamotens ställe för återstoden av tjänstgöringstiden. Om en annan vald ledamot avgår, förrättas fyllnadsval för återstoden av tjänstgöringstiden.

15 §¹

Kyrkorådet väljer kyrkvårdar bland de röstberättigade i församlingen enligt 2 kap. 3 § första och andra styckena. Minst en av kyrkvårdarna skall utses bland ledamöterna och suppleanterna i kyrkorådet. Kyrkvårdarna utses för *tre* år räknat från och med den 1 januari året efter det år då val i hela riket av kyrkofullmäktige har ägt rum.

Kyrkorådet väljer kyrkvårdar bland de röstberättigade i församlingen enligt 2 kap. 3 § första och andra styckena. Minst en av kyrkvårdarna skall utses bland ledamöterna och suppleanterna i kyrkorådet. Kyrkvårdarna utses för *fyra* år räknat från och med den 1 januari året efter det år då val i hela riket av kyrkofullmäktige har ägt rum.

Kyrkorådet utser för varje kalenderår en kassaförvaltare, om rådets medelsförvaltning inte har ordnats på annat sätt.

Det år då val i hela riket av kyrkofullmäktige har ägt rum skall det nyvalda kyrkorådet före december månads utgång utse befattningshavare som avses i första och andra styckena. Det nyvalda kyrkorådet får även före december månads utgång utse elektorer som avses i lagen (1982: 943) om kyrkomötet.

7 kap.

1 §²

Nyvalda kyrkofullmäktige eller kyrkostämman väljer under år då val i hela riket av kyrkofullmäktige har ägt rum tre eller flera revisorer

Nyvalda kyrkofullmäktige eller kyrkostämman väljer under år då val i hela riket av kyrkofullmäktige har ägt rum tre eller flera revisorer.

¹ Senaste lydelse 1985: 361.

² Senaste lydelse 1983: 564.

Nuvarande lydelse

samt minst lika många revisors-suppleanter för granskning av de tre följande årens verksamhet. Fullmäktige eller stämman får därvid välja revisorer och suppleanter för granskning av viss eller vissa nämnders verksamhet. Antalet revisorer, liksom antalet suppleanter, för varje nämnd eller grupp av nämnder skall dock vara minst tre. Om val till kyrkofullmäktige har upphävts och omval har ägt rum eller om rättelse har vidtagits genom förnyad sammanräkning och mandatfördelningen mellan partierna därvid har ändrats, upphör uppdragen för revisorerna och suppleanterna två månader efter det att omvalet eller den förnyade sammanräkningen har avslutats. När omvalet eller den förnyade sammanräkningen har avslutats skall fullmäktige förrätta nytt val av revisorer och suppleanter för återstoden av tjänstgöringstiden.

Föreslagen lydelse

samt minst lika många revisors-suppleanter för granskning av de fyra följande årens verksamhet. Fullmäktige eller stämman får därvid välja revisorer och suppleanter för granskning av viss eller vissa nämnders verksamhet. Antalet revisorer, liksom antalet suppleanter, för varje nämnd eller grupp av nämnder skall dock vara minst tre. Om val till kyrkofullmäktige har upphävts och omval har ägt rum eller om rättelse har vidtagits genom förnyad sammanräkning och mandatfördelning mellan partierna därvid har ändrats, upphör uppdragen för revisorerna och suppleanterna två månader efter det att omvalet eller den förnyade sammanräkningen har avslutats. När omvalet eller den förnyade sammanräkningen har avslutats, skall fullmäktige förrätta nytt val av revisorer och suppleanter för återstoden av tjänstgöringstiden.

I fråga om valbarhet till revisor och revisorssuppleant, verkan av att valbarheten upphör och rätt till avsägelse skall bestämmelserna i 2 kap. 4 § om ledamot i kyrkofullmäktige tillämpas. Den som inte är kyrkobokförd i församlingen är dock valbar. Detsamma gäller den som har uppnått arton års ålder senast på dagen för valet till revisor eller suppleant.

Om en revisor som inte har utsetts vid proportionellt val avgår under tjänstgöringstiden, får fullmäktige eller stämman förrätta fyllnadsval för återstoden av denna tid.

Revisorer och revisorssuppleanter har rätt till den ledighet från anställning som behövs för uppdraget.

Fullmäktige eller stämman får besluta att det till revisorer och revisorssuppleanter skall i skälighets omfattning utgå ersättning för resekostnader och andra utgifter som föranleds av uppdraget, förlorad arbetsförtjänst samt arvode. Om fullmäktige eller stämman beslutar att arvode skall utgå, skall arvodet bestämmas till lika belopp för lika uppdrag.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.
2. Val enligt de nya bestämmelserna skall äga rum första gången år 1991.

7 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1972: 704) om kyrkofullmäktigval

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1972: 704) om kyrkofullmäktigval¹

¹ Lagen omtryckt 1985: 204.

dels att 9, 10 och 11 a §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas fyra nya paragrafer, 8 a, 11 b, 11 c och
13 a §§, samt närmast före 8 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Partier**8 a §**

Partier som önskar delta i val enligt denna lag skall senast en månad före valet anmäla sitt deltagande till centrala valmyndigheten. Anmälan skall göras skriftligen. Av anmälan skall framgå vilket eller vilka val den avser och under vilken beteckning partiet går till val (partibeteckning).

9 §

Till valsedlar för val av kyrkofullmäktige för kyrklig samfällighet skall användas särskilt papper som tillhandahålls genom centrala valmyndighetens försorg.

Till valsedlar skall användas särskilda blanketter som tillhandahålls av centrala valmyndigheten.

10 §

Valsedlarna skall vara i format 105 x 148 millimeter (A 6). För val av kyrkofullmäktige för församling skall användas vita och för val av kyrkofullmäktige för kyrklig samfällighet blå valsedlar.

Valsedlarna skall vara lika till storlek och material. För val av kyrkofullmäktige för församling skall användas vita och för val av kyrkofullmäktige för kyrklig samfällighet blå valsedlar.

På valsedel skall finnas partibeteckning. Valsedel bör dessutom innehålla

På valsedel skall finnas partibeteckning. Valsedel bör dessutom innehålla

1. namn på en eller flera kandidater,
2. beteckning som visar för vilken valkrets sedeln är avsedd (valkrets-beteckning) samt
3. uppgift om det val för vilket sedeln gäller (valbeteckning).

1. namn på en eller flera kandidater,
2. beteckning som visar för vilken valkrets sedeln är avsedd (valkrets-beteckning),
3. uppgift om det val för vilket sedeln gäller (valbeteckning) samt
4. utrymme för väljaren att ange ändrat första namn.

Kandidat skall anges på sådant sätt att det klart framgår vem som avses. Vid kandidatnamn bör därför utsättas kandidatens personnummer eller annan identifieringsuppgift.

11 a §

Efter beställning av ett parti som är representerat i en sådan fullmäktigförsamling för kyrklig samfällighet som valet gäller tillhandahåller centrala valmyndigheten partiet papper till valsedlar för detta val i den mängd partiet önskar.

Efter beställning av ett parti som anmält sitt deltagande i valet tillhandahåller centrala valmyndigheten partiet blanketter till valsedlar till det antal partiet önskar.

Görs beställning av annat parti än som anges i första stycket eller av annan än den som är behörig företrädare för partiet, får centrala valmyndigheten besluta att papper till valsedlar skall tillhandahållas endast om beställaren betalar papperet i förskott.

Blanketter till valsedlar tillhandahålls endast om beställaren betalar blanketterna i förskott.

11 b §

Om beställaren begär det, förser centrala valmyndigheten valse-delsblanketterna med partibeteckning, kandidatnamn samt valkrets- och valbeteckningar.

Centrala valmyndigheten får förse valse-delsblanketter och valsedlar med särskild siffer- eller bokstavs-beteckning (listtypbeteckning).

11 c §

När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten den sista dag då beställning av valsedlar skall ha gjorts för att leverans skall kunna ske 45 dagar före valdagen. För särskilda fall får bestämmas senare dag för beställning och, om det behövs, även senare dag för leverans. Kommer beställning in senare än centrala valmyndigheten har bestämt, fullgörs leverans endast under förutsättning att leverans kan ske före valdagen och utan att leveransen av tidigare gjorda beställningar försenas.

13 a §

Den vars namn upptagits på en valse-del utan att han givit sitt samtycke därtill kan anmäla detta till länsstyrelsen. Anmälan skall göras skriftligen och till den skall fogas den valse-del på vilken namnet förekommer. Länsstyrelsen skall förteckna de anmälningar som inkommer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

Remissinstanser

Över folkstyrelsekommitténs betänkande (SOU 1987: 6) Folkstyrelsens villkor har remissyttranden efter anmodan avgetts av justitiekanslern, Svea hovrätt, kammarrätten i Göteborg, postverket, riksskatteverket, juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Umeå universitet, kammarkollegiet, statskontoret, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån, länsstyrelsernas organisationsnämnd, länsstyrelsen i Stockholms län, länsstyrelsen i Södermanlands län, länsstyrelsen i Jönköpings län, länsstyrelsen i Kalmar län, länsstyrelsen i Gotlands län, länsstyrelsen i Malmöhus län, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, länsstyrelsen i Skaraborgs län, länsstyrelsen i Örebro län, länsstyrelsen i Kopparbergs län, länsstyrelsen i Västernorrlands län och länsstyrelsen i Västerbottens län.

Vidare har remissyttranden avgetts av riksdagens revisorer, valprövningsnämnden, Svenska kyrkans centralstyrelse, domkapitlet i Skara stift, domkapitlet i Västerås stift, domkapitlet i Lunds stift, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Stockholms kommun, Norrtälje kommun, Enköpings kommun, Tierps kommun, Nyköpings kommun, Norrköpings kommun, Jönköpings kommun, Tingsryds kommun, Gotlands kommun, Karlshamns kommun, Höganäs kommun, Malmö kommun, Trelleborgs kommun, Falkenbergs kommun, Göteborgs kommun, Dals Eds kommun, Trollhättans kommun, Hjo kommun, Skövde kommun, Karlstads kommun, Leksands kommun, Gävle kommun, Ovanåkers kommun, Sundsvalls kommun, Härnösands kommun, Bergs kommun, Strömsunds kommun, Robertsfors kommun, Umeå kommun, Östergötlands läns landstingskommun, Kronobergs läns landstingskommun, Blekinge läns landstingskommun, Kristianstads läns landstingskommun, Hallands läns landstingskommun, Älvsborgs läns landstingskommun, Värmlands läns landstingskommun, Västmanlands läns landstingskommun, Gävleborgs läns landstingskommun, Jämtlands läns landstingskommun, Norrbottens läns landstingskommun, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Moderata ungdomsförbundet, Folkpartiets ungdomsförbund, Kommunistisk ungdom, Kristdemokratiska Samhällspartiet, Fredrika-Bremer-förbundet, Medborgarrättsrörelsen, Utlandssvenskarnas förening och kanslichefen i riksdagens utbildningsutskott.

	Sid.
Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 oktober 1987 ..	26
1 Inledning	26
2 Det författningspolitiska reformarbetet	27
2.1 Allmänna utgångspunkter för reformarbetet	27
2.2 Valfrågor	32
2.3 Riksdagsfrågor	35
2.4 Vissa frågor som rör regeringen	40
3 Förkortad tid för extraval	40
4 Krav införs på förhandsanmälan av partier inför val	44
5 Vissa andra valfrågor	47
6 Offentliga utskottsutfrågningar möjliggörs	52
7 Motionsrätt införs i fråga om alla skrivelser från regeringen och redogörelser från riksdagsorgan	55
8 Tidsfristen vid förslag till grundlagsändringar ändras	57
9 Rätten till det statliga stödet till politiska partier utvidgas inte ...	58
10 Kostnader	60
11 Upprättade lagförslag	60
12 Specialmotivering	60
12.1 Förslaget till lag om ändring i regeringsformen	60
12.2 Förslaget till lag om ändring i riksdagsordningen	61
12.3 Förslaget till lag om ändring i vallagen (1972: 620)	64
12.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972: 704) om kyrkofull- mäktigval	67
12.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1987: 000) om brevröst- ning i Förbundsrepubliken Tyskland	67
12.6 Förslaget till lag om ändring i folkomröstningslagen (1979: 369)	68
12.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972: 625) om statligt stöd till politiska partier	68
13 Hemställan	68
14 Beslut	68
Bilaga 1 Folkstyrelsekommitténs sammanfattning	69
Bilaga 2 Folkstyrelsekommitténs lagförslag	77
Bilaga 3 Remissinstanser	106

